Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	udgivet af Evald Tang Kristensen.
Titel | Title:	Øen Anholt i sagn og sæd efter gamle folks mundtlige meddelelser
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : i kommission hos Gyldendalske boghandel, 1891
Fysiske størrelse | Physical extent:	88], 128 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

33.-447-8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 33 8°

1 1 33 0 8 05812 X

† REX

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Øen Anholt i sagn og sæd

efter

gamle folks mundtlige meddelelser.

Udgivet

af

Evald Tang Kristensen.

Kjöbenhavn.
I kommission hos Gyldendalske boghandel.
Trykt hos Sjodt & Weiss i Kolding.
1891.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Fortale.

Denne lille bog er bleven til på en særegen måde, for hvilket jeg kortelig skal gjøre rede. Det er noget over et par år siden jeg fik tilsendt nogle optegnelser af anholtske ordsprog og talemåder ved pastor *Th. Jörgensen* i *Tvede*. De var mig så fornöjelige og gode, at jeg satte mig i nærmere forbindelse med hr. Jörgensen, og det viste sig da, at ikke han, men en yngre fisker på Anholt, *Chr. Sörensen*, havde ført dem på papiret. Ved senere mundtlig samtale med præsten fik jeg lyst til at komme i ligefrem forbindelse med bemældte fisker, og jeg har da tit i disse sidste to år skrevet til ham og anmodet ham om at få alle slags mundtlige meddelelser fra hans fødeø. Han viste sig strags at være den rette mand at komme til, og jeg har haft megen fornöjelse af hans arbejde i den retning. Han havde ej alene en levende interesse for de gamles fortællinger, men han var tillige så dygtig til at føre dem i pennen, så man kun sjælden finder hans lige. Han forstod meget snart, hvad det gjaldt om, han kunde høre de gamle ud, og han havde øre for disses ejendommelige måde at fortælle på. At han i dette arbejde blev miskjendt, er noget, han ej er ene om, sådan går det alle dem her til lands, der samler på slige sager. Han blev sagtens betragtet af de fleste som et særsyn, som et menneske, der var lidt på veje til at få en skrue løs, noget jeg dog ikke yderligere skal gjøre til gjenstand for undersøgelse. Men jeg kan blot henholde mig til, hvad han selv skriver i et brev:

»Det var jo morsomt at se disse gamle foragtede smuler komme til den ære og værdighed at blive trykte. De fleste bryder sig aldrig en tave om sådant, men jeg kan ikke være ligegyldig for, hvad jeg hørte på med varme, når min moder fortalte for mig i min ungdom. Mange har fordömt mig, at jeg rodede op i det gamle . . .«

Ja, ligegyldige og hårde röster har jeg også hørt mange af, alt for mange. Men man skal holde simple almuesfolk og fiskere en hel del til gode. Deres syn er noget indskrænket, og deres synskreds noget snæver, naturligvis. Man kan umulig tænke sig, at alle har fået öjet fæstet på det bedste og dyrebareste, eller at ret mange har höjnet sig over det almindelige stade. Så meget kan vi med sandhed sige, at Chr. Sörensen har gjort en såre fortjenstlig gjerning, og at hans værk vil overleve ham i danske mænds taknemlige minde, ligesom også hans fødeø må være glad ved sådan en sön.

Min gjerning har i al korthed været den, at jeg har retledet optegneren. Jeg har fået en hel del frem, som ellers ikke vilde være blevet ført på papiret. Dernæst har jeg ordnet optegnelserne, bragt dem i stil så godt jeg forstod, og endelig bekostet trykningen samt gjort alt, hvad dertil hører. Jeg tör vel nok sige, at ikke mange skulde have fået så meget ud af den ting eller have bragt det förste råmateriale til at vogse sig så stort, så jeg regner mig det også til en fortjeneste at have bragt manuskriptet til veje og bogen på tryk. Jeg véd nok, at mange regner dette for meget lidet. Det mærkede jeg særdeles tydeligt, da jeg havde udgivet min bog »Mikkel Skrædders Historier«. Med den var arbejdet meget vanskeligere. Mikkel Skrædder havde ingen gaver til at føre noget på papiret, og jeg fik ham til at fortælle for mig under meget vanskelige omstændigheder, som vilde have afskrækket så godt som alle fra arbejdet. Jeg skulde i et og alt være den arbejdende, den ordnende, den bekostende. Her er jeg dog bleven forskånet for noget af arbejdet, idet enkelte partier af opskrifterne blot behøvede at *afskrives,* inden de sendtes i trykkeriet. Desuagtet har jeg for den förstnævnte bogs vedkommende aldeles ikke höstet nogen ros. Man har villet lade, som jeg i grunden intet havde gjort, og man har sét bogen fra et helt vrangt standpunkt (se f. ex. en anmældelse af den i Kjellerup Avis). Her har jeg følt mig særlig tiltrukken af min medarbejders beskedne holdning og fordringsløse optræden. Jeg vil da mindes pastor *Jörgensen* med megen tak, fordi han bragte mig i forbindelse med denne mand. Han havde vel ikke den gang drömt om, hvad følgen vilde blive. Også distriktslægen på Anholt, hr. *A. Thierry,* modtage min tak, fordi han sendte mig nogle optegnelser, som jeg benyttede til deraf at udarbejde indledningen til bogen. Jeg

satte pris på en sådan indledning og mener, at den er en passende vejledning for læseren af det efterfølgende.

Bogen er efter indholdet delt i forskjellige afsnit, afmærkede fra hinanden med små streger. Nr. 1—14 er den særlig beskrivende del; 15—27 fortæller om strandinger; 28—38 om fiskeriet; 39—44 om varsler for undergang m. m.; 45—89 er personsagn: om fogder, præster m. m.; 90—98 om svensketiden; 99—115 om Englændernes ophold; 116—148 fortællinger om enkelte Anholtboere; 149—172 sagn om bjærgmænd, gårdboer, ellefolk, havfruer, hyldefolk, varulve, marer, Jons Jæger o. s. v.; 173—182 handler om spøgelser; 183—203 om kloge mænd og fremsyn, hegseri og Djævelen; 204—215 om varsler, skatte o. s. v.; 216—229 sagn med religiøst præg; 230—234 billeder af livet; 235—276 sæd og skik; 277—301 folketro; 302—315 prøver af skjæmtesagn, æventyr, fabelremsen, skjæmtevisen; 316—337 börnerim; 338—347 gåder; 348—384 ordsprog og talemåder; 385 dialektord.

I selve texten findes de nødvendige ordforklaringer. Jeg mente, det var et fortrin at indflette en del anholtske ord, vendinger og ordforbindelser, hvilket giver det hele sin særegne farve eller grundtone. Jeg har dog ved det endelige gjennemsyn fundet det rettest endnu at medsende følgende små forklaringer:

I nr. 1 nævnes goorager. Det var den bedste ager til gården. Der er et gammelt ord, som siger: Gooragers græs giver smör i kjærne; i 8 omtales at stene garn. Der må jo sættes sten på garnene, for at de kan synke til bunden. Fiskerne havde leje ɔ: fiskerleje; 31, våddet på loftet: dér gjemtes det, når det ej brugtes, et stræl ɔ: en lang lind hornfisk; 57, en avn ɔ: hob af rugneg, rugstak; 125, bååst: bagsede, stred med; 129, fesle: her føre sammen halvt imod deres ønske, ved snak og list; 133, Vester-afvej: en vej, som gaar til Vesterstrand. I gammel tid sagdes om den, som måtte forlade øen og rejse til Jylland, at de måtte gå ad Vester-afvej; 190, jamels det samme som anden jysk: i daw jammen ɔ: i dag om et år; 210, pasaser ɔ: fortællinger; 211, pees or the vorrel (peace of the world): fred over verden; 240, bel-uge ɔ: en slem uge, band-søndag (3dje søndag i advent) var og en slem dag; 259, bolt vadmel ɔ: så meget, som man trendede og vævede på én gang, tovfææt ɔ: ikke uldtrimling, men al ulden, man klippede af et får, lige så mange får, lige så mange fæte; 308, penge-

knude ɔ: penge bunden i en knude i et törklæde. Man havde ikke sådan penge som nu, men havde pengene i strömpeskafter, gryder o. s. v. En gammel kone, som havde øgenavnet Dalila, havde sine penge i gruen, der skulde de være så sikre. Men så kom en klog Svensker derhen en dag, og så siger han: Der står så mange penge i den grue. Det kunde han sé; 311, stroot öjne ɔ: strakte, stive af skræk; 327 er et börnerim på »gebrokkent« engelsk om en mand, som gik at hente vand og brækkede sin hals. Efter Engelskmandens tid var mange Anholtere blevne til halve Engelskmænd og sang og talte engelsk, te mange antog dem for indfødte Englændere.

Undertiden har jeg villet betegne lang tone i udtalen. Det er sket ved fordobling af pågjældende bogstav. Et enkelt kursiv-bogstav i et ord betegner stødende tonehold.

Anholt-målet står det mål meget nær, som bruges på Djursland. Der findes intet y eller ø; altså: gr*i*n, br*ei*, gre*j*ð, blejjð, skiwwð. Man udtaler ordene kort, bruger meget det bløde d og har lyden ǐ i modsætning til målet nord for Århus, altså: Bool, skooǐ. Helt forskjellig fra det øvrige Jylland er Former som: dette, disse. En lille prøve af målet hidsættes; det er begyndelsen af nr. 57 i bogen.

Swænnsken r*æ*wt bestaň*d*i*g* i heňe *t*i. I ga*ŋ* kom di eň te præsteň, som haj wa we å tå br*ei* *ui* a o*w*neň, å dæmm tow di fra ham po to*w* n*æ*er. Da di no gik fra h*ue*s te h*ue*s, kom di åse te Liǐe-Koon, mæn hon beklawet sæ s*å*en får dæm, at je*ň* a dæm tow jæt a præstens br*ei*, skar eð met e*w*er å ga heň de hall. Dæ*j* ga*ŋ* som no trowet di på meeðer, å hon hað eð gåt meeð, så di wa glåå we å meeð heň. Heňe b*ei*n wa Kaaren, Ǧaarteð å Maliin, å Kneteň Kresten. A dise wa Kaaren mest omm-t*å*eǐ, å dær æ kon he*w*r åǐ gåt om heň. Hon wa kaǐt æter præjjstkonen å saŋ tisk sallmer. Dæærimod war Ǧaarteð dej leeðe *å*eň. Hon blew giwt mæ Fræ*j*rik Ååňesen, å hærska*w*ed ga dæm dæj bæjjst g*oe*r. Di hoǐt let kro*w*er å wa staweliireň muð ååňer. Som b*ei*n hað boðe F. å Ǧ. goot po hw*æ*ermaň*s* miieň*e*r å samleð bråkeskeň, som di wæň dæj skaarp sii eň a å *oe*ð, får Fribåre dee fest, å så blew

dær æte tawen nowen hænnsin te hans ænke å tåw bein, di blew hær å bjæred liwed, som di kuň.« . . . Fræjrek å Ğaarted war så tiwwwån. We giĽer stal di klomp i giĽĽsupen å put i der lomer, å di tow niieg i di ååňeres awwn po marken. I gaŋ blew haj tiwsen å mud betal ǩærkebod.

Chr. Sörensen er dog ikke min eneste kilde. I *H. Bröchners* manuskript på det kgl. bibliothek har jeg fundet nr. 71, og pens. lærer *O. Holm* i Ørsted har fortalt mig det andet stykke i nr. 77. I *Sv. Grundtvigs* håndskrevne samling findes desuden et par små optegnelser ved *M. T. Madsen*, således om døberkilden (nr. 1), og her siges, at i den skal efter sagnet de förste omvendte hedninger være blevne döbte. De övrige optegnelser ved M. T. M. lyder således:

Ved den nordlige side af Sønderbjærg ligger en bakke, som hedder *Kringhöjen*. Derfra så de gamle hele brudeskarer og ligskarer af dværgfolk gå langs med stranden mod öst ind i sandørkenen til *Dværgkrukkerne*. M. T. M.

Om *Dværghöjen* fortælles, at den, som prøver at plöje den, skal miste et godt stykke kræ. Et år plöjede gårdmand Lars Pedersen et lille stykke, men mistede også et af sine bedste får. Næste år plöjede han et större stykke, men har nu også mistet begge sine heste.

Der påvises endnu steder, hvor dværgene drev deres spil, som *Dværghöj*, *Kringhöj*, *Skiftehöj* og *Dværgkrukkerne*, små stenophobninger midt ude i den store sandørken, omgivne af sandbanker. M. T. M.

Trine Faster fortæller: Da hun var sådan elleve år gammel, sagde hendes moder, at hun skulde gå ud i marken og se, hvordan bæsterne havde det. Hun gik derud, og da hun havde set, at de var der alle tre, gik hun op på *Dværghöjen*. Mens hun stod på den store sten, som ligger der oppe, og tænkte på ingen ting, viste sig pludselig ved foden af höjen en lille mand med en hat på hovedet så stor som et sold, som han tog af og svingede rundt om hovedet. Hun blev meget forskrækket og troede först, at der var landet nogle fremmede folk; det var just i den tid, da Svenskerne kom tit til øen enten for at hverve eller stjæle folk. Hun fik nu meget travlt og stak först i öster for at lade, som hun gik ned til stranden, så kunde han lettere fange hende, men da hun var kommen uden for en bakke, og han ikke kunde se hende, løb hun i vester alt

hvad hun kunde og kom endelig hjem ganske forskrækket og stakåndet. Hendes moder sagde intet til hende, men ytrede senere til en slægtning, at det vist havde været dværgen.

Så vidt M. T. Madsen.

Om præsten, hr. Mammen (se nr. 77), fortæller den gamle Hanne, Per Degns datter (se nr. 85), følgende: »Han viede mig og min mand (ved brylluppet sad præsten efter den gamle J.'s fortælling og spilte kort med mændene. J. var selv med som dreng og så det). Hans kone gik i lang tid og var forkert. Hun tog hendes mands bøger under armen og gik ud og kastede dem hid og did. Henne på min hylde ligger en af dem, hun havde smidt ind i vor have, og da min fader bar den til stede, var præsten sådan til sinds, at han gav ham den. Hun kunde ræde folk hen, sådan som hun gik og så ud med sit udslagne hår. En kone, der i dagningen kom ud i loen, traf madammen der og blev så forskrækket, at hun foer ilde. Jeg var i kirke den sidste søndag, hr. Mammen prækede. Som han står på stolen, kommer madammen ind ad dören, og hun så gruelig ud. Vi gyste derover, og ordet gik helt fra præsten; og han blev så gal, at der måtte tre mand gå op og trække ham ned med magt og så ledsage ham hjem. Siden blev der holdt vagt ved ham, til han kom herfra. Han messede og sang udmærket, og kom det an på at råbe höjt, så var han den dygtigste til at prædike. De börn, som gik i skole hos ham, lærte at skrive i sand med træpinde. Han vilde gjærne have sig en dram. En gang kom han ind til en kone, som gik under navnet den jyske Marie, og da hendes mand nylig var kommen hjem fra en Grenå-tur med både en dunk brændevin og en dunk eddike, vilde hun skjænke ham af den förste, men tog fejl. Præsten stak drammen ud, sagde tak for eddiken og foer ud af dören. Konen skjönnede strags, hvordan det| havde sig, og råbte: »Ii, tog a fejl, så vent lidt og få en til af den anden dunk!« men han vilde ikke hæte og skyndte sig hjem.

Følgende rettelser bedes foretagne: I nr. 1 og 4 står Lindalshöj for Linddalshöj, 11 tornede for tordnede, 12 Stenen for stenen, 31 ... kom hun ud for at gjöre noget, som var stik imod, læs: kom hun derud, hvilket var stik imod hendes mands og de andres ønske; 107 note 4 hører til 2det stykke side 42; 126 Henrik Kristensen, læs: Henrik Rasmussen, nr. 118 hører herhen; 136 Sörren, læs Sorren. Hylden faldt ned, da Karen havde bryllup med Lavrus; 141 står Morfader for morfader, 187 Svigermoder for svigermoder, 260 snorerne for snorene, 313 eller for ellers. Nogle steder (i nr. 31, 44, 90, 92) står aa for å.

Den 8. november 1891.

Evald Tang Kristensen.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Indledning.

Anholt er utvivlsomt i flere henseender et af de mærkeligste landstykker, der hører til Danmark. Om øens tidligere historie vides intet. Først med »Peder Paars« bliver den kjendt for omverdenen, og dog er det sikkert, at Anholt har været beboet allerede i stenalderen enten af en meget talrig befolkning, eller — hvad der er sandsynligst — af meget få mennesker, da jeg antager, at øen næppe har kunnet føde mange ad gangen. Det, der taler for en talrig befolkning, er den overvældende masse af oldsager af næsten alle slags og former, der tidligere har så at sige bedækket øen, og hvoraf der endnu findes affaldet, medens de bedre og mere forarbejdede stykker efterhånden er blevne samlede og anbragte i offentlige eller private samlinger. Det første værelse, man kommer ind i på vort oldnordiske museum, er således fyldt så godt som udelukkende med oldsager herfra. De er næsten alle forarbejdede af flint. Spor af broncealderen er næppe fundet på øen, dens årtusende er gået sporløst hen over den på grund af dens i höj grad afsondrede beliggenhed midt i Kattegattet, syv mil til Djursland og omtrent lige så langt til Morup tange ved Falkenberg i Sverige. I hine fjerne tider kom ikke let nogen sejlende over så bredt et vand, da man med sin gode vilje sikkert ej vovede sig land af sigte. Fra jærnalderen findes her egentlig heller

ingen oldsager, så jeg tror, at man vil have vanskelighed ved at finde et sted, hvor den fjerneste oldtid og nutiden mødes så godt som her uden de mellemliggende lag.

Det er også min overbevisning, at befolkningen på Anholt er en rest af Danmarks urbefolkning, om den end især i den senere tid er bleven blandet med blod anden steds fra, vel oftest fra Jylland, dog også fra Sverige og i den sidste tid fra den lille ø Bogø i Grönsund. Den egentlige anholtertype, der nu mere og mere udviskes, er en ganske anden og let at skjelne fra den gothisk-germaniske race, som den nu bebor Norden. Kommer man ind i en dansk landsbykirke, er det lyse hår og de blå öjne m. m. langt overvejende, men de egentlige Anholtere er mørke af ansigtslød med mørkt, ja, sort hår og skjæg og öjenbryn, mørke öjne, gulagtig eller mørkladen hud, kort sagt, her møder öjet et ganske andet billede. Umådelig interessant vilde det være at kjende denne befolknings historie, men i denne som i mange andre henseender rummer Anholt gåder, som endnu ikke er løste og måske ingen sinde bliver det. Det er ej blot i anthropologisk og archæologisk henseende, men også i geologisk og geognostisk, at Anholt kan give de lærde hårde nødder at knække.

Vil man opkaste det spörgsmål, hvorledes øen er bleven til, og hvordan den har fået sin nuværende skikkelse, står man over for en meget vanskelig opgave. Den består af to hoveddele, en höj, ja, for danske forhold endog ualmindelig höj vestlig del og en fladere østlig. Denne er simpelthen en gammel havbund, et forhenværende rev, der i østnordøstlig retning har strakt sig ud under et höjere havs overflade. Ved landets hævning er nu dette rev efterhånden blevet tört og da en tumleplads for alle vinde; hav og bølger har så optårnet de talløse flyvesandsbakker, hvormed det den dag i dag er bedækket. Disse bakker er så blevne beklædte med marehalm, klittag o. s. v. og derefter i tidens løb også med skov. Nu blev landet taget i besiddelse af mennesket, hvilket som för sagt er sket i en meget fjern

tid. Man var dog her ikke fornuftigere eller mere fremsynet end andre steder og ødelagde efterhånden hele skoven, så landet atter blev en uhindret tumleplads for vinden, der snart fik hul på muldskorpen, som i skovperioden havde dannet sig, og for anden gang tårnede flyvesandsbakkerne sig op paa den lavere østlige del.

Anderledes med den höje vestlige del, hvis dannelse ikke er så let forklaret. Den består af en hesteskoformet bakke eller række af bakker, höjest mod syd, hvor det såkaldte *Sønderbjærg* findes, 150 fod höjt. Mod nord er *Nordbjærg,* 140 fod, og disse to er forbundne med en strækning af noget lavere og smallere bakkedrag, og idet der fra Nordbjærg til den anden side strækker sig en ny betydelig række af bakker mod syd under navnene »Kirkebakken«, »Bollen« og »Byens Bakke« med »Bjærgsende« ned ad imod Sønderbjærg, fuldstændiggjøres hesteskoformen. Alle disse bakkedrag omslutter da et bassin, som oprindelig var en bugt af havet, men senere, da revet blev tört, dannede en indsø af forholdsvis betydelig störrelse, med dybere og grundere partier, opfyldt af øer og halvøer, alle i gammel tid skovklædte.

Øen må den gang have været et overordentlig skjönt opholdssted. Bebyggelsen er vel gået således for sig, at nogle af urbeboerne fra en eller anden del af Jylland under en fiskefangst er blevne overfaldne af en nordveststorm og i deres skrøbelige båd drevne til søs. Endelig er de strandede på den skjönne ukjendte ø og har måttet blive der og indrette sig, som de bedst kunde. Af flint var der overflødighed, ligeså af vildt og fisk, og Anholts stenalder er da begyndt. Hvor langt denne første bebyggelse ligger tilbage, er jo umuligt at afgjøre.

Øens kjærne, bakkerne, består af rullestensler, dækket på de allerfleste steder af et tykkere eller tyndere lag rullestenssand, og overalt, selv på toppen af de höjeste bakker, træffer man större eller mindre havsten. Altså er landet steget op af havets dyb. Men man kan ikke forstå, hvorfor

vandet trods sin nivellerende evne har kunnet lade disse indtil 150 fod höje bakker komme stejlt op af havet med næsten lodrette sider. Ind ad mod det indre bassin sænker bakkerne sig jævnt og blödt, men ud ad mod havet hæver de sig stejlt og stolt i vejret som fæstningsvolde. Man har gjættet på en ende-moræne fra den tid, da Norges gletschere strakte sig her ned under den sidste istid. Men hesteskoens åbning vender mod sydøst, så denne antagelse næppe passer, og desuden mangler mange af de for endemorænerne karakteristiske særkjender. Måske har mægtige vandströmme eller pludselige hævninger og sænkninger været medvirkende.

I endnu levende meget gamle folks minde står det, at bassinet har været en blank sø, som så blev til mose, derpå eng, og nu er dels eng, dels agermark, så hvor ferskvandsfiskene i mands minde boltrede sig, der gror nu korn og græs.

Bakkerne dyrkes også hist og her, men står langt tilbage for kjæret (bassinet) i frugtbarhed. Hvad der ikke dyrkes, bruges til græsning af får.

Anholt har en forholdsvis rig flora og fauna. Foruden alle de sædvanlige husdyr findes her af vilde dyr egentlig kun haren. Fornylig er agerhønen indført, og den er lykkedes aldeles fortrinligt. Af andre vilde fugle findes måger, terner, strandskader, edderfugle, ænder, stære og lærker. En smuk dag på Anholt er noget af det skjönneste og mest oplivende, tillige det mest fredelige, man kan tænke sig. Øen egner sig i et og alt i ganske fortrinlig grad til anlæg af sanatorier og helbredelsesanstalter af enhver art, og at her findes det herligste vand til bade behøver næppe at nævnes. Sådanne anstalter vil nok komme, når øen har fået det, hvortil den ikke blot for sin egen, men for alle kattegatsfiskeres skyld allermest trænger til, nemlig en havn.

Målet er tydelig nok en jysk mundart, nærmest beslægtet med det på Djursland.

Der ligger en ø i Kattegat,
den ligger så ganske alene,
og det er da kun en lille klat,
en bunke af sand og af stene.

1. Øen deles i 2 dele: *Vesterlandet* og *Hewen* (ɔ: Höjen). Vesterlandet er et höjdedrag omkring en mose. Den sydlige del af höjlandet kaldes Sønderbjærg, og her ligger Lindals höj, det höjeste punkt; Devverkjælden (ɔ: Døbekilden) i hvilken der forhen skal være döbt; Borresende, hvor sagnet siger, at en borg har stået, sagtens en sørøverborg; noget herfra er Galgebakken, hvilket navn er meget gammelt, da ingen Andøboer er hængt her, så vidt man ved. Navne på höjderne vesterom er: Goorager (Gårdager), Vester-klit, Dræthöj, Nörresandflugt, Howt-Twarwarpen. Nord omme er Jydernes kjælld, hvor en Jyde gik ned på hovedet, da han vilde drikke i brønden, og omkom.

Höjen bestaar af flyvesandsbakker og stenrangler. Det vigtigste parti er Sællehewerен (Sælehöjene). En af disse hedder Jammerbaks-Sællehew, fordi en skibsbesætning her blev funden død af kulde. Tottebakken stod længst mod øst. Her stod panden, på hvilken der brændte kulild om natten for de søfarende. En gang om året kom et skib med kul, og alle mænd og kvinder paa øen var med at losse. En gang forliste kulskibet, og da måtte man brænde af skoven. Nu har søen taget Tottebakken og skyllet de brændte kul bort.

2. Anholt var --- således fortæller de gamle — i fortiden en smuk ø med skove og græssletter. Men så kom en uvorn tyr løs og rodede jorden op med sine horn, og dette blev begyndelsen til sandflugten. Det var nede mod pakhuset, at den begyndte, på det sted, som kaldtes Brådden-soond (ɔ: de brådne sande), og pakhusvejen hed för Brådden-soonds stej (ɔ: sti). Sandflugten greb mere og mere om sig, og snart røg og føg det hele. Ikke lidt plöjemark gik tabt, og tykke lag sand føg tit over på de bedre marker, hvor man kjørte det af, man orkede. De vestlige dele af mosen dæmmedes op. Hårde nordøst-storme om vinteren med snefog førte meget sand ind i byen. Sneen er sandets vogn, hed det. Den gamle kirkemur står derfor en alen i jorden under den nye. Det meste er nu helet af marehalmen. Det er landsens urt, og den gror bedst, hvor det fyger mest. Ude mellem Sælehöjene var der en strækning för, som blev kaldt Indien, fordi marehalmen var så mærkværdig frodig der.

3. Den sidste gang Howt (ɔ: hovedmarken, nordvesthöjlandet) var inde med rug, blev denne mejet ved lygter, da der blev en stor storm med sandfog. Sandet kom op fra Hedeles graver (ɔ: Helvedes grave) og lagde Howt øde. En anden mark, som også gik under, fik man kun agsene af.

4. Anholt var, som för sagt, bevogset med skov. Øster ude stod Blåskoven. Navnet gjemmes endnu i en bakke: Blåhöj. Ud ad Nordstrand oppe på stenbræmmen ligger Gamstensbunkerne endnu. Her gik fiskerne i land, og hver havde sin navr med sig. Så borede de huller i træerne og redte garn op. Vester på groede hessel, birk og eg. Henne ved Birkemosen stod birkeskoven. På Lindalshöj stod det sidste skovtræ, nemlig en lind, det væltede i en storm og rullede ned i søen. I svenskekrigen gik hele herligheden. Svenskerne satte ild på skoven; den brændte 7 dage og nætter, og ilden såes i Jylland. Stormen tog nu tag i sandet, og den smukke ø var snart et skrækkebilled.

5. I gammel tid, da skoven stod i hans bedste kraft, og fiskerne havde leje ude paa Nordstrand, kom to mand op at slås derude, og så slog den ene den anden ihjel.

6. Anholt har haft mange oldsager. De lå oven på sandet og blev da samlede op og brugte til at slå ild med, hvortil man mente, at Gud havde skabt dem. De gamle har i deres ungdom set store slebne øgser med eg til begge sider og hul i midten, lange spyd o. s. v. Det var noget at hugge ild med.

Øen hed fra først af Andø[1]) efter de mangfoldige ænder og fugle[2]), som opholdt sig her både på søen uden om og i småsøerne på øen. Det var Hollænderne[3]), der kaldte den Anhoult[4]), fordi den holdt deres skibe slemt heran[5]). Folk kalder sig dog endnu Anebuer (Andøboere) i steden for det længere navn Anholtboere.

7. Andre fortæller således: Et stort hollandsk skib ankrede op under øen i en storm. Ankerne holdt ikke, det

---

[1]) Læsø og de andre småøer har også korte navne, med ø föjet bag efter det egentlige navn.

[2] og [5]) Disse navneforklaringer er selvfølgelig aldeles grebne ud af luften.

[3]) Det var i de tider, da Hollænderne førte en kost på stortoppen til tegn på, at de kunde feje farvandene (havde magten).

[4]) Der står i en gammel geografi, at øen på de hollandske søkort er kaldt Anhoult.

drev i land og forliste. Så sagde kaptainen: »Ingen ting kunde holde mig uden denne ø, her måtte jeg holde an, og så skal den hedde Anholt«.

8. Ude i Höwen (ɔ: i sandflugten) var der för to bakker, som hed Svente Pirens knold og Spregterknolden. Den første har fået sit navn efter Svente Piren, som var en morsom sallik. En dag man slog marehalm, og der blev regn, klædte han sig af til skjorten og grov töjet ned i sandet, hvor det ikke blev vådt. Nu grinte man ad ham, så man var færdig at sprække, og regnen øste ned. Lidt efter slog det om og blev törvejr. Så trak han klæderne på og var tör, mens de andre var som dyppede i søen. Så kaldte de bakken, som de slog halmen på, efter ham, og den var nede mod Brådden-Soond.

Spregterknolden var nord ovre ved Nordstrand. Det var i skovtiden, da fiskerne havde leje der ude og redte garnene oppe i træerne. Så var der en imellem dem, som blev kaldt Spregteren (ɔ: praleren). Han sagde, at han kjendte fiskenes gang i havet, og når han stenede garn, sad han på en knold og fortalte urimelige historier. Denne knold blev så kaldt efter ham.

9. Der er to bakker, der hedder Skjellebakken og Jammerbakken, det er uhyre gamle navne. På Skjellebakken sad man og agnede kroge. Dybet var så nært ved den gang, at de der ude kunde tale med dem i land på Sælehöj. Jammerbakken er længere mod øst. Her sad kvinderne og jamrede, når mændene var i havsnød.

10. I gammel tid var her to møller: Höje-mølle og Lille-mølle. Marken, som Höje-Mølle stod på, kaldes endnu Höje-møllevangen. Siden kunde man godt nöjes med én mølle, og den stod på Jæjjbak. En nytårsnat i en storm løb den gal og brændte. En mand, som hørte stöjen, løb for at standse den, men så stod der et spøgelse derhos, så han kunde ikke komme til. Manden gik hjem og var dødsens syg, og han var sengeliggende i et halvt år derefter.

11. Øens ejer havde i gammel tid ladet et pakhus bygge nede ved søen til at huse skibstöj i fra strandinger. Når Hornbækkere og Gillelejere kom her at kjøbe fisk, gik de tit i land og spillede kort i pakhuset. Så en gang, da de sad der og drak og svirede og bandte og tornede til langt ud på natten, kom lille Per Andersen her til,

ankrede op og roede i land og kom så ind i pakhuset. Der gik han lige hen og greb kortene og kastede dem i ilden. Folkene rejste sig og var meget forbitrede, men så fortalte Per dem, at da han lukkede dören, så han Satan stå midt iblandt dem, han så forskrækkelig ud og havde lange kløer på hænder og födder[1]). Siden blev der ej spillet kort i pakhuset, og man kunde lige så godt slå krudt i Per Andersens öjne som tale til ham om at spille kort efter den dag. Pakhuset stod til Engelskmandens tid, da det brændte af ved lynnedslag.

12. Anholt fyrskib har sit navn Knoben efter en stor sten, som lå på den yderste ende af Ren og hed Knoben. Da Ren skares hen, væltede Stenen ned i dybet.

13. Det var slemt at være fyrmand og sidde på Tottebakken og holde en kulild vedlige i regn og kuld den lange nat. En gang gik ilden ud for regn, og de havde ikke mere at tænde op med i kullene. Så måtte den ene fyrmand løbe til byen i bare skjorte, da hurtig hjælp var nødvendig, og hente noget at få ild med. Om morgenen stod syv skibe på revet.

14. Den østlige del af byen kaldtes för Skinhool (ɔ: det skidne hul), men det var nok rent og tört der oppe i sandet i modsætning til nede i Gåden (vester nede), hvor det flød med skejd (ɔ: råddent pølevand) og dejpusser (ɔ: møddingpøle). Men Gådens folk var store på det og kaldte dem i Skinhool de Sydøst-djævle.

---

15. Anholt har 3 grunde: På Ren (revet), som går øster ud, strander de fleste skibe. Denne grund er fremkommen ved, at søen har slöjfet den smalle spids af landet. För var Ren tör, og på den yderste ende tæt ved, som vagerne nu står, stod der en höj bakke. En gang strandede et skib herude. Folkene reddede sig i land på den törre grund, og skibet gik i smul. Inden for dem var der en bred rende, som de ikke kunde komme over, og så var de fangne der ude. I to dage gik de her uden proviant, og så begyndte sulten at pine dem. Den tredje dag kastede de lod om, hvem af dem der først skulde slagtes og så

---

[1]) Der fortælles og om nogle, som spillede kort, at da der faldt et kort ned på gulvet, og de lyste ned med et lys, havde en af spillerne en hestefod.

spises, og loddet traf kokken. Men denne vilde ikke godvillig lade sig æde, men stak i rend, og de andre efter ham. Så løb de om på bakken, og dette blev set i land, og en båd kom ud. Da de så båden komme, lod de kokken være, så han blev ikke slagtet. Af andre strandinger i gammel tid her kan nævnes en Hollænder, som stod i havsnød i tre dage og lovede at bygge en kirke her, hvis han blev reddet. Han blev reddet og lod så bygge den første kirke på øen.

Nordvestrevet Landesen (den landløse grund) var Nordmændene en slem grund. I ældre tid siges store orlogsmænd at være forliste her. Således et engelsk skib med 300 mand. De må være døde af kulde, ti man førte lig i land i tre dage. Der drev så mange lig i land på »Flaget«, at man måtte begrave dem dernede, og dødningeben kom i land i mængde siden hen. Her på Flaget så de gamle Engelskmændene løbe om hen imod aften med røde nathuer på, som hængte ned ad hovedet med en snip, og når de gik efter dem, blev de borte[1]). Et dansk orlogsskib er også på listen over de strandede. Mandskabet er kjendt som *Pjær Gajs folk.* De ligger begravede vesten for kirken. Da man grov Gjertrud Katrines grav, måtte man hugge igjennem en alen ben. Det er Pjær Gajs folk, sagde man. Man mindes en lille historie om kaptainen på dette skib. Mens det lå i Norge, fik det ordre til at komme til Kjøbenhavn. Så drömte kaptainen en nat, at alle hans tænder faldt ud af hans mund, og han skrev da et brev til sin kone, som boede i Kjøbenhavn, og bad hende ikke vente at se ham mere. Som sagt druknede han jo også med hele sin besætning på Landesen.

Den tredje grund Stjenser (Stensøre) går i sydvest. Her strandede for lange tider siden et stort skib i en storm. Folk fra Anholt kom ud i en robåd og så, at der var en mængde folk om bord, og en fornem frue stod forrest i stavnen med sit forklæde fuldt af penge, som hun gjorde tegn til, at hun vilde give dem, når de vilde redde hendes liv. Man siger, at det var en fremmed fra et andet strandet skib, som gav det råd ikke at lægge til borde, for så vilde

---

[1]) Min oldemoder har i sin tid fortalt, at mens hun vendte hjord (ɔ: vogtede løse kreaturer) da hun var tøs, så hun mod aften nede på flakket, som var oversået med dødningben, revlerne mylre af folk. Det var jo dem, der ejede benene, Engelskmændene med nathuerne.

så mange springe ned i båden, at denne vilde synke. Så roede de baglænds i land af frygt for at blive skudte, da mange folk stod med ladte bøsser. Da fruen så, at de gik i land, kastede hun pengene i havet, og kort efter gik skibet i stykker, og de druknede alle.

16. I gammel tid, da folk var rå, var det slemt for dem, som strandede. Om Skagboerne siges, at de gav de reddede et pik for panden. Også dem der vester omme de var slemme. Men her fra øen findes ingen sagn om vold mod strandede folk. Havde der været sådanne, skulde der ikke være blevet hugget skjul over dem. Slemt var det derimod paa Svenskekysten. Her strandede efter Engelskmandens tid en anebobåd, »Flöjten«, som sejlede med 60 tønder sild efter sundet. De fik et norden-snefog på dem og strandede på Høganäs. I den tid var endnu »dækkeriet«. Ethvert strandet skib, som ikke kom flot inden 24 timer, tilfaldt kronen. De kom så nær til stranden, at de kunde vade i land, og en af dem kom op at se, hvor de var. Det var nat og snefog. Så traf han et hus og hørte med rædsel, at de var på svensk grund. Dog til deres lykke boede her flere, som havde været i fare ved Anholt og var blevne hjulpne af Aneboerne, de gjorde nu gjengjæld, og de lossede sildene og trak båden op. Det viste sig nu, at den havde fået et slemt hul. Imens sad Aneboerne og törrede op i deres stuer. Da det blev dag, kom dykkeriherren. »Her har nok gået for sig i nat«, sagde han og så i det samme ud til at sluge dem. »De skulde have været i den fare, vi var i i nat, så havde de ikke talt så«, svarede en flöjtmand. Nok er det, han kunde ikke gjøre dem noget, og de gode Høganäsere tættede båden, satte den ud igjen og lagde sildene i, så Aneboerne kunde sejle derfra under store taksigelser, för de 24 timer var omme. En engelsk kapitain gik der den samme gang. Hans nye skib med en god last var kommen i kronens eje, og han ejede selv nu ikke mere, end han stod og gik i. Men han lovede, at når han kom til England, skulde der et andet blad blive kastet op mod en sådan lov, ellers skulde kugler og krudt hjælpe. Men så strags efter blev dækkeriet afskaffet.

17. Strandinger var der nok af, men de smed kun lidt af sig. Når man havde gået og sjovet længe nok og slidt både kjød og klæder af sig, fik man dog så lidt, at

det ikke er at nævne. En mand, som kjendte tingen, har sagt: »Når en Anebo dør, så dør en slave, og jeg vil følge ham til jorden og gjøre ham den ære, jeg kan«. Man trak bådene op ved fyret, når man kom i land fra strandinger med skibskram. Det var en lang vej at gå; de kaldte det at jejte, formodentlig fordi vejen gik over Jejjbak. Når de på vejen hjem kom til »Hagen« sagde de, at nu var de på kristen jord, derfra blev vejen bedre.

18. Der sad to krager på bjærget. Så sagde den ene: »No låer haj, no låer haj![1])« — »Hwa låer haj mæ?[2])« spurgte den anden. »Kåver å jaen[3]), kåver å jaen«, svarede den første. Men de to krager det var to hegse. Der var stor armod over folk i de tider, der havde ingen strandinger været længe. Men så kom den, der havde kobber og jærn til last. Skibet skal være strandet 1640[4]). Da det var slöjfet, tog man en del kobber op, og så gik sandet over det og begrov det til hobe. Man sagde, at det gik under for ondskab. Der var to brødre, den ene hed *Staffen Smed,* han havde smeddet sig en tange, hvormed han tog op fra bunden og ladede sin båd. Da han ikke kunde føre mere, bad broderen ham om at låne tangen, men han var hårdhjærtet og vilde ikke og svarede blot: »Der ligger det, tag du det, om du kan«. (Broderen sad i stor fattigdom med syv börn, og han havde stukket nogle plader med en bådshage, men det var kun få). Så ønskede og bad han, at kobberet måtte synke i afgrunden og ikke komme op för efter fire mænds alder. Det gik også sådan. Sandet gik over det, og der lå det til Wolle Rassens tid, han var den fjerde mand i gårdstedet efter Staffen Smed. Så kom det op. Man havde haft slemt med at finde kobberet, som lå på fire favne vand, hvis ikke marmorstenene havde ligget lidt sydvest for det. Således kaldtes en gammel skibslast med sandsten. En af Schwitzers kuttere gjorde rent bord. Om Staffen Smed siges, at han byggede sine kobåse af kobberplader, og der kom stor velstand i huset, men hans sönnekone Karen Lund drak og ødte det hele. Hendes mand havde en stor pung med penge. Den tog hun af i smug

---

[1]) Nu lader han.
[2]) Hvad lader han med?
[3]) Kobber og jærn.
[4]) Efter en gammel bog ved fyret, der nu er kastet hen. Den omhandlede strandinger fra hin tid.

og lagde småsten i bunden af pungen i steden for. Hver aften lukkede han kisten op og løftede på pungen og var så glad derved. Men glæden fik en brat ende. En dag lukkede han op for pungen og fandt kun småsten i steden for sine penge.

Staffen Smed var en dygtig smed og kunde smedde söm, som ikke rustede. En tange var en ukjendt ting i den tid, og man sagde: »Staffen Smej mæ hans tanng, ær no ui å griff å fanng«.

19. En anden stranding, hvor det gik mere lystigt til, havde man på Ren (Østerrevet) i den tid, da dette var tört og bestod af höje bakker, begroede med marehalm. Så var der oversejling ved Totend med tre favne vand. Skibet var ladet med vin og gik ind imellem bakkerne, hvor det stod helt i tre år. Formodentlig må lasten have været anset for fordærvet og været prisgods, for man førte vinen i land og drak af den i disse tre samfulde år. Ja, det var tre lystige år, og man drak sig mangen en lurres (ɔ: rus) til. Fogden eller ham, som rådede rossen, var den villenest (villeste). En gang havde man bjærget vin i land ved fyret. Da bådene var trukne op, og man var gået et stykke vej hjem efter, sagde fogden til sin følgesvend:

»Min kone og min kat
haver mangen god nat,
mens jeg og min hund
döjer mangen ond stund.

Lad os gå tilbage«. Så gik de tilbage og begyndte, som de slap, med at drikke.

20. Om et skib, som strandede på Nordstrand i gammel tid og gik i jorden, fortælles, at der i kanken (agter nede på kjølen) står en tønde penge. Der var krig (svenskekrig), da skibet strandede, og pengene var skjulte der nede i skibet.

21. Det er fortalt som en gammel troværdighed, at Aneboerne en gang kom ned til en stranding, og da fandt de en mand hængt under rånokken på skibet. Det var et finsk skib, og der var besætningen kommen op at slås. Striden endte med, at man hængte styrmanden.

Der omtales to tilfælde med hængning. Det sidste omhandler det finske skib. Man ved ikke, hvad nation det første hørte til.

22. Der var en gang fire mand, som fiskede med en robåd; men så fik de en storm på dem, og de drev af til Nordsøen, sagde man, men det var vel ikke så langt. De kom til sidst til et engelsk skib, hvilket tog dem med til Østerrevet, der slap han dem og viste dem Anholt. Nu roede de for at nå land, men det blæste op, og de drev af igjen og kom til Læsø. Herfra kom de da hjem til sidst og fik en ende på det lange driveri.

23. Det er nu mange år siden der strandede et skib med flyttegods på Ren. Folkene kom i land der ude og vilde så gå i land ad den törre grund, men druknede dog i oversejlingen ved Totend. En af dem svömmede heldig over, men han døde også. Skibet sloges strags i stykker, og töjet drev rundt omkring. Man siger, at det tilhørte kammerherre *Anker,* der var en höjtbetroet embedsmand oppe i Norge. Han skulde for statens regning levere forskjellige ting til Tyrkerne for at lade vore skibe være, blandt andet var der flere tønder med kjød. Så lokkede kammerherren folk til sig, slog dem ihjel og fyldte tønderne med dem. En gang, da nogle af tønderne blev læssede, faldt en ned og gik i stykker, og så kom der både arme og ben ud. Det blev bragt kongen for øre. Kammerherre Anker blev nu lokket til Kjøbenhavn, for de bildte ham ind, at han skulde have et federe embede. Så rejste han strags over land, men da han kom til Kjøbenhavn, slog de hovedet af ham. Hans frakke med kammerherrenöglen drev i land på Nordstrand.

24. Skipper *Braben* sejlede med en jagt mellem Grenå og Kjøbenhavn. Jagten blev til sidst så rådden, at den skiltes ad, og han druknede 20 passagerer, som vilde til Kjøbenhavn, tillige med sig selv. Braben kom her i land og blev jordet i kirkegården. En af de døde var bekjendt her. Hans töj og penge kom her i land, og hans moder, Lotte Krog, fik det så tilsendt.

25. Der kom et dansk orlogsskib fra Norge og skulde til Kjøbenhavn, det havde 500 mand ombord. Den kaptain, der førte det, var netop ham, der drömte ilde[1]). Skibet kom på Landesen og gik i gras. Folkene druknede, og der drev så mange lig i land, at der blev en hel kjörsel. Præsten var bedst kjørende og kjørte otte lig på gangen. De

[1]) Se nr. 15.

blev lagte i store grave uden kister vesten og norden for kirken. Skibet strandede med en nordvest-storm, og næsten til vore dage har man hørt Landesens folk råbe, når det var mod en nordvest-storm. Også et engelsk skib er forlist der. Et af skibene hed Bengael, det var vel det engelske.

Morgenen efter et af disse skibes forlis skulde folk til fyret at losse kulskibet. Som de gik ud ad Nordstrand, lå stranden fuld af alskens ting fra natten. Så var der en kone, som fandt op, da hun så denne herlighed, at utingen (gigten) jog sådan i hendes ben, at hun ej kunde gå med, men bad dem hilse Staffen (det var hendes mand), at hun havde fået så ondt i hendes lårrer å lårrer, at hun ej kunde komme. Så linkede hun på skrömt hjem efter, men da de andre var af syne, begyndte hun at bære hjem af, hvad hun syntes for godt, så lang dagen var.

26. Historien om *Pentz* og hans selskab er ikke videre morsom. Der var nogle Svenskere med Pentz til anfører, som stjal et skib på Helsingørs rhed og vilde sejle hjem med det, men så strandede de på Ren. Så kom vore folk ud og fik dem i land. Skibet gik vrag, og tre mand sejlede dem over til Grenå i deres båd. På vejen kommer skibsfolkene op at slås, og så satte de en af deres folk i bojen. Men han blæste bojen op med troldkunster og slog en mand ihjel. Skibsfolkene tvang nu Andøboerne til at gjøre ed på ikke at åbenbare dette, og den døde kastede de i havet. Da de kom til Grenå, løb Svenskerne deres vej og skjulte sig i en skov. En mand, som kom til båden, blev opmærksom på blodet i denne og spurgte, hvorfra det var. »Det er fra en sæl, som vi slog undervejs«, sagde Andøboerne. Han vilde ikke tro dem og tællede en fyrrespån og satte i blodet, som løb op ad spånen. »Det er menneskeblod, og det råber om hævn«, sagde han så. Nu kom de i forhør, og da de ikke turde rense sig med ed, blev de dömte fra livet. Så kom de hjem, og henrettelsesdagen var bestemt, men de blev rettede dagen i forvejen, for der var en mand, som ikke vilde sætte hans skagrejse (ɔ: Skagens-rejse) op længere, og han vilde så gjærne se, når de mistede hovedet. De blev halshuggede i præstens den nordre have. Her var en stor grav kastet, og ved den stod de tre syndere og sang salmen: »Herre Gud, lær mig ret inderlig mit endeligt at betænke«. Så faldt deres hoveder. Dagen efter kom der bud fra

Grenå, at de var fri; Svenskerne var blevne fangede og havde bekjendt alt. De blev så hængte.

27. Der er nogle, som siger, at Pentz og hans selskab blev ført til Helsingør. Da de kom til land, løb de op og skjulte sig i en skov. Siden blev de fangede og hængt på en bakke ved Helsingør. Så sejlede en båd til Anholt at fri de tre Anholtere fra døden, men de var allerede hængt på Galgebakken, da budet kom.

Som præsten nu har sin nordhave, siges der at have været kirkegård — den har i alt fald været i nærheden deraf. Deres grave har da nok været kastede der.

---

28. I den rigtig gamle tid, for over 200 år siden fiskede Aneboerne vidt omkring fra Skagen til Sundet og sejlede helt om til Bornholm. Men derefter gik det tilbage med fiskeriet, og til sidst fiskede man næsten kun med robåde (altså uden sejlkraft) på de nærmeste vande om øen. Man havde to slags garn: rokke- og flyndergarn. Rokkegarnene var spundne af hampeblår og bundne over et lovindue (altså meget vidbendte). Rokker fangedes i mængde, det var den vigtigste fisk. Man törrede dem og havde på oplag hjemme til at gå vinteren i møde med, og dem solgte man til bønderne i Jylland og fik tre mark for snesen. Skader var der og mange af. Tit var de så store, at garnet knækkede af, og de løb af med stumpen. Efter dette halekram kommer pigvarer så store som selder og skjægger som ovnsdöre. Af pigvar fangedes mange. En båd havde en gang 70 stykker på to lispund hver. De kom på hjelden at hænge til törre med rokkerne, der var ingen standsforskjel. Rødspætterne gik glat gjennem garnene, kun de store præsteflyndere holdt ved; de var en alen lange og svært tykke, langt större end Anemoster og Oles plakker (nu til dags øgenavne på nogle store magre rødspætter). Helleflyndere fandtes også, enkelte kunde nå et par alen. Flyndergarnene var af hör og meget engbendte. De fleste år kunde man fange så mange rødspætter, man vilde, på nordsiden ved revlen. Siden, da der kom kjøbere, satte man garn ved pakhuset om foråret. De første priser var en rigsort for en snes rødspætter, tolv skilling for en pigvar og fire skilling for en tunge. Foruden disse sælgefisk var garnene knap til at redde af od (ædefiske: torsk, skjæg-

ger, krabber, kno ɔ: knurhaner, og rokker først og sidst), samt rov og utusk (havmærrer, havtasker, havkatte og ho ɔ: hajer). Den 1ste maj lagde man op (holdt op med at sætte garn og gik til hornfiskvåddet). Fra den tid begyndte man at prise sommer (vadede med bare ben og brugte ikke stövler længere). Enhver skar sine strömper af ved ankelen og gik med dem til stimmel (de bare strömpeskafter). Ethvert vådselskab havde sin vådfoged. Han stod på pligten på udkik, mens båden roedes så lydløst frem som mulig. Når han så hornfisken, sagde han: Stee, stee (ɔ: skåd tilbage)! og kommanderede for at sætte våddet om fisken, slog også sten for at holde den, til den var trukken på land.

29. Rokkegarnene var kun fem masker dybe og havde ingen ombind. Flæene var af træ og kork. På Klems rev bundstod (ɔ: vrimlede) mange gange havet af rokker. Når efterårsbåden skulde over til Grenå, satte bønderne de höje kjæppe på deres vogne og stablede törre rokker op så höje som hølæs. Den heldigste kunde have til 16 snese rokker at sælge. Så kunde han gjøre sin rejse med fryden.

Om vinteren og foråret sattes flyndergarn ved pakhuset. Man løb omkap med garn og stövler på ryggen efter det bedste sted, som var i Wowsgjiwden[1]). Man satte også om søndag eftermiddagen, og et selskab var en gang så gudsforgået, at de stod ved kirkelågen og lyttede efter, og da degnen begyndte på slutningssalmen, løb de med deres garn. De fik også det gode sted, men da de trak dagen efter, var der kun tre døde fisk i garnene, mens de andre fiskere solgte en god fangst. Det var ret et Guds tegn og straf.

Garnene blev satte i et spændtræ og mest i lænkerum (5 garn ud og 5 ind). Når man tog i marts, begyndte dagmejen (ɔ: solvarmen) at få magt. Når det blæste om morgenen med pålands vind, lå fiskerne oppe i knoldene og ventede på, at dagmejen skulde komme og smulte søen af, at de kunde komme ud og drage natsættet. Hver trak sine garn og beholdt, hvad der var i dem; let kunde den ene da blive misundelig på den anden. En gang kom der et marsvin på strængen[2]). »Ro hinden til«, siger han, som

---

[1]) ɔ: Vogsgyden. Her er en gang strandet et skib med vogs.

[2]) Strængen er garnene, når de står nede i havet, og drageren trækker dem op. Bådens sider kaldes stavnsiden og læstoftsiden, årerne: stavnåren og læstoften. Skal man ro til på denne åre, siges: Ro hinden til.

trak, til læstoftmanden, men så kastede stavnmanden båden fra garnene. Drageren fik dog marsvinet ind til sidst med pine og plage. Så sagde han: »Der skal vanke brådne pander, når vi kommer i land«. En anden gang kom fiskerne op at trættes, og Per Degn var den, der førte det store ord. Så var der en gammel kone, som standede ham op og sagde: »Haha, Per Degn! vær du ikke så blank, du véd, at vi alle ved synden er krank«. De ord slog ham, så han lod vreden fare. Nogle fiskere drog garn på de nordre sande med en robåd, og så spandt sydøst op med en storm. »Vi får vist ikke tørv af Anholt denne gang«, siger en, og så palede de efter land. Da de havde roet en tid, gav der en op og sagde: »Nu tager jeg min sidste skrå, og så skal det gå lige ad Østerby (på Læsø)«. Men de andre var ikke så fangren (bange), de satte hårdt til og kom til sidst til land.

30. I meget gammel tid sejlede Aneboerne i Sundet at fiske sild, som var her i en utallighed. Når de så, at sælhunden drak sild, satte de garnene. En gang kom de hjem efter i en sydøst-storm, og syv skuder kom i Skeines Revle og druknede. Siden sattes der sildegarn (de kaldtes manser) hjemme, man saltede sildene ned i sine tønder og tøndelitter (ɔ: fjerdinger) og solgte dem så i Grenå. En gang var der et selskab, som var uheldigt. Da de andre både sejlede med last, kunde de knap lade deres gryde. Men om natten fangede de båden fuld og kom til Grenå og fik lige så meget for deres ferske, som de andre for de salte sild. Sildemanserne brændte med pakhuset, men sejlene til bådene blev reddede. Efter sildeperioden fangede man rokker, de blev törrede i *Palmerne*[1]) og solgte til bønderne i Jylland. En gang kom en bonde, som havde kjöbt törre rokker, til fiskeren, der havde solgt ham dem, og sagde: »Det var nogle slemme fisk, du solgte mig i går, jeg har kivet med en hele dagen og knap fået en mundfuld mad«.

Enhver fik, hvad der blev fanget i hans garn. Dette gav tit årsag til kiv og slagsmål. Bold (Bodil) Jenses gik aldrig fra stranden, når de havde trukket garn, uden at have sin mand med hjem, for han og hans brödre var

[1]) Således kaldes en stor strækning nede mod Sønderstrand, som er bevogset med vidier (palm).

nogle stridige kompaner, og det så galt ud, når hun ikke var der at mægle fred.

31. Fra hornfiskefangsten. A. fortæller følgende fra hans drengeår. Når vi kom ind i maj, så den første dag det blev klart vejr, så vi Wolle komme sønder henne. Han kom til vort og lindede dören, og så begyndte han gjærne sådan: »Ras, Ras, hvad tænker du på? er I rigtig ved jeres vid? ved I, at nu er hornfiskens tid?« — »Tror I, han er kommen?» spurgte min fader. »Der kan være mange, og der kan være få, men gjærne får den noget, som gjærne vil gå«, svarede Wolle. Meningen blev nu altid, at vi skulde af sted. Enhver mødte henne ved Wolle, han var vådfoged og havde vådet på loftet.

Wolles kone var altid ilde set, for hun havde ondt møde. Der var flere end hende, som havde ondt møde, men der var og dem, som havde godt møde (dog den, som havde det gode møde, havde den kranke lykke). Ved denne lejlighed kom hun ud for at gjøre noget, som var stik imod hendes mands ønske. Når man var færdig til at gå med våddet, greb hun tre gange ned i sandet og øste i våddet, medens hun sagde: »Så manne, så manne (ɔ: så mange)«.

Ingen brugte stövler til at vade med, det vilde blive anset for blødagtighed. Men koldt var det i vandet, det isnede og skar i benene værre end en ulykke. Den gamle Sörren var over 70 år, men det første han gjorde, når der blev kaldt til våddet, var, at han trak sine strömper af, greb en sags og klippede födderne af efter ankelen, så han gjorde dem til stimmel. Så bandt han dem om halsen, der skulde de ikke hindre ham i hans bevægelser. Mange brugte ikke stövler igjen för sent på efteråret, når frosten begyndte.

Først på året var hornfisken stor og fed, men den gik i små linde (ɔ: flokke). Midt i maj kom mellemsorten »de langhalsede«, og de gav mængden. Hvor det var godt gelegent (ɔ: god lejlighed) for den, kunde flokken ligge i så langt et stræl, at våddet var fuldt fra ende til anden. Når man havde en god lind i våddet, skabte man sig som gale bærsærker. Hornfisken var hurtig og kunde let gå. Sten blev da slåede ved hvert stav for at vende ham fra at gå om. Ingen skånede sig for vand; når man kallede (ɔ: trak våddet mod det törre), stod bedste mand og slog med fodvollen i vandet, te det pluste om ørerne, for at

jage hornfisken i kallend. Den spræller meget, og var der en stor lind, eller kallend (ɔ: kalven) var skjør, kunde denne briste. Så smed man sig ned for at redde, hvad reddes kunde. Når det lakkede ad middag, faldt gjærne hornfisken til havs. Så gik man i land og lå oppe i bakkerne og stegedes i solen. Mange af de gamle blev gruelig solskudte, og skindet gik af deres næser. Man sagde for löjer, at man kunde se på de gamles næser, hvor langt man var henne i tiden, for der skulde fire lag gå af dem, för hornfisketiden var forbi.

En gang var der et selskab, som var grumme uheldigt. Så roede de om Tottend og nordenlands op. De havde ikke set en hornfisk hele vejen og var så modfaldne, at de gav helt op og vilde ikke se efter hornfisken længere. Så sidder en i båden, og han siger: »Hvad er alt det sorte foran os?« Man gad næppe se efter det, men der var dog en, som kastede öjnene til. Da er det så stor en lind hornfisk, at man aldrig havde set magen. De fik båden stæi (ɔ: skådet tilbage) og våddet sat om fisken. Den havde dog nær gået fra dem, og de slog alle stenene, som var i båden. Til sidst var der ikke andet end en smörbuddike tilbage. Den slog man også, og så vendte hornfisken. De fik nu så mange, som båden kunde føre, solgte dem til en kjøber og fik en stor fortjeneste ud af det.

De gamle havde nogle sære meninger om hornfisken. En gammel mand sagde, at den kom henne fra Persien, som ligger i varmen. Engelskmændene kunde ej lide den. Den var pæisen (ɔ: giftig) sagde de. Den gik henne i varmen og gnavede kobberet af deres skibe. De sorte striber på fisken var menneskekjød, som den havde ædt, og som havde sat sig der.

Kun med klart vejr kunde hornfisken ses og fanges. Når der kom tikken (tykken) eller hiim (faste skyer) op over luften, kunde man ikke fange længere. Så tog man tit ud til vraget af »Kristian den Syvende« at fiske op et og andet. En gang blev der taget to flasker vin der ude med en bådshage, som man stak i tollen. Vinen var god. Også i »Vendelbom« og »Dronning Marie« paa Ren blev der fisket efter sager.

32. De gamle Andøboere kjendte ikke til at fiske andet hjemme end rokker, hornfisk og langisinger. Så sejlede de til Skagen at fiske rødspætter. En gang forliste

syv skuder på én gang på selve juleaften. De kom fra Skagen og druknede alle mand. Det var på Stenklippen. I den tid kunde man sætte fri på Howt med en stage. Siden hen fangede man mange rokker, som man törrede og solgte i Jylland til bønderne. De sejlede i Sundet for at fange sild og til Sverig for at få börn döbte og folk gifte. Men så skete det en gang, at en brudeskare druknede, og så blev det lagt af. Ved Morup viser man endnu Brudestenen, hvorpå de forliste.

33. Der fortælles jo her, at det sidste brudepar, som skulde vies i Morups kirke, forliste der ovre på Brudestenen og druknede. Bruden hed Lisbet, og så er resten glemt. Også på Morup er dette bekjendt, men der ovre véd de en historie endnu. Der kom to brudeskarer fra Anholt kjørende dertil med slæder over isen, da søen var lagt. Det ene par kom godt til land, men den anden skare kom i en gåre (våge), og de druknede alle.

Om et brudepar, som kom did, fortælles følgende. Da de gik frem i kirken, hilsede bruden således: »God dag i den bås, god dag i den bås!« og nikkede til folk i stolene. Til præsten sagde hun så: »God dag, du mand, som i kalvestien står, nu er jeg kommen hid for at fondtas. Vi mig til denne slanten[1]), og kristne mig så denne glanten«. Hermed mente hun et lille barn, hun førte med sig.

34. En gammel kjælling fra Morup, som var her i besøg i sommer, fortalte, at i Morups kirkekiste lå gamle bøger om Anholt, som var der fra gammel tid. Hun havde hørt mange ting af en gammel kone der ovre i Morup, som gik på gravsens bred, således om brudeskaren, som druknede. Der var to par.

35. Der var en sölle enke, hvis mand var druknet på søen. Hendes sön var udskreven til orlogs, og et barn, hun havde tilbage, gik i en svadderrevl (ɔ: blød strand) på Skejnes Hage og omkom. Så klagede hun sig og sagde: »Manden er bleven (borte), og sönnen er skreven (til orlogs), og lillebarnet sidder i svadderrevlen.«

36. Når de satte garn hjemme ved øen, var de så langt til søs, at de tog med (ɔ: mærke) på Tosø höje. De byggede først deres skuder nede ved Nordstrands klit. Senere fandt

---

[1]) En slanter eller slandanter: en langlivet, smal person.

man på at bygge i byen og kjørte så båden ned med hele øens hestekraft for.

37. I gammel tid var her et stort krogfiskeri. Der fangedes mange kuller. Når kvinderne kom ned til stranden, stod de og sagde: »Kom torsken, kom torsken, ej kullen er brå, den torsken vi ville langt hellere hå«. De var kjede af kullerne, fordi de fik så mange af dem.

38. Der var för mange sælhunde, men der var sat et strængt forbud mod at slå dem. Kun om vinteren måtte man slå dem i et bestemt antal. Det var blot ungerne, der måtte dræbes, og kun én gammel han fik de lov til at slå — til brændevin. En gang tog man fejl og slog en ungmor (ungemoder). En sådan var mager, og det var grumme ærgerligt, for så blev brændevinet derefter. De slagne sæle blev kjørte hjem i fogdens gård. En gang kjørte en mand vild på vejen hjem. Et himmel-snefog faldt på ham, og det blev nat. Så spændte han hestene fra vognen og lod dem gå selv, hvad vej de vilde, og de fandt snart hjem. Om morgenen, da vejret var forbi, stod vognen på det höjeste punkt af Storhöje ved et brat skår. Havde han bust krown (faldet hovedkulds) derned, var han ikke kommen godt derfra.

Man kunde få et anker tran af hver af de slagne sæle. Kroppene blev gjærne spiste. Da Engelskmændene tog øen i brug, skræmmede de sælerne herfra.

---

39. Der lå et dansk orlogsskib i Norge og skulde til Kjøbenhavn med 900 mand. Men för de tog derfra, sagde skibets fører, at de kom aldrig levende til land, for folkene var så ugudelige, at der gik en Guds straf over dem på vejen. De druknede også på Landesen, og der drev så mange lig i land, at de lå i en höj vold om stranden. I førstningen kjørte man en del hjem, men det kunde ej forslå.

40. Nogle forliste skibsfolk har en gang fortalt, at »Klabondtermanden« gik fra deres skib i Nordsøen. Det var et vist tegn på undergang.

41. Det skete en gang, at der flöj en måge hen over byen flere dage i træk og skreg: »No kommer haj, no kommer haj (ɔ: nu kommer han)!« En tid efter kom der en god stranding.

42. En gang var der et svært höjvande, som skar store stykker væk af landet. Ved fyret gik vandet op og væltede fyrhusene. Nede i Elsevig var en gang strandet et skib, som hed Spotsman, og så gået i jorden. I höjvandet blev det hævet op og drev mod Stenbrommen. Her blev det hugget op. Kjølen var af godt træ, og af den savede man en kjøl til en båd, som netop den tid byggedes, og som hed »De unges båd«. Da de derefter kom ud at sejle med båden, kom der somme tider en due til dem, og når den lod sig se, blev der ondt vejr. Så mente man, at det var Spotsmands due (den tid satte man jo et ben af en fugl i kjølen, fuglen varskoede så for storm), som havde fulgt med kjølen og blev ved båden derefter.

43. Præstens karl kjørte en gang efter en død mand, som var dreven i land nede ved Tottend. Da han kom hjem, havde han segs lig med på vognen. De var druknede med en jolle nær land, hvor der var hvalt op og ned på den i Revlsøen.

44. Der var en foged, som ved en stranding tilvendte sig en tønde korender af den ilandbjærgede proviant. En tid efter gik fogden i kirke, som sjælden skete. I prækenen talte præsten noget om de Korinthere, og det tog fogden for en hentydning til de stjaalne korender. På vejen hjem fra kirken spörger fogden præsten, hvem der havde fortalt ham, at han havde stjålet korender. Da nu præsten hørte dette, klagede han fogden *ovre*[1]), da de var uvenner, og så blev fogden afsat for den sags skyld. Denne historie henlægger man til præsten hr. Perle og fogden Visborg, men den er meget ældre.

Er forøvrigt et almindeligt skjæmtesagn, som her er stedfæstet.

---

45. Her fortælles følgende: En gang sejlede *Dronning Margrete* fra Kjöbenhavn og skulde til England, men så strandede hun på Læsø. Så lovede hun Læsøboerne, at hvis de kunde få skibet af grund, skulde de blive fri for den afgift, de hidtil havde betalt til kronen af deres strandinger. De fik også skibet flot, og hun fortsatte rejsen.

---

[1]) Klagede til øens ejer. De søgte jo at skade hinanden så meget de kunde. Fogden sad i en halv sövn i kirken. Sådan er fortalt af min bedstefader, Nummer Sevven.

46. En gang vilde den svenske konge kjøbe øen *Hveen* af den danske, og han vilde give så meget for den, som øen kunde overlægges med, når pengene blev omsatte i skarlagen. Som de nu forhandlede om det, red hofnarren omkring på gulvet på en kjæp; han var klog, og kongen rådførte sig tit med ham. Som nu narren frygtede for, at kongen skulde gå hen og sælge øen, red han hen til kongen og sagde: »Tag dig i agt, Frederik, at min hest slår dig ikke«. Så mærkede kongen, hvad narren vilde, og beholdt Hveen.

47. Den første kirke her på øen var en fjælebrakke. Da den så var bleven forfalden, gav Hollænderne til en ny kirke af mursten. I denne kirke blev der sat et ben af et lam. Når der skulde blive noget på færde, viste kirkelammet sig. Da Engelskmændene kom her og tog kirken i brug, kom lammet og stod uden for Guvernørens vindue om natten og brægede. Det gjorde ham stor uro, og han tog sin bøsse og vilde skyde det, men så kom han i tanker om, at det var vel et kirkelam, og når man skyder på sligt, kommer kuglen tilbage mod den, der skyder. Så turde han ikke skyde på det.

48. Fred. Rostgård gav to lysestager og en klokke til kirken. Da denne skulde støbes, gik han hen i støberiet med en sølvpotte fuld af sølvpenge og kastede i malmet, som klokken stöbtes af, og han blev i støberiet, til klokken var færdig, og han så hans navn stå i den.

49. Den første ejer, *Frederik Rostgård,* sagdes at være et uægte barn af kongen, som gav ham øen i faddergave (?). Fogden A. Friborg kaldte sine to börn, Frederik og Konradine, op efter Rostgård og hans frue. Så en gang Rostgård var her ovre, fortalte Friborg ham om den opkaldelse og ventede vel nok en gave. Men Rostgård var knap og svarede blot: »Enhver kan jo kalde sine börn, hvad han vil«, og så gav han Frederik en rød kalot[1]). Da Svenskerne kom, gik han med kalotten, og så vilde de have den, men den var bunden under hagen, og så havde de nær taget livet af drengen, indtil endelig en af dem råbte: »I kvæler jo gossen!« og skammede dem ud. Så lod de drengen være.

---

[1]) Denne kalot havde han på i brønden. Se nr. 91.

50. Om *Friborg* siges, at Svenskerne splittede hans töj, og at han døde af deres mishandlinger.

51. Fogeddatteren *Konradine,* som var gift med H. R., var en rødhåret, lavbenet og fregnet trulenmue. Hun havde en stifsön, og ham var hun så ond imod, mens han var lille, at han en aften tog flugten ud i regn og kulde. Da faderen kom hjem, blev der ledt efter ham, men han fandtes ikke. Man ledte og ledte, og da så nogle en hvid skikkelse, der stod og vinkede nede i lyngen. Da man nu gik efter den, blev den henne, men hvor den havde stået, fandt man drengen, der lå og sov under en lyngbusk. Man mente da, at det var hans afdøde moder, der stod hos ham[1]).

52. I kirkebogen anføres: 1719, Konradine født, faderen foged A. Friborg, moderen Maren Sörensdatter, »Fovdemaren«.

1773 døde Konradine, efter at hun i 24 år havde lidt af en smærtelig sygdom.

De gamle siger, at hun havde aldrig en helsens stund. Hun var forgjort, og hun vilde ikke kaldes op.

53. Af min oldefaders, den gamle Ras Henriks, liv husker jeg følgende: Hans moder var den omtalte Konradine, hun fik tvillinger 1744, og deraf var han den ene. Han blev gift med Sörrens Karens eneste datter, et stort kjæmpe-kvindfolk. Han selv var en ovntrold med 9 fingre, den ene havde han tabt en gang, han var ved Krågerop med landgilde. Han og Margrete havde 5 börn, så døde hun af Kristian den 7des syge. Han havde sin möje med at regjere börnene. Den ældste sön fik al den mad, som han kunde sætte til livs, for han skulde ud og bjærge til huse. Så blev maden mindre ned efter, de yngre fik mindst, og Malene, der var den yngste, begyndte at græde, når der skulde spises, for hendes del blev sörgelig lille. Anretningen var simpel, de spiste således sælkjød på teglsten. Kar var der ikke mange af i de tider. Om Furs Grete, som J. Butter jog ud, og som boede i Jerriks hytte efter den tid, siges, at hun drak af en bottelrumpe (flaskeende), søbede med en muslingskal og knuste det lidet korn, familien gav hende, med to stene, samt kogte det i en halv jydegryde. Drengene var rigtig slemme. En dag,

---

[1]) Om Konradine er der nogle træk, som findes her nedenfor i Henrik Kristensens krøniker. Se nr. 126 og nr. 53.

han kom hjem, havde de slikket fløden. Så blev han vred, og da angav den ældste min bedstefader (ham Nr. Sevven) for gjerningsmanden. Han sad netop og tællede med en kniv, og i sin arrighed kastede han den efter broderen, så den flöj langt ind i låret på ham. »Ak, mig arme mand«, jamrede faderen, »hvad gjorde du dog, dit slemme skarn!« Der blev nu andet at tale om end fløden. En gang Kofods[1]) drenge var der henne, væltede en af dem hans aftengryde, just som han tog den af ilden. »Ak, mig arme mand«, råbte han, »ja, jeg skal klage dig, dit skarn, for din fader«. Drengen bad ham ikke at klage og lovede at bringe tobak. Ras Hennen holdt nemlig meget af at røge, og drengen sneg nu tobak fra faderen og bar hen til R. H., som i de lange vinteraftener lå og lonnede sig på en kiste og røg det herlige tobak. Den gamle Ras Henriksen havde en sön, der hed Henrik Rasmussen. Dennes sön hed Ras Henriksen, i daglig tale også kaldt Ras Hennen. Der er således to Ras Hennen, den ældre og den yngre. Man siger om den ældre Ras H., at han bankede asken af sin pibe ud i dejtruget og sagde: »Alt hvad som fylder, det feder«.

54. I kirkebogen står, at den sidste, *hr. Jakob* døbte, blev født 1672. Hr. Jakob blev jo efter alle de gamle fortællinger dræbt af de Svenske. Nogle siger, at de satte kjeldekrogen i hans mund og vandt ham så op og ned[2]). To af hans börn blev på øen. Den ene af dem kaldtes Præstens Jakob, og det skete tit ved begravelser forhen, når præsten læste ligtestamentet, at han begyndte således: »Han nedstammer fra Præstens Jakob o. s. v.« Min moster Karen sagde tit: »Min mand og jeg har vore navne efter præsten hr. Jakob og hans kone«.

55. Præstens Jakob var gårdmand i det søndre gårdssted og boede oppe ved Brænde-Lyng. Han flyttede gården derfra og satte den, som den nu står.

56. Enten hans datter eller sönnedatter gik under navn af Lille-Koon, og hun blev kaldt således, fordi hun talede fint. Hun fik det ikke for godt. Hendes mand døde tidlig bort fra en hel flok börn, og så sad hun der og var nær ved at dø af sult. Hun delte den sidste mad, der var i

---

[1]) Han var foged paa øen.
[2]) Herom fortælles nærmere i nr. 96.

huset, ud til börnene, og selv fik hun intet, men satte sig hen i en krog for at dø. Den samme nat flöj hendes hus fuldt af fugle, og så var hun og börnene forsörgede, til der blev noget andet.

57. Svenskerne røvede bestandig i hendes tid. En gang kom de ind til præsten, som han var ved at tage brød ud af ovnen, og dem tog de fra ham på to nær. Da de nu gik fra hus til hus, kom de og til Lille-Koon, men hun beklagede sig sådan for dem, at en af dem tog et af præstens brød, skar det midt over og gav hende det halve. Den gang som nu troede man på møder, og hun havde et godt møde, så man var glad ved at møde hende. Hendes börn var Karen, Gjertrud og Malin og sönnen Kristen. Af disse var Karen den mest bekjendte, og man véd kun alt godt om hende. Hun var kaldt efter præstekonen og sang tyske salmer. Derimod var Gjertrud den lede ånd. Hun blev gift med Frederik Andersen, en sön af foged A. Friborg og kaldt efter Rostgård, og herskabet gav dem den bedste gård. De holdt lidt krohold og var velstående i sammenligning med andre. Som börn havde Frederik og hans søskende derimod gået på hvermands møddinger og samlet rokkeskind, som de vendte den skruppede side ind ad og spiste, for Friborg døde først, og så blev der ikke taget mindste hensyn til hans enke og to börn, de blev her og bjærgede livet, som de kunde. Enken gik under navn af Fovde-Maren og levede hendes sidste tid hos datteren Konradine. Frederik og Gjertrud var så tyvagtige. Ved bryllupper stjal de klumper af gildesuppen og puttede i deres lommer, og de tog neg i de andres avn på marken. En gang blev han taget og måtte betale kirkebod. Den tredje søster Malin (ɔ: Magdalene) levede ugift i en hytte på Søndertofte, og de tre søskende havde lovet at give hende 2 skpr. rug hver om året. Men Gjertrud gik op om natten og stjal på Karens lo de 2 skpr., hun skulde give. Dette kom Malin for øre, og da nu Gjertrud næste gang kom med rug, jog Malin hende ud og sagde, at hun vilde hellere sulte end tage mod dette stjålne gods. Frederik og Gjertrud havde ingen börn, og så fik de to unge til dem, men de ragede snart uklar med hinanden, og så måtte de unge flytte fra dem igjen. Nu gik de to gamlinger ene og turede, og Gjertrud havde gjærne det ord på tungen: »Helvede her og Helvede der, ja, Gud bedre desværr«. Da

de døde, ryddede man deres rov og ran ud af huset, og så kom enhver og fik sine sager igjen, og der gik tre dage, för alt kom i orden. Der var en, som mente, at man tog for meget, og han gik hen på kirkegården og stampede på Frederiks grav med det råb: »Frederik, op og stå på din ret!« Men han blev, som han var. Kristen havde syv börn, men så kom kopperne her, og både han og börnene fik dem. Hans kone græd og sagde til ham: »Hvad skal der blive af vore syv börn, når du døer?« — »Den som tager mig, tager vel også nogle af dem«, svarede han. Så døde han, men börnene levede alle syv. I den tid var der jordrystelse, og det brølede fælt i jorden.

58. I kirkebogen anføres: »1738, præsten hr. Daues barn i kirke. Fogden Fr. Hansen fadder på sin husbonds Rostgårds vegne«. Da man grov en grav for nogle år siden, fandt man et ligtræ, et stort stykke egetræ lavet i form af en ligkiste. Dette, fortalte de gamle, var lagt over en Frederik Hansen, måske denne foged.

59. I kirkebogen anføres: »1747 døde Frederik Hansen, forhen foged på Anholt«. Det var da vel ham med ligtræet. På et ligtræ udskar man navnet, årstal o. s. v.

60. 1745 kom *hr. Perle* og var her til 1762. Han krigede med fogden, »Monsieur Truels Visborg«, som nævnes 1757. Han rev ned på Visborg fra prækestolen og sagde en gang disse underlige ord: »Jeg og min hore skal sidde til bords i Himmerige, men tyve og røvere skulle i Helvede«. Visborg havde nemlig stjålet ved et skib. I kirkebogen har hr. Ullits, Perles eftermand, skrevet midt i Perles kragetæer om en datter, han har haft med sin kjæreste, som siden var blevet til madam Perle. Måske var der noget råddent ved Perle, som Visborg tog til indtægt. Aneboerne var ikke misfornöjede med, at deres øvrighed var uklar med hinanden, for i den tid sagde man: »Når præst og foged holder sammen, så er det forbi med Anebuen«. For det meste stod præsterne på Aneboernes parti og korregsede fogderne godt.

61. Der var to søstre, som tjente hos en præst, den ene efter den anden. Den første kom godt hjem af sin tjeneste, men den anden ikke så vel. Fogden, som hadede præsten, fik nu sin kalv på græs ved dette her, men præsten rev ned på fogden i sine prækener og sagde om sig selv,

at han og hans hore skulde i Himmerig. Pigens Fader sad nede i kirken, og da han hørte dette, sagde han höjt: »Seer do de, wår Åån«, i sin glæde over, at datteren skulde være kommen så godt fra det.

62. »I skal gjøre efter mit ord, men ikke efter mine gjerninger«, sagde præsten. Der siges, at en præst her således formanede menigheden. Det var formodentlig hr. Perle.

63. Peder Rasmussen var kirkeværge og havde den tran i forvaring, der tilfaldt kirken ved sælhundefangsten. Så brød fogdens drenge ind og stjal trannen hos ham, hvorover han klagede til øens ejer. Denne kom herover og forhørte og afsatte fogden. Han spurgte også Peder Rasmussen, hvorfor han ikke havde passet bedre på. Han svarede: »Jeg gik til alters med andre Guds börn, og så stjal de trannen imens«. Fogden sögte forgjæves at formilde herren, og sagde til sidst: »På jorden der træde jeg må til min død, endskjöndt den mig brænder som gloende glød«. — »Du kan jo svale dine födder i tran«, svarede herren, og dermed heraus med raden.

64. Den foged, hvis drenge stjal kirkens tran, kunde aldrig lide præsten, hvem han kaldte Peder Pule (altså var det Visborg og Perle). Han havde og brugt den tran, øens ejer havde. Så bad han om at komme herfra som foged, men fik det svar: »Nej, du skal komme herfra som et spektakkel«. Ja, de gamle fogder vidste godt at fede deres lommer, lagde fortælleren til, og så tog da også pokkeren ved dem til sidst.

65. Fogderne var så slemme, at de gamle vidste ingen anden at ligne dem ved end Djævelen selv. I en periode fik de ingen lön af herskabet, men skulde lönne dem selv. En gang stod et svensk skib på stranden. Da akkorden var gjort med kapitainen, kunde fogden og hvermand ikke komme overens. Da sprang kapitainen hen til fogden og sagde: »Vil din jæwel have folkenes penge. som skulde gjøre arbejdet; mister jag skuda min, skal jag spille med din hund!« Så gav fogden efter for rimelighed.

Visborg drillede og forulempede som för nævnt bestandig præsten, hr. Perle. En gang de mødtes nede i marken, stak hr. Perle gjennem et vand op til knæerne, da han så Visborg komme, for at undgå at mødes med ham.

Herskabet holdt en jagt, med hvilken landgildet blev sejlet til Krågerop. Så var jagten bleven så gammel og læk, at den ikke duede længere, men de skulde nu over med en skibsbesætning. De fik en storm på dem, og havde de ikke haft skibsfolkene til at pumpe, havde de druknet. Men Ras Kristensen var med og var ved roret, og da de sejlede hjem, kom de ud ved Gyden. »Du skal bære mere af«, sagde en, »vi går ikke fri af land«. — »Skam få den, som det gjör«, svarede Ras, »men nu skal han lægge sine ben«, og så satte han jagten på land i »Ørens stene«, te bunden gik op i den, og den gik i gras (blev vrag). Men Ras Kristensen kom ikke i nogen forlegenhed for dette, han var ikke bange for at hugge sin næse i sten ved de store.

66. Visborg havde lovet hr. Perle at slå ham ihjel, og så turde denne ikke gå ud af præstegården, når Aneboerne var af by. Perle roses meget. Visborg havde en lærer til sine börn, og han lærte dem at stjæle. De stjal alle hr. Perles duer, og ingen kunde vide at forvare sig for dem. En af Visborgs drenge måtte siden lade livet for bøddelens øgse.

67. Visborg havde sure ben. Han ynkede aldrig nogen hverken for sygdom eller trang; men kom der en til ham og sagde, at han havde ondt i sit ben, sagde han deltagende: »Ja, sygdom er hvermands herre«.

68. Min bedstemoder havde tjent ved Visborg, og hun sagde, at når de havde spist, og karrene ikke kom såre nok af bordet, viskede han dem ned, te de flöj hen ad gulvet i skår.

69. Nej, nu skal I høre, hvordan min bedstefader behandlede en foged. Han kommer en dag hen til denne og bliver da så gruelig overskjændt. Min bedstefader rygger sig nu baglænds, til han kommer ud i gården. Fogden følger efter og skjænder. Sådan bliver de ved, til de kommer ud på gaden. Fogden følger bestandig efter og giver ondt fra sig. »Nej, nu skal du pinedød få«, siger så min bedstefader, »for du har ikke lov at skjælde mig ud på gaden«, griber så fogden midt om og hiver ham over plankeværket, te han gik ned på hovedet i gården.

70. I kirkebogen anføres: »1762 kom præsten *N. Ullits*«. (Aneboerne kaldte ham hr. Rulles). Ham fik Visborg fordrevet. Visborgs drenge belejrede ham i præste-

gården, og en gang de slog marehalm, måtte præsten flygte over på sit stykke og frygtede for at blive slået ihjel. Nogle fortæller dette om Perle.

Hr. Ullits var her i 2 år.

71. Hr. Ullits flygtede af frygt for Anholterne så ilsomt fra øen, at han efterlod sit hele bohave. Herredsfogden, kammerråd Behr, fik ordre til at drage derover for at besörge præstens töj fra landet. En stærk Anholter fik et vist, desværre ej tomt møbel på nakken, og som han sluntrede af med det, løb indholdet ham ned ad ryggen. En anden, som kom bag efter, så det og råbte: »Fåer wårlig, fåer wårlig, ellers spilder du det, der er i skabet«. Dette blev siden til et mundheld i Grenå.

72. I kirkebogen anføres: 1770 nævnes Visborg som fadder ved præstens.

I kirkebogen nævnes 1772 fogden Kleitrup. Han gik dårligt på benene, hvorfor man siger om en klarasselben[1]): Han går som Kleitrup. Så kaldte man ham også »salig Kleitrup«, for han var så uheldig at dø snart, nemlig 1775.

73. Hr. Kleitrup drak sig vel ihjel, siger en fortæller, han var altid fuld og gal.

74. Præsten *Jens Due* er den eneste præst, som er begravet her. Han gik længe og turde ej søge Anholts kald, for der sagdes, at Anholterne var så rå og slog folk ihjel. Til sidst tvang nøden ham til at søge kaldet, han kunde da lige så godt blive slået ihjel som sulte ihjel, mente han, og så kom han her og fandt det så godt, at han blev her på øen, til han døde. Han blev begravet i kirken, og Engelskmændene gravede siden en kjælder i hans grav, og så kastede de hans ben uden for kirkedören og spillede hvips med dem. Så var der en gammel kone, som havde gået i skole hos Due (hun havde gået fra Mortens dag til påske og læst en forklaring og to salmer), hun gik til Engelskmændene og bad dem begrave præstens ben, hvilket de da også gjorde.

75. 1785 døde præsten *Jens Due* af vandsot. Man fandt ham død om morgenen, og han var revnet om natten. Samme år døde madam Kofod (fogedkonen). Hun ejer den store gravsten, som ligger på kirkegården. 1787 døde

---

[1]) En, der går dårligt på benene, også en uduelig.

Boel (ɔ: Bodil) Jensdatter Møller, født i Grenå, Boeld Amm Hegs (59 år, Store-Oles første kone).

76. Hr. *Borup,* som kom her 1800, lærte ungdommen at skrive. Han var en bundløs pung og lånte af mange, som aldrig fik dem igjen. En mand, som havde lånt præsten penge, kom en dag op til ham. Da stod præsten og spiste flæsk til smörrebrød. Da manden kom hjem, sagde han til sin kone: »Da jeg så dette frådseri, tænkte jeg på mine penge«. Så lånte de ham ingen flere.

77. Hr. Mammen, som var her efter krigen, fik sine prædikener fra Seidelin ved Grenå, hvor han havde været degn. Da han havde været her en tid, blev madammen forkert, og det blev værre endnu, for så blev han selv tosset, og der måtte holdes vagt over ham. En gang var han sluppen ud og kom ind til en gammel mand, hvem han med magt og vold vilde døbe, da han der fandt en stor balje vand. Da der kom folk for at redde gamlingen, kastede præsten baljen efter en mand og havde nær slået ham ihjel.

Der er et gammelt mundheld, der siger: Der er ingen bedre degn end en afsat præst. Men en afsat degn kan også blive præst. Der var en gammel degn i Ørum ved Grenå, der var theologisk kandidat med non, men på grund af drukkenskab og forargeligt levned var han bleven afsat som degn. Han kom så i sin nød og elendighed til provst Hövring og bad ham om råd. Da kommer provsten i tanker om, at Anholt præstekald havde været ledigt i 2 år, og ingen vilde søge det. Så siger han til ham: »Søg Anholt! Kancelliet kjender jo ikke noget til, at du er afsat. Du kan skrive, at du er kommen fra Ørum for svagelighed«. Manden sögte embedet og fik det og levede der i mange år. Jeg har for en 60 år siden set ham i Randers som entlediget præst, og da var han en meget gammel mand.

Denne præst var vel hr. Mammen, om hvem jeg ovenfor har skrevet. Når han og pastor Seidelin kjørte til kirke, havde de en flaske brændevin i vognen, som de drak af. K. fortæller, at hans moder, som var fra Grenåegnen, i hendes pigeår tjente hos en degn, som drak sådan, at han tit kaldte hende op om natten at hente flasken til ham. Mammen var vel præst her i tyverne. Det er sikkert nok, at han drak, siger K., og det var måske dilirium han fik. Han rasede, så længe det stod på. Nogle mente, at han blev det for en mølle, som han ejede, og

som blev ham fravendt ved svig. De, som sejlede ham over til Grenå, sagde, at han havde en søster, som kom ned at tage imod ham. Hun spurgte: »Har du nogle penge at betale folkene med?« — »Ja, søster«, svarede han, »jeg har penge«. Han kom sig snart og fik så et nyt kald nede ad Randers-kanten. Længe derefter var han i Grenå og talte med Anholterne. Hans kone kom sig aldrig, sagde han.

Hr. Jens Mammen entledigedes som sindssvag fra Anholt 1825 og døde 1836. Han, der blev præst i Randers-egnen, var G. E. Tryde, der 1839 forflyttedes til Vindblæs-Dalbyovre.

78. Pastor Clod var dygtig i præstegjerningen. Han spurgte hverken til ko eller so (ɔ: brød sig ikke om gårdens drift) og vilde nogen vide besked af ham i den retning, sagde han: »Spörg min kone«. Han bar på et stort samvittighedsnag, og det var kommet sådan, at mens han var student, bad en studerende ham om at låne to skilling af ham til et stykke brød. Han var selv fattig, men kunde dog godt have flyet ham så meget. Om morgenen lå studenten død i sengen af sult. Det tog han sig meget nær.

79. Der var en præst, som gik om aftenen ved folks vinduer at se, hvad de tog sig for. Så var der en kone, som gik ud, da hun mærkede ham, og kastede ham en spand vand over hovedet med de ord: »Stor do hær, di Satis kåltiv!« Hun lod det se ud, som hun troede, han var en kåltyv.

80. En anden præst gik gjerne i besøg søndag formiddag. Når det så ringede til kirke, sagde han: »Ja, nu får jeg hjem og ryste mig en prædiken af ærmet«.

81. Om Jakob Degn fortælles, at han holdt tal med tiden ved, at han havde en lime for hver dag i hans lo og tog så en fra hver dag. Når der så ikke var flere, ringede han til søndag. Sådan brugte han hver uge. En gang tog en skjælm en lime fra, og så ringede han jo folk til kirke om løverdag. Der har nu været tre Jakob Degne, så det er ikke godt at vide, hvilken der er hvilken. En af dem blev ved kirken, til han blev så gammel, at han ikke kunde lede salmerne op, men så sang han dem uden ad. Han holdt afskedsprædiken som den bedste præst, og der blev intet öje tört den dag i kirken. Om en af dem véd man kun, at han brugte sin gryde som natpotte. Per Degn, som døde 1827 og var en søn af Lille-Ole, var en dygtig

mand. Hele hans stue var overklædt med brædder, hvorpå bibelsprog var udskårne. Han rimede godt og skrev noget både gudeligt og verdsligt. En gang, da der var stor tørke, bad han om regn. Der var ikke en skyplet på himlen, da man gik i kirke, og man gik hjem i en plaskende regn. I Engelskmandens tid samlede han folk på »Bolden«, læste en prædiken og sang salmer, når lejlighed gaves.

82. En gang tog Jakob Degn fejl af dagene og kjørte til fyret en søndag. Så tog præsten sin karl til forsanger. Men der var 4 brødre, de kunde synge uendeligt, og de gik i kirken og sang den arme karl sønder og sammen. Da de gik hjem sagde præsten: »I dag har der været 4 vælige heste i kirken«.

83. Da Jakob Degn skulde bæres til jorden, var der så megen sne, at man ej kunde skuffe huset op. Så måtte de sætte et tov i enden af kisten og hale den ud over den höje snedrive. Han var Store-Oles formand. 1743 døde Jakob Jakobsen Degn, 67 år, efter at have været degn i 30 år.

84. Om Store-Ole siges, at han en dag gik på Ered (ɔ: Øret) nede ved Sønderstrand, og så lugtede han, at hans kone bagede pandekager hjemme, noget, hun sådan vilde have for hendes egen mund. Men som han altid var håsk (ɔ: ond) mod hende, gik han hjem og trådte panden i stykker. Om ham fortælles videre: Sandflugten havde ødelagt en rugager for ham. Så på høstens dag, da man mejede, var der kun groet nogle melde der. Så rippede han en nævefuld, og den rakte han op mod himlen og sagde: »Se her, go' Hærr, hwa do hå lat grow te mæ å fee min forsult ben po«.

85. Da *Per Degn* en gang var i forfald, skulde en anden mand føre sangen an. Så var der en kone, de kaldte Maren Melles, hende havde Per Degn tit været i fare med, for hun vilde tage tonen fra ham, og hun kom da til mandens store skræk i kirke netop den dag. Hun kunde nu synge uhyre. Den sølle mand vilde over hende, og så sang han, te hans mund og hans maveskind revnede, og han var ganske ødelagt, da han kom hjem. Maren havde i sin ungdom tjent ved fyret og var rigtig dygtig som matros. Hun

og en fyrmand[1]) sejlede ene to over og hentede alle fornødenhederne til fyret. Hun havde taget mangen en sø over hovedet, sagde hun, og kjendte hver en gade i Kjøbenhavn.

86. Der var en mand, som selv sang hans kone hen, da hun var død, fordi degnen var fraværende. Han brugte salmen: »Far, verden, farvel!« og det af den grund, at nabokonerne altid havde været slemme ved hende.

87. Der var en foged- og en præstekone för, som var Aneboerne slemme. Men det gik dem så ilde inden enden, at den ene døde i en kobås, og den anden i en hestestald.

88. 1788 døde *Peder Hansen* underfoged. Han var fra Kjöbenhavn, hvor han var tømmermester på Holmen. Men så havde han sögt en svend med sin øgse og hugget ham i sin arrighed. Så kom han derfra og tog flugten til Anholt, hvor han blev underfoged. Han var strigs. En gang havde to drenge fundet et stykke træ på stranden og beholdt det; herover blev han så gal, at han vilde klage dem for herskabet. Börnenes forældre blev så hjærtegrebne herover, at de sad en hel nat og sang salmen: »O, Jesus, for din pine!« og græd, alt som de sang. Konen, Kirstine, var et mægtigt kvindfolk, og en gang hendes mand var på rejse, slog hun selv sin marehalm. Hun fulgte hver morgen med mændene med 3 leer på nakken den lange vej til Sælehöjene og slog der 18 læs marehalm.

89. Da fyrmanden *Kruse* var død, skulde hans enke og to börn herfra. Så kom to mænd med en jagt og tilbød sig at føre dem over. De fulgte nu med tillige med en mursvend. Men efter de gamles sigelse var det nogle ugjerningsmænd, og disse udyr kastede madam Kruse, börnene og murersvenden i havet. Drengen på jagten gik bag efter for ikke at forråde dem. De gav til årsag, at de havde været på Landesens grund, og at folkene var brækkede over bord, men det var lögn, for det havde været smukt vejr. En mand ude i marken havde hørt jammerskrigene, da de blev kastede ud. Men sagen faldt dog hen i stilhed. De to mænd blev siden tagne i en anden udåd og så hængt.

Efter andres fortælling havde de to mænd, som skulde føre madam Kruse over, virkelig været på grund. Det meste af hendes töj og penge drev i land her, og de to mænd

---

[1]) ɔ: fyrpasser.

satte båden i land og trak den op her. Havde de hjulpet madam Kruse og de andre af med livet, havde de vel sejlet deres vej med töjet, så denne sidste fortælling nok er den troværdigste.

---

90. Der kom en gang 17 hjem fra orlogs på én gang. Det tyder på större folkemængde end nu. Byen var meget större, siges der, men Svenskerne plyndrede den og brændte skoven af, og så fik Fr. Rostgård øen. Han var en stræng herre. Han tog de tre fjerdedele af fortjenesten ved strandinger. Mere kunde han ikke tage, når han ikke skulde have det hele. Én fjerdepart til så mange folk, det var kun nådens smuler, og det satte hunger og had. Derfor flyttede mange (27 familier) her fra [1]).

En gang var der nogle her ovre, som vilde kjøbe øen af Rostgård. Men de kom ej til handel, for Andøboerne vilde ikke give dem så meget ved strandinger, som Rostgård fik. De havde en gang ved en stranding stjålet en hollandsk ost, hvorfor der blev lagt en stor bøde på dem. Denne kunde de ikke betale, og så betalte Rostgård (?) den. Så afbetalte Andøboerne bøden til Rostgaard, og der gik mange år, för osten blev betalt.

Andøboerne fik fjerdepart til efter Engelskmandens tid, så sögte de om mere. I to år blev de ved, så gav herskabet efter. Det var Ras Kristensen, som förte sagen, og så fik de endnu en fjerdepart til, altså halvpart. Herskabet tillod dem at tage ligesom för Rostgårds tid. Men man kunde ikke huske, hvor meget det var, og lod så gå med halvpart.

91. I gammel tid hørte Anholt til *Morups* sogn i Halland, og der måtte man sejle til, når man vilde i kirke; det var en lang og besværlig kirkevej. Mange fiskere fra det nærmeste Sverig kom den gang her til og drev stort fiskeri; men mån kom altid godt ud af det, for de var jo landsmænd. Anderledes blev det, da de blev Svenske, og der blev krig. Der var en af dem, som sagde: »För kom jeg som en livsens engel, men nu kommer jeg som en glubende jävel.« De kom og stjal og røvede langsen hen ad, men der må også have været mere at stjæle her den gang,

---

[1]) Dette tal ser nok ud til at være for stort, men en gammel sikker en, som jeg har talt med derom, nævner det samme tal.

end der er nu. Kvinder og börn flygtede hen i Nordmarken og skjulte dem i Klagedal. Den, som Svenskerne fik fat i, blev pint til at sige, hvor penge og sager var nedgravede. En gang havde de en dreng hejset ned i en brønd ved et bånd, som var bundet i hans hue, og den var da bunden fast under hagen. Han slap dog med livet. Det var i den samme brønd, hvor de mishandlede præsten. Det var ikke alene hans egen ejendom, det gjaldt om, men hele øens, og derfor vilde han ingen ting angive. En gammel kone skal også have været i en brønd. Ja, folkene döjede meget den gang. Det sees også af, at forældrene mange steder forhen indskjærpede deres börn, at de ikke måtte sove, för de i aftenbönnen havde bedt om at blive fri for krig med Sverig og svenske røvere. En gang kom de her og stjal to drenge, som de tog med sig, og som blev røvere ligesom de selv, og når de kom til byen for at plyndre tilligemed de andre Svenske, trykkede de huerne ned over ansigtet for ej at blive kjendte. De var nok så slemme som deres kammerater, og en gang skød de en enkes eneste ko. Siden, da nogle andre røvede hos hende, bebrejdede hun dem, at de havde skudt koen. »Det var ikke os, som skød din ko,« svarede de, »det var Peter og Niels.« Så fik hun da at vide, at det var de to stjålne drenge, der havde gjort det. Den røverbande, som de hørte til, blev taget på Sejrø. Her gik de nemlig tit i land, og så blev de til sidst snappede og kom af med livet på den måde, at de blev rullede ihjel i sömtønder. Om det var dem, der gik under navnet »de Sejrø røvere«, véd jeg ikke. Man bruger endnu det mundheld: »Han ser ud som en Sejrø-røver.« Man fortæller en historie, som er vel kjendt, om, hvordan de blev tagne på Sejrø. Røverne kom med en tolv årers skude og tvang bønderne til at udlevere deres korn. Det var en søndag, og nogle af folkene var i kirke. Så måtte røverne vente, til de kom af kirke, for de vilde jo have bønderne til at kjøre kornet ned til stranden. Men da kirketiden var forbi, og præsten så, hvordan sagerne stod, gjorde han gode miner til slet spil, bød røverne til middag og satte alt for dem, som huset formåede, sneg sig så hen og hejsede et tegn på kirken, som kunde sees på Sjælland, og som var aftalt i forvejen, så skulde man komme og fange røverne. Disse anede intet, og så kom folkene ovre fra Sjælland og tog dem.

Anøboerne var i den tid stærkt i familie med Sejrøboerne. Der er arvet både kister og sengklæder fra Sejrø hertil.

92. Det var ikke en, men mange gange, at Svenskerne kom her og plyndrede. Mændene tog paa havet, og kvinderne sad og jamrede sig i Klagedal. Penge og hvad andet man kunde skjule, grov man ned i jorden; men mange fandt aldrig deres siden. Der var således én, som ikke fandt sine, da fjenden var borte. Kort efter brændte konen huset af ved uforsigtighed. Når så manden skjændte på hende, fordi hun havde stukket ild på huset, skjændte hun igjen, fordi han havde kastet deres penge bort, og så var de jo lige gode.

En mand ved fyret havde lagt sine bedste ejendele i en stor kiste og gravet den ned i kullene i kulkjælderen. Svenskerne ledte længe efter kisten, men fandt den ikke. Så, som han en aften sidder ene i mørke, kommer der en ind, og da han nu troede, at det var hans kone, siger han: »Jeg frygter for, at kisten ikke er sikker i kulkjælderen.« »Jo jo, mi fåer,« svares der, og til sin forfærdelse hører han, at det er en Svensker. -- »Ak Gud, lad Satan tage dig!« råber manden fortvivlet, og nu tog Svenskerne kisten.

Mange grov deres penge ned i Storhewen (Store-Höje), en bakke nordöst for byen. Siden gik höjen i sandflugt og føg hen, og der blev fundet mange penge der. Det störste fund gjorde en mand, som trak med sin ko der ude. Da han vilde slå töjrhælen ned med en stor sten, som lå der, viste det sig ved det første slag, at det var en potte med penge. Den gik i stykker, og pengene væltede ud til alle sider. I »Pengehullet« er der fundet sølvskeer, tallerkener og en klat penge.

93. I gammel gammel tid kom der fire rige kjöbmænd fra det nærmeste Sverig her over og skjulte deres penge i jorden. Så var der nogle fribyttere, som fik nys herom, og de kom og gjennemsögte øen, men fandt ikke noget. Så satte de i vrede ild paa skoven, og så var der ikke mere noget mærke at finde pengene efter, og de blev stående i jorden. Fortælleren tror, efter hvad han har hørt af gammel sigelse, at de tre mænds penge og kostbarheder er fundne, medens den fjerdes endnu venter på den heldige finder.

94. I svenskekrigen satte en mand sine penge hen sønder nede. Han talte en del skridt fra en pold og grov dem ned der. Da han længe efter kom for at grave dem op, fandt han dem ikke. Forgjæves skrævede han af fra alle de polde, der var. Pengene blev væk for evver (ɔ: for evig, altid).

95. Der var en kone, som hed Bodil, hendes mand var en gang ved en stranding, og så havde hun kogt grød til ham til aften. Da det blev sengetid, og han ikke kom, slukkede hun og gik i seng. Grøden havde hun sat hen og dækket. Om natten kom der nogen ind, og hun troede jo, det var manden, og sagde: »Grøden står (der og der), spis og gjör dig til gode.« Men Svenskerne var netop komne den nat at røve, og det var en af dem, der kom ind og så spiste grøden. Han var meget forundret over den gode modtagelse, takkede og gik og gjorde ikke videre forfæj (ɔ: fortræd).

96. Svenskerne havde ikke så lille et tilhold her forhen. Nogle af dem kom og fiskede med kroge. De opholdt dem nok mellem Sælehöjene. Herfra kom en gang en pige til byen, som hed Nille, og hun blev gift på øen.

Den gang var der en præst, som ikke uden at gjøre modstand vilde lade Svenskerne røve og plyndre, som de lystede. Han fik Anholterne ordnede i en hær med bøsser, og selv gik han i spidsen som general. Nu landede Svenskerne ved Gyden og kom hjem ad Søndertofte, og de kom som vilde dyr og vilde plyndre og toge alt, hvad der var at få. Så stod slaget, men det blev ikke stort, for der faldt kun én Svensker. Anholterne tog nemlig snart flugten, endskjöndt præsten formanede dem til at holde stand. Så skulde byen brændes, men da trådte Nille til og sagde: »Jeg er født i Sverige og kom her til, og disse folk har været gode imod mig, skåner mig derfor boligen i Jesu Kristi navn.« Den dræbte Svensker havde en broder, som alligevel stak brændende halmviske op under tagene, men Nille så det og løb omkring og slukkede dem. Endskjöndt han skjød hende i armen, holdt hun dog ikke op, og byen blev da skånet.

Værst gik det præsten. Han stod lige og tog brød ud af ovnen, da Svenskerne kom ind og tog dem fra ham på to nær[1]). Han havde noget sølvtöj, og for at sikre det havde han sænket det ned i Abildskiftet (sådan kaldes en lille sø) i en egekiste. Da de nu gjennemsögte hele huset og ikke fandt noget, blev de rasende, og så pinte de præsten på alle de måder, der var til, for at få ham til at sige, hvor det var, men han vilde ikke. Til sidst bandt de ham en

---

[1]) Se no. 57.

strikke om tommelfingrene og hejsede ham op og ned i en brønd. Da de endda ingen veje kunde komme med ham, gav de ham op, og så slæbte han sig hen under Bollen[1]), og der lagde han sig ned og døde.

97. Den sidste gang de røvede her, fik de deres fortjente lön. I den tid var der krigsskibe ude for at rense strömmen, de såkaldte Brandenborgere. Et af disse skibe kom så til øen, just som Svenskerne røvede i byen, og sendte folk hjem for at jage dem ud. De danske soldater kom hjem ad Pakhusvejen, og Svenskerne råbte, da de fik dem at se: »Sare de krismann«; dernæst fik de ben ned efter Gyden, hvor deres fartöj lå. Brandenborgerne sejlede op ved Skejnes Hage, lige som Svenskerne roede ud med deres jolle, og så skød Danskerne jollen i to stykker, sådan at der kom en mand til at sidde på hvert stykke, og så drev de til søs.

98. Det er ikke længere siden end i begyndelsen af tyverne i dette århundrede, da en båd herfra, som hed Skåden, var ved Helsingør, og samtidig lå der en nordtyr (en båd fra Göteborgskanten) i havnen, men man vidste ej, at det var smugleren og sørøveren Kullekristen. Da de sejlede hjem, kom han sejlende bag efter dem i frastand, og da de kom sønden for landet[2]), kom han sættende ind på dem, og så blev de kloge på, hvem han var. Han gik dem så tæt, at vandet fra hans bov slog ind til dem, og sørøverne stod med ladte geværer, mens folkene i Skåden intet havde at værge sig med. Som han nu vilde gjøre alvor af sagen og overmande dem, fandt en af dem i Skåden på en list. De havde en mand med, som havde været ovre at søge om helsen, og som lå syg i forhuset. Nu råbte de: »Kom ud fra forhuset!« og så stak manden hovedet udenfor. Måske troede Svenskerne nu, at der var mange folk i forhuset, eller at der måske var et fartöj i nærheden, nok er det, Kullekristen holdt lidt af og lod dem være, men fulgte dem ellers nöje. De lod nu, som de ikke skulde til Anholt, og sejlede stadig fremad, indtil de med et jog ind og satte på land. Røverne bekjendte siden[3]), at de havde opsat det med at tage dem, til de nåede nord for Anholt, da de mente,

---

[1]) Således kaldes en bakke.
[2]) Øen Anholt.
[3]) Dem af Skådfolkene, som havde været i fortræd med Kullekristen, de var også i retten.

at båden skulde til Læsø. Kullekristen sejlede nu nord på, og der traf han så en Læsøbo, som han entrede. Folkene slog han ihjel, og drengen skød de ned fra toppen. Så gik han til Halmstad. Der gik de op til en vaskerkone med de myrdedes töj for at få det vasket. Konen spurgte strags, hvor blodet var fra, hun så jo, töjet var blodigt. Ja, det kom fra nogle sælhunde, de havde slået, sagde de. Men konen troede dem ikke, og da de så var gåede, gik hun til øvrigheden, der fik fat i røverne, og de bekjendte til sidst deres misgjerninger og fik deres straf. De blev nemlig rullede ihjel i sömtønder på Springbakken ved Halmstad. Ved et træf var just Skåden den gang i Halmstad for at hente tömmer til fyret, og der var netop nogle af dem med skibet, som havde været i lejrvold med sørøverne.

---

99. Jeg gik som et barn i gaden, da de förste Engelskmænd kom til byen, og en af dem tog mig på sine arme og holdt godt af mig og gav mig en skilling. Det var nogle dejlige folk, og alle de gamle roser Engelskmændene, undtagen nogle, som drak. Anholterne fik deres »lunch« hver dag ligesom Engelskmændene, og så fik de også en portion rom. Denne solgte de til Engelskmændene, som så drak sig fulde. Når en mand var fuld, blev han »flokket«, men det hjalp ikke, hvor meget han fik hans skind garvet, og det fik ikke lov at gro sammen fra den ene gang til den anden. Vi kvindfolk sad og skjælvede, når vore mænd var ude, og Engelskmændene var fulde. De kom og stod og dundrede på vor dör om natten og vilde ind, og så gik de og turede udenfor og sang eller rettere brægede den smukke vise, som begynder: Drunk to night and drunk last night and drunk last night before[1]). Således har B. fortalt.

100. Da krigen begyndte, lod inspektøren fyret slukke. Englænderne lagde nu fregatten Proselyte til fyrskib. Fra dette skib såes tit både, som loddede vandstanden syd for øen. Deraf sluttede man, at de Engelske havde noget i sinde. Nu kom der en båd herover at hente de unge, som skulde gjøre orlogstjeneste. De gik ikke med, og inspektør Justesen skrev til regjeringen, at det var bedre at sende flere folk og våben herover end at tage det kampdygtige

---

[1]) ɔ: drukket i aften og drukket i aftes og drukket aftenen för.

folk fra øen. Snart blev der sendt våben herover til de omtrent 40 mand, her var, og en fyrmand, i daglig tale kaldet Pjer Konge, exercerede med dem. Nu blev der en stræng vinter med is. Fyrskibet ragede i drift, skjöndt det lå for fem ankere, og blev af isen skudt ind på revet. Tre dage efter kom folkene i land, 200 mand ialt, slæbende to både med sig. I den ene båd var der et anker med penge; men denne båd faldt igjennem og gik til bunds med pengene. Aneboerne var til stede, da Engelskmændene kom i land. Fogeden befalede at fyre på dem, men det vilde ingen. Da de kom på land, gav de deres iskjæppe fra dem til tegn på, at de var fanger. De var meget forkomne, og så blev de indkvarterede i byen og havde det godt efter omstændighederne. Da Engelskmændene siden tog øen, blev det godt for Anholterne, at de havde taget så godt mod disse folk og delt deres smuler med dem, for der var givet ordre om, at de skulde behandle øens beboere godt for dette. Dette skete i 1807. Så snart der blev åbent vande, kom et engelsk skib og hentede Proselyttes folk. Her fik man at vide, at de Engelske snart vilde bemægtige sig øen. Snart efter kom der 100 mand herover, som i forening med Anholterne skulde forsvare øen. De stod under kapitain Mønsters kommando, og Anholterne under degnens, men fyrinspektøren havde overkommandoen. Den 16de maj ankom den engelske flåde. Det var en morgen, de engelske skibe, syv i tallet, sejlede ind i Pakhusbugten og skulde sætte tropper i land for at bemægtige sig øen. Inde på land stod Anholterne, og de havde ladet en kanon, som lå bunden på et stykke træ, og som en gang var kommen ind fra en stranding. Men ingen af dem kunde forstå, hvordan den skulde fyres af. Men da så sigtet var taget, var der en, som skød sin bøsse af i fænghullet. Det hjælp, og kuglen gik ind i boven af et af skibene og dræbte 3, 4 mand. Nu blev der røre der ude, sejlene blev givet op, og så dundrede de løs. Der blev ikke skudt mere med kanonen, for den havde slået kuldbøtte ned ad bakken, da skuddet gik af, og nu lå den i kugleregnen, mens folkene lå på den anden side i læ. Der blev skudt med kanon-, lænke- og rendekugler; de sidste nåede nær til byen. Admiralen vilde have øen, så vilde han føre hele befolkningen over til Jylland. Det vilde man ikke gå ind på. Inspektøren sendte bud op til Anholterne om at være på deres post, og snart rykkede degnen med sit regiment mod fjenden. Der om-

tales særlig to af landeværnet. Den ene var en konstabel, som skulde fyre kanonen af, men var så fuld, at han faldt i sövn ved siden af den. Degnen sendte den anden til fyret, da Engelskmændene vilde gjøre landgang, at hente landeværnskarlene tillige med en Anholter Ole Rasmussen. Soldaten blev skudt undervejs og faldt med de ord: »Der fik jeg pinedød nok.« Ole gik fri for ram, skjöndt, som han fortalte, kuglerne flöj mellem benene på ham. De Engelske gjorde nu landgang, 500 mand stærk, med deres joller. Inde ved land var der en revle, og der sprang de ud, men inden for var det så dybt, at de fik deres krudt vådt og måtte vende om og ro tilbage efter andet. Havde nu landeværnet været der, kunde de have skudt hver en. Anholterne skød vel, men uden virkning. Så kom de anden gang i land, kom heldig ind og marsjerede mod fyret. Så mödte de endelig landeværnet ude mellem Sælehöjene. Disse tapre karle skød kun én salve på Engelskmændene, og så vidt vides faldt kun én. Derefter lod de dem tage til fange. De blev så førte til Gøteborg og led meget i fangenskabet. Det hedder i en sang, en af dem skrev: Og sengen vi har, den er ikke rar, vi hvile på bareste brædder.

Om natten kom guvernøren til byen, efter at de Danske var slåede. Han kom ind til vort, fortalte min Trine-faster, og hans klæder var fulde af blod. »Det er dine landsmænds blod,« sagde han til min moder, og så havde hun nær dånet. Han beklagede meget det skete og roste de Danske svært. Det var folk, sagde han, når man troede, at de var skudte, sprang de op igjen.

Englænderne havde nu øen i deres magt og byggede et batteri om fyrtårnet. Der blev hastet med det, da man frygtede for, at de Danske skulde komme og tilbageerobre øen. Det varede dog to år, inden de kom. Der havde været en stræng vinter, så de engelske skibe havde forladt vore farvande. Englænderne var derfor på deres post hver nat, fordi de mente, at de Danske vilde benytte sig af lejligheden. Skibene var imidlertid komne herned, og nu frygtede de ingen fare. Men en morgen kom de Danske for at tage øen tilbage, og de drog hjem ad Pakhusvejen. I byen var der kun få Engelskmænd, og det havde været ude med dem, hvis ikke et tilfælde havde frelst dem. På bjærget havde Engelskmændene bygget et vagthus, og det var to drukkensnuder fra kanonbåden, der röbede de Danskes komme for E. De vidste godt, at sönden fyret var et værtshus, og

da der var gjort landgang, stak de af derud. Værten blev snart klog af deres snak, og midt om natten i bare skjorte gjorde han så sin melding for guvernøren om de Danskes komme. Denne, som sov i fyrboligen, måtte løbe over på batteriet med sit töj under armen og løb så omkring kun halvt påklædt, med en hose på det ene ben og det andet nogent. Engelskmændene sov nemlig, da de Danske kom til byen, og det havde været forbi med dem, hvis Danskerne havde taget sagen rigtig fat, men så var der en Engelskmand, som hed Mikale, han skulde formodentlig have stået vagt på bjærget, men var ikke på sin post, han red i galop op ad den nordre side af bjærget, og da han nu så de Danske komme, anså han alt for tabt, skød sin flintbösse af i luften og råbte: »All batt« (ɔ: alt er forbi, tabt). Men til stor forundring for ham vendte de Danske nu om og gik efter fyret; de troede vel, at bjærget og vagthuset var en fæstning med kanoner, og at han på hesten gav signal til at skyde på dem. Dette er fortalt efter Ole Olsen, som just den nat stod i vagthuset og så alt, men tav med hvad han så, til Mikale gjorde allarm.

Anholt by slap ved et sjældent træf fri for at blive brændt. Både de engelske og de danske soldater havde ordre til at brænde den. De Engelske gav sig imidlertid ikke tid til at stikke ild på den for at komme af sted til fyret, og 30 danske soldater var sendte for det samme. I kirken lå der brandfakler at tænde med, men i den för nævnte forvirring fik ingen af dem tid til det.

De Engelske fortalte, at den kugle, Anholterne affyrede, dræbte guvernøren, som var med og skulde indsættes på øen, når den var erobret, samt hans kone og en anden mand.

101. Det var strængelig forbudt de engelske soldater at tilföje Anholterne nogen overlast eller tage noget af dem uden at betale. Men en gang havde nogle Engelskmænd stjålet en del töj og linned ved nogle folk. De klagede så derover. Guvernøren fandt snart de skyldige, og så blev de udpyntede med de stjålne skjorter og lagener og gjennede til at bære det tilbage.

De drukne og balstyrige Engelskmænd blev flokkede (ɔ: piskede) nedenfor Kirsten Møllers gavl i byghaverne. Kirsten gik gjærne ind, mens det stod på, men hendes mand stod og gottede sig derover. Når de fik deres pisk, brölede

de: »God dam the governor,« men de slap ikke fri, för de sagde: »God bless (ɔ: velsign) the governor.«

Da de Engelske fik ordre til at forlade øen, kom der en stor sorg over dem. Proviantsforvalteren skød sig strags, hans regnskab var ikke i orden. Anholterne førte dem i en båd om bord på skibene. De vilde vælte båden; men så sagde de til Anholterne: »Kun for jeres skyld vil vi lade det være.«

102. Da Engelskmændene tog øen og brugte mændene i deres tjeneste, måtte de forsyne kvinder og börn med mad. Henne i fogedhuset blev der kogt og bakket op, og så kunde hver hente sin portion. En gammel kone fik så at vide, at hun kun skulde gå til Englænderne, så fik hun ærter til middag. Hun gik strags, men vidste ikke, hvor hun skulde gå til. Så træffer hun en Engelskmand, som hun spörger ud. »Gå te de Berres[1])«, siger han. Hun troede, at han sagde bjærget (en bakke vest for byen), og så gik hun derop og tænkte: Nu skulde ærterne komme. Hun sad længe, men der kom ingen. Så gik hun ned til sidst og var knap svar glad over dette her.

103. Kirken blev af Englænderne brugt til fangehus, der puttede man dem ind, der blev tagne til prismer her omkring, og de sad der indtil videre. Blandt disse fanger var der mange spottere. En vilde en dag holde en prædiken, men da han kom op på prædikestolen, blev han stum og måtte gå ned med skam.

En anden fandt på, at han vilde sove på alteret om natten. Men han blev kastet ned tre gange, og den sidste gang så eftertrykkeligt, at han ikke prøvede på at gjøre det mere.

104. »Den sorte tyv« var et engelsk krigsskib, som var udtaklet som koffardimand. Når så de danske kanonbåde vilde tage ham, lukkede han de skjulte kanonporte op og tog dem. Mange af fangerne i kirken var tagne af den sorte tyv. En hel del af disse prismere slap en gang herfra. De brød ud af kirken en nat, tog et hjul hos Nummer-Sevven og sejlene på møllen, satte så en stage i hjulet med sejlene på og rejste den i en båd, de fik i pakhusbugten, og på den måde slap de godt herfra.

---

[1]) Måske: go to the berth ɔ: gå til ankerpladsen.

105. Anholterne blev i förstningen spændte for vogne og måtte kjøre törv til fyret. Så en dag de kom slæbende, vilde guvernøren traktere dem med puns. Da sagde Per Degn, som og var hest, med værdighed: »Hosses drink nå grog«[1]). Fra den tid fik de lov at føre törvene ned i både.

106. Anholterne var delte i flere hold. Nogle fiskede, og andre sjovede, og atter andre sejlede mellem skibene og land med båden »Flöjten«. De skulde snart losse i land og snart gjøre noget andet, ud skulde de alle, når det blev singlen[2]) fra skibene, om det så aldrig var det vejr. De engelske matroser satte båden flot og trak den op, og når ordren lød: »Pul af de stokkens ju marins[3]) måtte de i vandet, enten det var varmt eller koldt. Flöjtfolkene blev tit roste som dygtige søfolk, men en gang var de nær blevne hængt. Der var slået en bro på begge sider af øen, så de altid kunde komme ud. En gang skulde de ud i en storm, og det var så slemt, at det ligefrem var på livet. Så fandt de op på vejen i land, at de skulde sejle broen over ende for at slippe for at komme ud mere. Broen (eller stolene, som den kaldtes) stod ikke videre fast, den yderste pæl holdt det hele, og ham skulde de da sejle om kuld. Inde på broen stod mange folk, især mange Svenskere, som havde deres negotie (ɔ: fortjeneste) ved at føre proviant herover. Flöjtfolkene kom nu sejlende, ramte broen og stödte pælen om, så alle mand gik i søen med en brølen uden ende. Heldigvis blev de alle fiskede op med livet. Men de var ikke alle af de små, som havde været i vandet, og nu skulde folkene forhøres og straffes. De undskyldte sig dog med, at det var overhånds vejr, så de havde ingen styr på båden. Men de Engelske troede dem ikke og dömte dem til at hænges. Dog, da det kom til stykket, kunde man ej undvære dem, men måtte lade dem gå.

107. Guvernøren her oppe i byen[4]) var et ejegodt menneske. En gang de Engelske holdt bal, stod en fattig pige i en krog og skjulte sine pjaltede ærmer i sit for-

---

[1]) Horses drink no grog ɔ: heste drikker ikke puns.

[2]) ɔ: gjort signal fra skibene, som kom fra England og skulde losse.

[3]) ɔ: træk strömperne af, marinere — pull of the stockings, you mariners. De satte båden flot med bare ben, hvilket tit var en kold fornemmelse.

[4]) Det var efter at de danske var slåede da de vilde have taget øen tilbage, at guvernøren kom til byen. Den gang flød blodet.

klæde. Da gik guvernøren hen og dansede med hende; og dagen efter kom hans tjener med et smukt stykke töj, som hun fik en ny tröje af; nu behøvede hun ikke at stå i en krog længere. En gang kom han slemt af sted, da der skulde være begravelse. Anholterne havde fået tilladelse af guvernøren ved fyret (guvernører kaldtes de begge to, men han ved fyret var den störste) at blive hjemme, til begravelsen var forbi. Som det nu skulde gå for sig, blev der »singlet« efter alle mand, og guvernøren sendte dem da på de få nær, som skulde bære liget hen. Også disse blev der singlet efter. Så blev guvernøren vred og svarede et slemt ord tilbage. Få minutter efter kom guvernøren fra fyret på en hest, og der blev et grueligt styr. Guvernøren her oppe blev afsat og fik sin frakke vendt, og gik da med vendt frakke i lang tid. Han gik hen til fangerne i kirken og sagde: »Nu er jeg en prismør som jer.«

Den afsatte guvernør kom snart i sin værdighed igjen, og den anden måtte give gode ord, for det han havde uret.

108. Ole Olsen var tolk, mens Engelskmændene var her. Han var så sleg og stod så höjt hos guvernøren, at han næsten kunde gjøre, hvad han vilde. Hans nærmeste slægtninge fik det letteste arbejde, de andre var slaver. Men en gang forløb han sig. Guvernøren havde kommanderet, at hundene skulde bindes. Ole var nu vred på hundene, for de hvippede og bjæffede altid ad ham, og så gjorde han sig enig med Per Degn om, at de skulde vende det om og sige, at det var befalet, at hundene skulde hænges. Der blev nu arbejde med den hængen-hunde. Men P. havde en netter hund, og lilletøsen græd jammerlig for Lotte, som skulde hænges. »Giv dig tilfreds, lillemo'r«, sagde faderen, og så tog han Lotte og gik til fyret, hvor guvernøren boede, og bad stakkelsbön for hundens liv. »Jeg har ikke sagt, at hundene skal hænges, men at de skal bindes«, svarede han. Ja, sådan og sådan havde Ole sagt, og sådan var det gået. Da blev guvernøren ordentlig vred, og så skulde de to flokkes, henne på kirkegården skulde de piskes. Ole havde först tur, men da han havde fået 3 eller 4 slag, sprang han til og slap fra dem, som holdt ham, og løb nøgen ad marken til. »Lad ham rende til Helvede,« råbte Engelskmanden, »but pets de klark« (ɔ: men slå gejstligheden). Så fik degnen alle sine prygl.

109. De Engelske havde to pikethuse her ved Sønder-

og Nordstrand. Vagten på dette sted blev tit foruroliget af et langt spøgelse, som kom op af havet. Dette spøgelse kaldte de Bik-Rollis, og man mente, at det var et varsel for de Danskes komme. Folkene fortalte tit med gru og forskrækkelse om Bik-Rollis og tog flugten, når de så ham komme.

De Engelske opdagede til sidst, at Bik-Rollis var en af deres folk, som kom op af søen på stylter og gik ud for at stjæle om natten.

II0. Et ungt menneske gik en aften til fyret med en sæk på ryggen, hvori var en stor pigvar, som nylig var fanget og skulde bringes til guvernøren. Undervejs satte han sig at hvile, og som han sidder, ser han, at det just er det sted, hvor de danske soldater er begravede. Så kommer der spøgelsetanker over ham, og hvor let kunde der ikke røre sig noget på et sådant sted. I det samme giver pigvaren i sækken ham et slag i ryggen, og han blev så forskrækket derover, at han fik kolden.

En anden gik en nat på stranden og fandt en død mand. Nu havde han hovedet fuldt af historier om sådanne, som havde forfulgt folk, når de ikke havde bjærget dem op, og så tog han flugten hjem. Der var faldet sne, og det satte sig i klumper under hans træsko. Som han nu løb, flöj klumperne op og ramte ham i nakken. Så troede han i sin forskrækkelse, at det var den døde, som forfulgte ham og slog ham i ryggen. Han løb da endnu mere, mens klumperne ramte ham værre og værre, så han havde nær løbet sin død, för han kom hjem.

III. Pjer Stavenn gik en dag ned til hans kjelde at hente vand, da de engelske matroser kom og bandt hans hænder på ryggen og tog ham med, mens hans kone og börn forskrækkede stod og så efter ham og kunde aldrig vide, hvad ulykke de Engelske vilde gjøre ved ham. Pjer blev så ført om bord på en amerikansk fuldrigger, Engelskmændene havde kapret, og som var kommen ind på grundt vand, den havde kun en fod vand under kjølen. Pjer skulde lodse den fri af grunden, og så skulde den sejles til »Vinge Sande« ved Gøtaborg, hvor den engelske flåde lå. Pjer gjorde sine sager godt og fik løfte om en stor belönning, som guvernøren på Anholt skulde udbetale ham. Men da han nu kom til denne, vilde han intet betale. Pjer var dog ikke forknyt, men rejste tilbage til Gøtaborg og

klagede. Så blev guvernøren ikke så kjæphöjet og måtte finde sig i at betale, og Pjer kom hjem til sine niugersdagen efter med lommerne fulde af penge.

112. En dag kom en Engelskmand ind til H., som var min bedstefader, i sin tid kaldet Nummer-Sevven. Han havde fået sig en ny kårde, og den svingede han med rundt omkring sig og sagde, at nu skulde han »fæit wit de Dænis« [1]) og brovtede tillige om, hvordan han nu skulde mase dem. H. blev varm over dette og siger til ham: »Dersom jeg må, skal jeg tage kården fra dig.« Ja, hvis han kunde, så måtte han gjærne, svarede Engelskmanden og stod i det samme og svingede og stak med kården. Pludselig springer H. ind på ham og griber om kården, men da E. holdt godt fast, svinger H. ham flere gange rundt, indtil han ikke længere rører ved gulvet. Til sidst slap han dog og flöj ind under bordet. Da han havde ligget der nogen tid, rejste han sig ganske sloten, og H. vilde da give ham kården tilbage. Nå nå, den vilde han hverken eje eller have, sagde han, og hele hans kurassighed var nu væk. Derpå gik han sin vej, men H. tog kården og gik ud og stak den op under en lægte, og der sad den i mange år.

113. Da de engelske tog øen, rejste pastor Bech. Han vilde ikke blive hverken for »lön eller bön«. De engelske bød ham höj lön for at blive, men han vilde ikke. Så var der ingen præst i 6 år, og da præsten Sadolin kom herover efter krigen at gifte og døbe, gik börnene selv til dåben.

114. Orlogsskibet »Christian den Syvende« skulde gå til Bengalen, men det kom ikke længere end til Anholt. Det var en nytårsaften, at folk her så skibet ligge for anker sydvest ude. Det var så stille vejr, at man hørte hanerne gale om bord. Men om natten blæste det op med en storm af sydvest, og skibet lå ankret på så grundt vand, at det huggede roret fra sig og drev på grund. Der stod det så. Besætningen blev bjærget ved herskabets jagt. Der var tre, som ikke vilde i land med, de holdt stormen ud i tre dage. Blandt de tre mænd var fogden. Han slog lejr der ude på skibet for vinen og den gode mad og vilde ej følge i land med båden. Så blev der en rigtig vinterstorm, og i tre dage sad de i livsfare og skød det ene nødskud af efter det andet. Da det endelig blev bedre med vejret, og båden kom ud,

[1]) Fight whit the Danish ɔ: kjæmpe med de Danske.

kunde de ikke lægge til borde, men ankrede lidt fra skibet, firede en kistebænk til borde i et tov, og på denne blev så de tre mand halede om bord i båden. Skibet var bygget af teak (-træ) og kunde ikke gå i stykker[1]). Da det så lige efter blev havis, måtte skibsfolkene vintre over her. Nogle af besætningen prøvede på at gå over isen til Jylland, men kom den tredje dag tilbage og sagde, at de havde truffet en rende med åbent vand og Jylland samlet. Der var en smitsom syge blandt skibsfolkene, som man har kaldt Kristian den Syvendes syge eller sprinkelen, og mange af landsens folk døde deraf. Blandt andre døde også Store-Volle, han havde aldrig för været syg og blev som ude af sig selv, da han fik sygdommen. Han sagde til skibslægen, at han vilde have ind på liv og død, og denne lavede så en medicin til ham, men vilde ikke give ham den, da det var voveligt. Da så imidlertid lægen var gået, truede Store-Volle sin kone til at give sig medicinen, og da han havde fået den, støvtede han med det samme. Mærget (ɔ: Margrete) blev siden årtig (ɔ: forkert, tosset) derover, og da der en gang var en, som kjørte hende i næse, at hun havde dræbt sin mand, smed hun sine træsko og sit forklæde, hægtede sit skjört af og løb af havet til for at drukne sig. Så løb man efter hende på hosefödder og nåede hende, da hun løb ned ad gydens havbakke ved søen. Nu var hun bleven rent gal og måtte til Grenå. Her blev hun helbredet af en klog kone og kom hjem og var splinterny, blev igjen gift og fik mange börn.

115. Der var to Anholtere med i krigen, og de blev tagne til fange og førte i prisangen[2]) og kom aldrig hjem mere. Der fortælles, at de var på »Lindormen«, og alle folkene ved den kanon, hvor de havde plads, blev skudte så nær som de to. De blev ved at skyde, indtil de endelig måtte give sig for overmagten. Så blev de ført til England, og her døde den ene; den anden tog hyre efter krigen med et engelsk skib. Kapitainen derpå fik godhed for ham og lod ham lære navigationen, og siden fik han hans datter og skibet at føre; men forøvrigt er det sparsomt, hvad man

[1]) Skibsfolkene fortalte, at skibet var sat, fordi det havde en fjerding penge om bord, men dem havde man fået skaffet i land på Sjælland. Der blev nu ledt på skrömt i skibet efter dem, men de fandtes jo ikke.

[2]) The prison ɔ: fangenskabet i England.

véd om ham. En gang lå et engelsk skib til ankers på Helsingørs rhed. Så var der nogle folk, som lagde til skibet med deres jolle. Kapitainen, der var en gammel mand, kom hen til dem og spurgte, om Anholterne kom til Helsingør som i gamle dage. De svarede ja til dette underlige spörgsmål. »Ja, for jeg er en Anholter,« sagde han så og sendte en hilsen hjem med til dem. Hans moder, der kaldtes den krogede Lisbet, fordi hun havde brækket ryggen og knap kunde nå over et bord, holdt meget af sin sön og kunde ikke glemme ham. Som ældgammel kone gik hun ud på Sønderbjærg og kikkede med hånden for öjnene ud over havet. »Hvad ser I efter?« spurgte de forbigående. »Jeg ser efter Hans, om han ikke snart kommer hjem,« svarede hun.

---

116. Pesten kom en gang herover, og folk døde så nær som nogle enkelte, der tog bort i en båd. Disse, som siden kom igjen, har fortalt, at da de gik ud af byen, var der en ung mand, hvis fader var død, og denne vilde han först begrave. Da han havde gjort det, må han være bleven smittet, for så gik han op på »Bolden« og så efter dem, og så lagde han sig ned og døde. Han blev begravet på Bolden. For nogle år siden plöjede man hans ben op.

117. Den sidste gang pesten var her, rejste man ikke fra øen, men de raske forlod byen og delte sig så i to flokke, den ene tog vej vester hen, og den anden øster ud. Disse levede; de andre, som gik vester hen, døde på »Howt«.

118. Sæt dig ned og lad hvile falde på dig, så skal jeg fortælle dig lidt om vore gamle forfædder. Her i dette hus boede i den forgangne tid en Svensker, som hed Troels. Han og hans kone var gamle og havde ingen börn. Så skrev de til Sæby, hvor konen havde slægt, efter en ungkarl, Henrik Rasmussen, at han skulde komme og tage gården efter ham. Han var tømrer og havde det godt, som han var, og vilde nødig komme, men kom dog til sidst. Da han nu kom, sad de gamle i en stor forarmelse, og huset var faldet ned på dem.

119. Der gik en mand og kjørte på en höj bakke, som gik brat ned mod havet, ovre i Jylland. Han tog sig ikke i agt, men kom skrænten for nær, og vognen skiltes ad i midten, hestene løb så deres vej med den forreste del af

vognen, og manden og bagredet rullede ned og ud i havet. Det var fralands vind, og han gik til søs ridende på bagredet. I tre dage så han intet land. Så gjorde han det løfte, at hvis han nogen sinde kom til land, vilde han aldrig forlade det. Dagen efter satte han i land på Flaget. Han blev på øen, som han havde lovet, og giftede sig i det nordvestligste hus, som han først kom til. Hans efterkommere kaldte man *Anders Slesvigs* de langbenede drenge.

120. En af Anders Slesvigs langbenede drenge hed Svend, han var rank og stadselig og bejlede til en pige, men hun havde en anden, som hed Sören. Pigens fader kunde bedst lide Svend, og når han kom derhen om aftenen, sagde han til sin kone: »Ann, tænd lysesnuppen,« medens når Sören kom, sagde han: »Ann, tænd tranlampen«. Pigen tog Sören, den kunde hun bedst lide.

121. *Ras Møller* var en fremmed, som kom her til. Hvor han var fra, véd ingen. Han havde været til orlogs og fortalte mange historier fra den tid. Han blev gift med en enkekone, som hed Maren Tonnis. Han var så slem mod hende, at han tit jog hende ud om natten, så kom hun og bankede på ved den ældre Ras Henrik; og han gik ud og lukkede hende op, og så lå hun på hans gulv om natten. Han var også en grum hegsemand og en kogler. En gang stod han og gjorde en tåge ud af et lovindue hen mod Ras Henriks hus, og så mistede denne sin bedste ko. De havde to töser, og så snart de kunde gå på deres ben, kom de ud til folk. Så døde Maren Tonnis, og Ras Møller tog til Grenå, og der boede han i en stenmur og blev til »Eremitten ved Grenå«. Ingen kunde lide hans familie, og de gamle bedstemødre sagde til de unge piger: »Lille-bånet, for hvad du gjör, vogt dig for Tonnens folk«[1]).

Det var en gang, vi sejlede til Grenå, fortæller R. N., og vi lå og dinglede i bleg[2]), og kunde ingen veje komme. R. Møller han lå og sov i vor forreste last, og så var der en, der vækkede ham og sagde: »Ras, kan du ikke skaffe os noget vind?« — »Jo«, siger han, »når I kan skaffe mig to knive, skal I få så megen vind, I vil have.« Så fik han

---

[1]) Det var, når de unge piger var giftefærdige, at bedstemoderen advarede dem mod Tonnens folk.

[2]) Bleg: blikstille. Han fik to knive og hug dem eg i eg (ɔ: sammen med eggene).

to knive, og jeg skal love for, at vi fik vind, for vi måtte binde det tredje reff (ɔ: reb), för vi tog ind i Grenå.

Hans datterdatter Bodil var en gang i Grenå. Hun var forlovet med O., og så gik de to hen for at besøge ham. Da de kom der, vilde han kysse datterdatteren, men hun blev så forskrækket over synet af ham, at hun vilde ikke; han havde jo et langt hvidt skjæg og så grobriansk ud. Så sagde han: »Det var synd for den nette karl, der står, men du skal aldrig få ham.« Og de fik heller aldrig hinanden.

122. *Maren Tonnis* var en Jysker, og da hendes mand døde, indlod hun sig som för sagt i ægteskab med Ras Amm eller Møller, som var en slægtning af Bold Amm og Jysk, en storpralende matros [1]). Hun spandt ikke silke ved ham, for han var ond ved hende. Når han kom fra fiskeri og havde en tung dragt, satte han den halvvejs, gik så tom hjem og jog Maren af sted at hente den. En gang væltede han hende af vognen i mosen, så hun lå og plaskede i vand og mudder til latter og grin for alle. Men hun var lige godt ingen kastekjæp lige overfor ham, og når han spillede for længe kort i byen, hentede hun ham med sit mangletræ. Så sloges de, når de kom hjem, til hårene røg af dem, og det var et grueligt hussind, de holdt. Ras-Amm var så slem mod Maren på det sidste, at da hun var død, satte de dem ned, som var ved hende, og lovede Vorherre, at hun var sluppen fra ham. Efter at han var flyttet til Grenå, var en båd her fra der ovre. Så kom han og vilde hen til dem, men faldt i åen ved at gå ud i båden, så kun hans hvide hoved var oppe. Da han blev halet op, var der nogle, som lo ad ham. Så sagde han, at de skulde blive lige så våde som han, för de kom hjem. Og de fik også en slem dravat på hjemturen.

En gang kom han her på besøg. Han gik först til sin datter Kirsten, men hun vilde ikke kjendes ved ham. Så spåede han hende alverdens ondt, og at hendes börn skulde gjøre ved hende, som hun ved ham. Hun fik også at tro på ham, da hun blev gammel, og hendes datter rejste til

---

[1]) Den gamle H. fortalte, at der gik en giduld (ɔ: hemmelig) snak för om, at han var et uægte barn af Bold-Amm. Hun fik ham herover som dreng fra Jylland, og han havde sit ophold i mange år hos Store-Ole og kom så til orlogs, hvor han blev, da han elskede sølivet, til han kom igjen og ægtede Maren Tonnis.

Grenå fra hende. Så gik han til Maren. Hun tog godt imod ham og gav ham en skjorte hvert år, så længe han levede.

For resten passer alt det, St. Blicher har skrevet om ham med de gamles fortællinger.

123. Om Maren Tonnis fortælles, at hun gav sin første mand Jon en elskovsdrik, da han en dag som ungkarl besögte hende. Hun satte den for ham med de ord: »Godtår, Jon!« og strags blev han forelsket i hende.

124. I kirkebogen findes:

Anno 1774 blev ungkarl Rasmus Nielsen Møller og enkekone Maren Olsdatter trolovede. At der intet er til hinder o. s. v., forsikrer vi tvende mænd med vore hænders underskrift.

O. P. S. F. A. S.

Det var det første par, hr. Due viede.

125. Efter Rasmus Møllers bortrejse stod huset folketomt. Så gik J. Kristensen hen og gav fogden et gråt får og fik så gården i fæste. Hele rollingen var forfalden, den byggede han så op. I vestenden af huset lod han fodtræet gå en halv alen uden for huset. Her var just vej om, og den var dyb, og så stödte man sine ben på det træ om aftenen og faldt næsegrus om, så dette horn var til landsens plage. Blandt dem, som var i lejrvold (ɔ: fortræd) her, var gamle Ras Hendersen. Han kjørte sit hjul i stykker på hornet og blev så vred og ønskede, at J. Kristensen skulde få så mange börn, at både stue og loft skulde blive fulde. Den arme mand fik også 18 börn. Så var og Stine Præst der. Hun kjørte en dag, da mændene var af by (ved en strand-ding) sin vogn fast på hornet, og de løftede og båst, og der var et helt rabandes blandt kvindfolkene, og der var nær blevet en himmeltræde ud deraf, for nogle holdt med Stine Præst, og andre var imod hende. Til sidst fik de vognen løs, og så faldt det hele hen, som godt var.

126. *Henrik Kristensen,* en gammel mand, som i hans ungdom var nabo til Mærged, har fortalt følgende: Da han kom der, sad de gamle i stor forarmelse, og selv ejede han intet at bygge huset op for. Så skrev han til herskabet (Rostgård) om hjælp, men fik det svar, at det var bedst, han holdt sin mund, ellers kunde han komme på rånokken (ɔ: til orlogs). Så hjalp han sig, som han kunde, og giftede

sig siden. De havde en sön Steffen. Så døde konen, og han giftede sig siden igjen med fogeddatteren Konradine. Han var en hastig og opfarende mand og er stamfader til alle de vrede Henrik'er. Konradine var ikke god ved stifsönnen, men så havde han en moster, som tog ham til sig. Konradine var ikke fri for storagtigheds nykker og indførte det kostbare og vidtløftige hovedtöj (som nu går af mode). En dag satte hun stohejet på hendes datter Marie, og hun gik i kirke med det. Da pigen kom hjem, spurgte moderen: »Så der nogen på dig?« — »Nej,« svarede pigen, »men den gamle Kirstine kom hen og trykkede ned på mit hovedtöj.« — »Skam få hun den kjælling, hun er,« sagde Konradine bister. Men manden skammede hende ud og sagde: »Ti du stille med din fogedstoragtighed, og sig ikke noget om Stine, hun er så brav og hæderlig en bondekone som nogen.« En gang var Henrik og Konradine i Grenå. Da de skulde hjem, sagde man:

»Konrad og Krismand red ud af Grenå bej (ɔ: by),
bag ætter Karen Knævver, hun hænderne vrej.«

Storagtigheden fik noget at tære på, for hun blev syg og sengeliggende og led meget, för hun slap ud af verden. Sine börn bad hun om ikke at kalde hende op, og det gjorde de ej heller, så hendes navn er ikke mere. Steffen Henriksen, som mosteren tog til sig, blev gift med en jysk pige Kirsten Tambov. Man sagde om hende, at hun kunde tage mælk. En gang kom Karen Lund af marken og havde malket. Som hun nu kom til Kirstens hus, gik båndet i hendes krukke itu, den faldt på jorden og gik i stykker, og mælken spildtes. Strags kom Kirsten og øste mælken op ad hendes hus, og kort efter gik Karens køer törre.

Steffen Henriksen døde af næringssorg. Der blev hungersnød, og der var ikke et korn at få i byen. Så havde han to gange bud efter rug, men ingen vilde kjøbe til ham, og det tog han sig så nær, at det blev hans død. Men som nøden var på det höjeste, strandede et skib ved navn Jung Pitter ved den förste Sælehöj, og det var ladet med byg. Dette skete om foråret i et sydöst-snefog. Folkene reddede sig i land, men to af dem var døde af kulde, da de blev fundne om morgenen. Bygget blev nu ført i land og slået til törring på Sælehöj og så sældet op med sold for at få sandet fra. Dermed var nøden ovre.

Kirsten Tambov og tre af hendes sönner tog til Grenå. Den ene, som hed Lars, var med på Prins Kristian, der

sprang i luften på Sjællands Odde. Lars blev fangen, men rømte en nat bort fra skibet med en svensk fisker, kom i land i Sverig og derfra efter mange besværligheder tilbage. Han undgik således flere gange at falde i engelsk fangenskab. Efter krigen sejlede han og en anden broder med en jagt, men fik så hans endeligt på søen, idet han kom i lag med nogle kjæltringer, som smed ham over bord. Hans enke søgte at få ret på dem, men opnåede det ikke. Så sagde hun: »Kan ikke menneskenes hånd nå dem, så vil Gud dog straffe dem«, og man siger, at de fik deres afgang, för år var omme. En møllesten faldt ned og slog den ene ihjel, og den anden druknede.

Steffen og Kirsten Tambov havde to börn til, som blev hjemme. Den ene, som hed Kristen, byggede gården op, men så døde han af Kristian den Syvendes syge. Nu sad søsteren Mærged alene tilbage. Så en aften var der legestue, og hun var med. Da det var ud på aftenen, bad hun en ungkarl, Peter Ras, om at følge sig hjem og fodre kreaturerne. Han gjorde det også, og da de var færdige, bad hun ham ind og satte gåsekjød for ham, og så blev de forlovede den aften. De levede dog kun kort sammen, så døde Mærged og blev strags begraven. Men da var der nogle, som efter begravelsen hørte hende skrige og banke i jorden. Graven blev så kastet op, og man så, at hun var bleven begravet levende, for hun havde vendt sig i kisten og var da virkelig død. Nu kom turen til Per Ras at være ene. Så en dag, han rev rugstubbe på Sønderbjærg, kom pigen Maren Melles hen til ham og bad om at måtte hjælpe ham at rive. »Nej,« svarede han, »så siger folk i morgen, at du skal have mig.« — »Å, ikke andet, det var just det, jeg vilde,« svarede hun, og så forlovede de dem. Maren var en dygtig kone, hun kunde sætte hoved på folk og vidste, hvordan skabet skulde stå, og madposen skjæres.

127. For 100 år siden levede to mænd her, som hed *Store-Ole* og *Lille-Ole*. Ole hed de begge to, og begge deres koner hed Bodil. Det var nu en lighed, men uligheden var större, for Store-Ole var en kjæmpe og havde kjæmpekræfter, hvorimod Lille-Ole kun var liden af vægst. I det hele var folk den gang langt stærkere end nu, det var kjæmpernes tid, nu er det krøblingernes. Store-Ole var dog den stærkeste, der kan mindes. De store sten henne i havemuren, som 4, 5 mænd knap kunde bagse, dem læs-

sede han selv ved stranden og kjørte hjem og gjorde flere sådanne ting, som kun stærke mænd plejer at gjøre. Slemt var det, at han var rå og voldsom og hadet og frygtet af alle. Lille-Ole derimod var som en engel og særdeles nyttig på hænderne. Han var den störste bådebygger, der var den tid. Hans kone Bodil derimod var kun lidt bevendt. Hun stod gjærne i en gadedör og solgte hovedkjød (ɔ: drev tiden hen). Ond var hun mod sin sönnekone, hvem hun altid ævlede og trævlede på og huggede med öjnene efter, for hun gjorde hende ikke nok, skjöndt hun flöj som en vind. Store-Ole gjorde hellig og søgn lige, og en gang slog han tel (ɔ: garnliner) om Langfredag. Så var der en mand, som samme dag vandede to kåde klådde, og de slap fra ham og løb om og kom i Store-Oles tel og splittede dem ad. Han kogte også sine sælskind på en helligdag (man kogte dem nemlig og skrabte så fedtet af dem), og de blev fordærvede, og han fik ikke en skilling for dem. Men det galeste var dog, den gang hans kone barslede med en pige, og han lod hende døbe for en dreng og kalde Peter. Man siger, at det var kommet sig sådan, at kvinderne havde drukket dem fulde. Så blev det opdaget en dag, og Store-Ole kom ganske lottevorn op til præsten, det var hr. Ullits, og fortalte redeligheden. Min bedstefader, fortæller den gamle H., gik der og trak med nogle af præstens køer som en bitte dreng, og han hørte Store-Oles beretning. Så stak han i en latter. Hr. Ullits, som stod og rappede sit hus ud, kastede så murskeen efter ham og gav Store-Ole en rigtig riv-af, og navnet blev forandret til Peternille. Hans første kone var Boel Amm »de udidige mennisk« og »general-hegs«. Det havde aldrig været i hans tanker, at han vilde have hende, men hun førte sig ind på ham. Hun havde tjent ved præstens og fulgte hjem til Grenå med en båd, hvor Store-Ole var med. Og som han var let på knævveren (snakketöjet), passiarede han med hende og lod til sidst for kæjr (ɔ: löjer, plaser)[1]) til at ville have hende. Da hun havde fået ham til at sige, hvad hun vilde, gav hun ham ja. Store-Ole blev forskrækket og råbte: »Tro aldrig, at jeg vil have dig, du er jo en helvedes hegs!« Men hun tog de andre folk til vidne på hans mund, og så måtte han tage hende, hvor nødig han end vilde, og hun fulgte nu hjem med. Den første ulykke, hun gjorde, var, at hun tog den mand,

[1]) Man siger også: De gjorde det i kjæed ɔ: kådskab.

som bar hende i land, således under hagen, at han fik en byld deraf, og den blev hans død. Da han skulde dø, sagde han: »Hun tog hyrden, men hun skal lade hjorden gå.« Dermed mente han sine börn.

En gang kom hun op til min gwåmmer (ɔ: bedstemoder), fortæller gamle H., og bad om at låne en skilling og en stoppenål. Min gwåmmer vidste aldrig hendes levende råd med, hvad hun skulde gjøre, galt var det at låne, og galt at nægte, forhegses skulde hun vel, og så gav hun hende sagerne. Der var ingen andre inde, da hun var der, og min gwåmmer lovede ved sig selv aldrig at nævne det for nogen. Dagen efter, da de kom ud, lå deres bedste øg i stalden og kunde ikke røre en fod. De hentede kanske 7 mand, men mæren blev det, hun var. Men min gwåmmer tænkte på skillingen og nålen. Så var der en Svensker her, som de hentede. Lige idet han var kommen, sagde han: »Her har et ondt menneske været.« Da tænkte min gwåmmer på skillingen og nålen igjen. Svenskeren gjorde sine ting, han støbte bly over mæren i Fandens navn, og så sprang han hen og hviskede den noget i øret. Da sprang mæren op og var rask. Nu vilde han vise hegsen i en spand vand, men min gwåffer (bedstefader) var flyvegal og sagde, at han ikke vilde levne liv i hegsen, når han fik hende at se, og da turde Svenskeren ikke vise hende. Til sidst vilde han lære min gwåmmer kunster, men hun var en gudfrygtig kone og sagde: »Gud lad mig ikke lære ondt af denne onde mand.« Herover blev Svenskeren stödt og gik sin vej. Siden, da alt var godt, fortalte min gwåmmer om skillingen og nålen.

Hun forgjorde også Kirsten Tambovs køer, men der fik hun kam til sit hår, for Kirsten var nok så klog som hun, og hegsen måtte stå en hel nat ved Kirstens hjörnestolpe med særken over hovedet.

Fyrfolkene havde 7 køer, og de kom herop og gik i hendes rugager. Så sendte hun en af hendes onde ånder på køerne, og den jog dem til fyret igjen, og de svedte deres hjærteblod på vejen, så da de kom til fyret, styrtede de alle 7 døde om. Men fyrmanden var ikke så dum, han brændte alle 7 køernes isseben. Så skrumpede hegsens fingre ind og blev som ørnekløer, og de krummede sig ind i hånden, så hun kunde ikke gjøre en herrens tave. Så sad hun der i en seng som et helvedes figur. Så vilde hun sidde og lære sin datter at gjøre hegseri, men hun betakkede sig. Hun sagde også, at hun troede da ikke, hun var

forskudt, for hun var da ikke forsoer (ɔ: forsvoren). Så var hun da moden til Helvede og døde.

128. Da ånden var gået af *Boel Amme,* tog Store-Ole den rødeste halsklud på, han havde, og gik hen i gaden og friede til Mærged (ɔ: Margrete) Hanses, en pige på 18 år, og selv var han 50. Kort efter giftede de sig, og de avlede en søn sammen, men var kun gifte et par år. Da strandede »Kristian den Syvende«, som havde sygdom om bord, og deraf døde Store-Ole. Mærged, som flyede ham medicinen, för han døde, blev af onde tunger kaldt Myrden og beskyldt for at have myrdet sin mand. Det tog hun sig så nær, at hun blev forkert. Som för sagt blev hun kureret af en klog kone i Jylland og giftede sig så igjen. Man fortæller også, at hun tilvendte sig penge. Der var nemlig en gammel mand til huse hos hende, og han gjemte sine penge for hende i en lærredsrulle, som hang over hans seng. Men hun slog med sit mangletræ på rullen, så pengene trillede ud, og så tog hun dem til sig.

Boel Amme havde fire börn. De tre som var piger, gik langt uden om moderen og hendes kunster og blev skikkelige mennesker. De var både store og stærke, ja, den ene af dem kunde smide en halv tønde rug op på loftet som en visk. Sönnen Per derimod var lærvillig nok, det viste sig i tiden, men hans kone Mærged, var dog mesteren. Om de to ved enhver at fortælle, og nu skal vi høre nogle af deres bedrifter.

Mærged, som var gift med Per Olsen, var den störste hegs, der har været. Hendes visdom havde hun lært af en gammel Svensker. Per havde lært af sin moder, og så slog de deres kunster sammen og forhegsede både folk og fæ, te det var en jammer. Alle skjælvede for at pådrage sig deres vrede, men ikke så få kom dog i filteri med dem, for de var ikke til at narres med. En kone, som vi kalder G., fortæller således:

»Der var nu den gamle Maren, som var til huse hos mig, hun kjendte Mærged, ja, hun kjendte hende til visse des værre. Hendes börn på ét nær og hendes sönnekone havde hun »lagt« (ɔ: bragt i kirkegården). En dag så hun ud af sit vindue, at en pige, som var ved Mærged, kom og lagde noget ved deres vogn. Hun gik så ud og jog hönsene over stedet, og strags faldt en höne om og var død med det samme. Det var nok tiltænkt en hest, men nu blev det

ved en höne. Da nu det slog fejl, lagde Mærged noget hegseri igjen uden for hendes »lukkelse«, hvor vejen gik forbi, lige i hjulsporet. Min mand Lavrus kom nu kjørende af marken og skulde derover, men så lavede det sig så heldigt, at han havde vor hund »Vakker« med, og den løb i sporet foran den ene hest. Som de så kom til lukkelset, giver hunden et hvin og faldt død om, og hesten gik fri igjen.

En gang kom Mærged til vort. Da hun havde snakket af og vilde gå, fulgte jeg hende ud, som skik og brug er. Da kommer den gamle Maren farende med en sort kat og kaster mellem Mærged og mig. Det var hendes mening, at skulde hun slippe noget, skulde det komme på katten og jeg gå fri.

Det er fortalt tit med gru og rørelse, hvordan hun »lagde« A.'s förste kone. Noget havde hun imod dem, og så lagde hun for dem, den förste gang de gik til Guds bord. Den unge kone kom over det, kom syg hjem af kirken og gik til sengs. Hun lå i en lang-evig tid, för hun slap. Der var en klog mand her i det ryk, han sögte at helbrede hende, men kunde ikke, for hver gang han gik derhen, mödte han Mærged, som sagde: »Gjör mig ikke noget«, og så var hans magt forbi. Han gik endda til sidst over kirkegården ved midnat, men også her mödte hun ham. Så gav han tabt. Når han prøvede sine ting med den syge, pinte det Mærged, og man så hende da sidde ved hendes bordende og svale sit hjærte med et glas vand. Konen döde, men Mærged måtte pææ (ɔ: poenitere, lide straf) derfor, for den kloge mand han lagde hendes attenårige datter, og så havde hun det for det. Da nu datteren var død, løb Mærged ind ad én dör og ud ad en anden og vred og slog sine hænder og råbte: »Det fik jeg for ikke at kunne lade andre gå.«

Hun var så pestagtig, at hun forhegsede hendes broderkone, så hun måtte over til den kloge Pjer Wollemon i Nimtofte. Da Per så hende komme, sagde han: »Der kommer stakkelen. Ja, jeg så dig her i går.« Se, så klog var han. Nu kurerede han hende og sagde, at når hun kom hjem, skulde hegsen komme blandt de förste for at bede hende velkommen. Knap var hun kommen i land, för Mærged indfandt sig med det sødeste ansigt, der var til, for at fly hende hånd. Men hun gjorde, som Per Wollemon havde sagt, og spyttede ad hende med de ord: »Tvi dig,

det skarn du er, at du gjorde sådan ved din broderkone, tvi, tvi!« Og Mærged hun omkring og hjem, som om der var ild efter hende.

129. Nede ved bjærget i byghaverne boede Mærgeds forældre. De var husmænd og havde syv börn, hvorfor de var meget fattige. En dag ved tallen stod hendes fader Anders og så noget fåfot (ɔ: forknyt) ud. Da gik Frederik Andersen hen til ham og sagde: »Du ser så sum ud i dag, Brovsind.« — »Jeg vel må,« svarer han, »jeg har ikke et korn i huset, og der er ingen, som vil borge mig noget.« — »Kom du med mig, så skal du få en halv tønde rug, og den skal aldrig blive dig krævet.« Frederik Andersen er nok bleven lagt til last for meget, men her handlede han dog som en brav mand. En gang flyttede Anders med nogle flere deres huse ned til pakhuset. De mente at kunne fiske mere, når de boede nede ved havet. Så blev der en stræng vinter, og de havde nær kreperet af kulde. Gjertrud Katrine, som var nær i familie med Anders, bar ham en tøndesæk fuld af törrede kokaser hver uge i den værste tid til brændsel, og snart måtte de flytte til byen igjen.

Mærged kom tidlig ud at tjene, som enhver kan tænke, og så lærte hun at gjøre hegseri af hvad skarnsfolk hun kom imellem. Hun havde sin nød med at blive forlovet, for der var ingen, der var stort kjær ad hende. Så faldt hun an på Store-Oles Peter. Den gik hun og hoppede efter ligesom en gal hæppekrage, skjöndt han var forlovet. Hun listede, og hun lokkede, men han vilde ikke vide af hende. Så hegsede hun og fik noget tyggemad i ham, men han var så stenløben, at det virkede ikke. Så slog hun om i en anden gade. Hun fik ham listet med sig til at stjæle i »Kristian den Syvende«, som stod vester ude, og som de kunde gå til på isen. Da de gik hjem med deres tyvekoster, trængte hun ind på ham, men fik nej igjen. »Ja, så skal du komme til at sidde ved min side i Viborg, for nu går jeg lige til fogden og angiver os,« svarede hun. Da hvimsede det for Per Oles øren, og så måtte han give Ane Katrine op for hende. Gjorde hun nu ikke noget ud af at tage en andens, så blev hun som en hed skede, da Per Larsen slog op med hendes søster. Hun klagede ham for fogden, at han kunde straffe ham. Det kom nu frem, at det var forældrene, som havde feslet de unge sammen imod deres vilje. De fik et törklæde at holde i, og fogden skar

det så midt over. Det var tegn på, at nu var de kvit og skilt, og så skulde de gå hjem og være rolige. Per Larsen kunde hun ikke forhegse, for han var født på Store-Bededag, men hans søskende pillede snart af. Per holdt siden bryllup med en anden. Peder Olsen var bedemand, men Mærged sad hjemme og gjorde hegseri. Den unge kone fik hun da i jorden, för dagen kom igjen næste år. Hvor sej Per Larsen end var, fik han dog kun en halv alder. Per Olsen og Mærged skrabte svært til bunke i Engelskmandens tid. Hun var af den renfærdige slags, som altid går og skurer og skraber. De engelske officerer holdt derfor til der at spise, og de betalte godt. Per Olsen havde en rørelse, og når den kom over ham, rystede han som en havvable. Mærged kjöbte for 24 skilling i Grenå hvert år til hendes kunster. I de sidste år siges der, at hun kunde ikke sove, når hun ej havde fået sin kvart ($^1/_4$ pægl brændevin). Samvittigheden pinte hende vel. De blev begge gamle, men Per blev dog ældst, han blev 90 år.

130. Min moster fortalte en gang følgende om Myrden, Store-Oles anden kone. Da hun kom fra Grenå, og den kloge kone havde kureret hende, hun havde lææt hende i æsset[1]), kaldtes det, blev hun gift med Jakob Rasend. De havde mange börn, men Myrden holdt dem både hele og rene og nette dertil, og selv var hun mild som en ny toskilling. Men det går ej i hundrede år som i hundrede dage. Mærged hun døde, og så giftede han sig igjen, men det var et ferkels til kone (ɔ: en dårlig kone), han fik, og så gik det til agters med ham. Hun flunkede under med halmen på gruen, og når så foråret kom, døde dyrene af sult. Manden gik pjaltet som en ulykke, og så bandte han endda Fanden rive sig. Henne ved fogdens gav de ham lidt arbejde. En morgen, han kom derhen, sagde fogden til ham: »I dag behøver du ikke at bede Fanden rive dig, for du er vist reven nok i forvejen«. Börnene tog vej, hvorhen det bar; de kom ud, og sönnen Hans kom til Grenå. Til sidst flyttede de gamle over til ham og levede deres sidste tid der.

131. *Frederik Andersen* efterlod sig en 18-pots gryde fuld af sølvpenge. De kom mange til gode, da familien forgren-

[1]) Løftet hende i håret. Enten dette nu var det gamle råd for tandpine, eller det var noget, K. gjorde på egen hånd for at hævne sig.

ede sig viden om. Han var kommen til sin rigdom ved »Skuden«, et skib som forliste med uldne varer (strömper, töjer o. s. v.) Han og hans kone havde gået og samlet mange vognlæs på stranden, hvor det drev i land i tang og sand. Så havde han törret det og pudset det op og siden solgt det i Grenå.

132. De gamle var anderledes stærke og hårdføre end folk nu. 8—10 mand satte en stor båd ud, når de skulde til en stranding. I en tid var der 6 både, og hvert selskab tog sin. Når de så skulde sætte bådene ud, tog enhver sin vennek på. Vennekken var en vest med flere lag i ryggen, så den var bedre at løfte med.

133. *Inges Lavrus* (ɔ: Lavrids), også kaldet Fuer, var så höj, at en lav mand kunde gå i hans skræv, når han gik ud af Nordtofte. Hans moder Inge var fra Skagen. Han var til orlogs med syv andre fra øen [1]), og en gang, da han var bleven vred på kokken, satte han ham på hovedet i kjedelen. De måtte döje stor sult, men så kom herskabet, formodentlig Rostgård og frue, en dag om bord, og så gik Inges Lavrus hen med en tom bakke og stod og rørte i den. Da fruen så dette, sagde hun til Rostgård: »Folkene vil klage, men de tör ikke«. Rostgård tillod dem nu at sige ham, hvad de havde at klage over. De sagde så, at de ikke fik tilstrækkelig kost. Sagen blev nu undersögt, og så fandt man proviant til tre måneder, som proviantforvalteren havde stukket til sig. Da de kom hjem, mödte de hver med en kjedel på hovedet. Da må jo hver have kjöbt en og så sat den på hovedet for löjer. Man havde altid forhen en stor kobberkjedel i huset at koge fisk i. Efter I. Lavrus's død var hans sön Kristen Larsen i gårdsstedet. Han døde tidlig af smitsom syge. Så går der en, som hed Jakob Butter, hen og får fæste på gården af fogden for hvad godt han gav ham, og så jager han to enker (Furs Grete og Kr. Larsens enke) med to tøser ud. Da bad Furs Grete til, at han og hans slægt skulde komme til at gå ud af Vesterafvej til fjerde led. Kr. Larsens enke med den ene datter tog af landet til Sejrø, medens den anden datter blev hos bedste-

[1]) En af disse syv hed Povl. Han var tung og klodset, og så kaldte man ham Povl Hummer og Povl Stummer og Povl Stenkulklump. Han fejede dækket, men Inges Lavrus vilde ingen skam have af ham og befalede ham at gå op og binde kosten på stortoppen, som han og gjorde, og så blev han fri for den lave bestilling.

moderen i en hytte, som stod folketom på Søndertofte. Den forhærdede J. Butter vilde ikke en gang lade hende få hendes kværn, og så knuste hun kornet mellem to stene. Men J. Butter måtte til sidst gå ud af Vesterafvej med samt hans familie, og så kom der andre folk i huset.

134. Den af *Furs Gretes* sönnedötre, som blev hjemme, blev gift med R., og de havde to sönner, hvoraf den ene døde, medens fadderne sad ved bordet. Siden blev hun syg og lå i sengen i atten år. Da kirken blev bygget 1818, bad hun om at blive båren ud for at se den, da hun ikke kunde gå hen til den. Hun og hendes mand døde samtidig og kom i én grav. Den anden af sönnedötrene, som fulgte moderen til Sejrø, blev gift med en, som drak. Hun var endda bleven advaret af en god ven mod at tage ham, og den sagde til hende, at hun kom til at bede om sit brød for hvermands dör. »Ja, når jeg kommer til at gå for hvermands dör, skal jeg gå din dör forbi«, svarede hun og var stor på det. Men det gik hende ilde og angerligt, og hun måtte til sidst gå tiggergang.

135. Blandt de stærkeste mænd næst Store-Ole nævnes *Jakob Hansen*. Han bar aldrig sin börren i et bånd ligesom andre, men tog sækken i slugen. Han var så krakilsk, at der kunde ingen nis op (komme ud af det) med ham. Gjærne vilde han slås, men spurgte först modstanderen, om han var stærk. Var han det ikke, vilde han ikke umage sig. Han gik tit klædt sådan, at han kunde ræde Fanden ihjel, for han syede selv sine klæder, og det, som aparte var, holdt han mest af. Når han fik en ny hat, skar han pullen af og syede den på igjen længere nede. En nat blev han sulten. Så rejste han sig og kogte en gryde kål, som han lagde en mængde rosiner i. Så bad han sin kone til at spise med, men hun vilde ikke, for han havde ikke börstet kålen, men kogt ormene med. Han havde altid hånden over hende, og var der en ting, hun holdt af, slog han det i stykker. Tilsidst blev hun da så klog, at hun lastede alt det, som hun syntes om, for at beholde det. Der var dem, som ymtede om, at hun var en troldhegs og havde et ondt öje. En gang hentede hun mælk i byen, og da konen glemte at slå kors over buttelhalsen, bad hun hende gjöre det, »for,« sagde hun, »jeg har sådant et slemt öje og kan gjöre mange ting, men jeg skal vel dy mig.« Hun havde også haft hjælp af nogle börn en gang, og de ventede vel

lidt for det. Så sagde hun til dem: »Jeg kan ikke gjöre jer noget godt, men jeg vil heller ikke skade jer«. Så gik de med det. Hun var den eneste, som havde omgang med Mærged, og de gik tit og kruldrede (ɔ: talte hemmeligt) sammen i krogene. To heste fik hun skyld for at have forgjort, men det var da kun et gryssen mod, hvad Mærged gjorde.

136. *Sörrens Karen* var kaldt op efter præstekonen og en datter af Lille-Koon. I hendes opvægst var det så fattigt for hende, at hun gik i særke, der var lavede af et kabeltov, som hun havde fundet på stranden og så plukket op. Hun var först gift med en, der hed Lavrus. Den aften hun anden gang havde bryllup, dansede hun selvfølgelig med Sörren, og så faldt en hylde ned på dem. Så sagde hun siden: »Jeg vidste godt, at jeg skulde have dig, Sörren, for jeg har haft varsel for, at hylden faldt på os«.

Mens Karen sad enke efter Lavrus, døde hendes heste. Så tog hun til Grenå og kjöbte tre i steden for og kom tilbage i en nordvest-øvrels[1]) storm og kunde ikke sætte i land, men måtte gå efter Sundet. Der var ingen, der kunde tænke, at de var blevne ovenpå, og så tog familien sort på for hende. Men nogle dage efter kom hun med hendes tre heste tilbage og havde da været i Torekov (i Sverig).

Hun var den förste, som kunde væve, det havde hun lært i Grenå. För hendes tid fætede kvindfolkene deres skjörter. Sörren kom en gang i land og havde draget garn. Så sagde han: »Ær mig, Karen, for i dag har jeg fanget en skottenbrok«. — »Ja, jeg vil ære dig«, svarede hun, »men guddommelig ære vil jeg ej give dig«.

Øens ejer var en gang her ovre og gik om i byen med et par fine herrer. Så kom han ind til Sörrens Karen, ligesom hun stod og tog en gryde kål af ilden. Da sagde han til en af sine følgesvende om at gå hen og smage på den ret. Det gjorde han så, men sagde, at det smagte ikke videre godt[2]).

137. I kirkebogen anføres:

1714. Sören Jakobsen født. »Sörren« gift med Karen. Hans moder hed Ane Sörensdatter og var en datter af

---

[1]) Övrel: en halv storm eller mere, overhåndsvejr.

[2]) Måske den ene af herrerne var Holberg, som var her for at samle stof til Peder Pårs.

Nille. Hun gik under navn af »Nilles Aan« og var bekjendt for at være skjødesløs.

138. I kirkebogen findes anført:

1709 er Sorrens Karen født. Præjstkon (madame Margrete Sommerfeldt) bar hende til dåben. Hendes moder hed Karen Jakobsdatter (Lille-kon). Samtidig omtales Jakob Jakobsen Degn, der har barn i kirke. Han er vel broder til Lille-kon.

139. *Fovdekaren* og *Nilles-Ane* boede nord henne i byen og var naboer. Så ragede de uklar og blev så onde, at de gnistrede, og de kunde rigtig æde hinanden. En dag kom de op at trædes, og til sidst, da de ikke vidste værre, klappede de rumpe ad hinanden, så var det jo på det höjeste. En dag var mændene af by. Nilles-Ane holdt meget af brændevin, og nu, manden var ude, vilde hun rigtig gjøre sig til gode og gik hen at kjøbe brændevin. Som hun sidder og syper, kommer der en ind og siger, at der var ild i et hus nord henne, og det var vist hendes. Så går hun ud at se, men da tager hun fejl og tror, at det er Fogdekarens hus, som brænder, og giver sig til at juble over, at det var gået galt med hendes fjende. Så vil hun også gå op på bjærget og siger da: »Så gladelig vil jeg på bjærget gå og se, når Fogdekarens hus brænder.« Så gik hun for rigtig at gotte sig, men da hun kom derop, så hun med forskrækkelse, at det var hendes eget hus, der var ild i. Nu løb hun at slukke, men det var for silde, alt gik op i luer. Ilden kunde nok i tide have været slukket, hvis hun ikke havde været så hadefuld.

Ude i sandflugten mellem Sælehöjene er et sted, som endnu kaldes Fogdekarens Paradis. Marehalmens stærke grøde her har formodentlig givet anledning til navnet, og det er på det sted, hvor de gamles »Indien« var.

140. Henne nordvest i byen boede en kone, som hed *Bodil,* og hun var af Anders Slesvigs familie. Hun var gift med *Kristoffer,* og de havde tre börn, hvoraf den ældste var hen ved snesen. Så faldt sygdom og dårlighed ind, og de mistede de to vogsne börn. Den ene af dem, som var en pige, kom en dag hjem fra stranden og havde båret en stor börren, så hun var bleven varm, og da går hun hen og slår en mængde koldt vand i sig, og lidt efter var hun død. Så en dag vander manden en kvie, som gjör sig hård, og da den nu ikke vil lystre, sparker han efter den og får

et broktilfælde. De gjorde alt, hvad tænkes kunde, for at få ham i stand, og til sidst hængte de ham op ved benene under loftet, men han døde alligevel. Det tredje barn lå i vuggen, og moderen vågede over det både tidlig og silde, men det døde også for hende. Så var hun ene en tid og tog så til Grenå og hentede Hans Jensen for at hjælpe sig med jorden. Da han kom til huset, stod det på faldende fod, for hun havde hugget af den indvendige side af stolperne for at få noget at brænde. Han blev siden gift med hende, og de fik to börn, Jens og Ole. *Hans Jensen* var gjerrig og trættekjær. Han flyttede markskjel og sloges med degnen, men det kostede ham 30 rigsdaler i kirkebod, hvorfor der blev anskaffet et nyt alterbæger. Bodil derimod var godheden selv og gjorde godt, hvor hun kunde. Hver gang de bagede, skjulte hun et brød under et lagen, så Jens ikke så det, når han gik om og talte brødene. Så gav hun en fattig enke det siden, når hun fik lejlighed dertil. Jens, som var den ældste, og for hvis skyld faderen fik lov at beholde gårdsstedet, jog han ud og beholdt Ole, som han bedre kunde lide. Jens fik så et hus, som stod ledigt på Søndertofte, og som to unge havde bygget. De skulde til at holde bryllup, men da nu manden havde været i Grenå og kjöbt ind til brylluppet og så var på hjemvejen, faldt han på moseisen og slog sig ihjel. Dette hus vilde Jens nu flytte ind i byen, og han havde fået en god plads dertil, men så tog en anden den fra ham og rejste sine stolper der om natten. Så lod han sig nöje med en sandpold at bo på. Da han blev gift, var fogeden i sin røde kjole i hans bryllup og gjorde ære af ham. Der var også en pige til stede, som de kaldte Bukke-Johanne, hun var fremsynet. Så var der nogle, som spurgte hende, hvad hun så. »Jeg så en lille ligkiste stå på brudebænken,« svarede hun. Det slog også godt til, for de fik mange börn, men de døde som små på en pige nær. Jens var gudfrygtig og sang sine salmer. Hans morgensalme, som står i Tåreperse, var sådan:

»Jeg årle vil istemme
og give Gud sin lov,
at han ej vilde glemme
mig, som i mørket sov.
Jeg beder, beder såre
min frelser Jesus Krist,
ja, mine modige tåre
dig ej skal give frist,

at du mig dog må vare
i dag fra syndefald,
og så at mig bevare
udi mit lovlig' kald.

Han anskaffede sig mange gode bøger, som Brorsons salmer, Jens Dinesöns »Den sande livsens vej«, »Tanketöjle«, »Den bedendes kjæde«, »Den syngende katekismus«, »Den syngende tidsfordriv« o. s. v. Han gik i kirke hver søndag. Man sagde om ham: Når degnen tager til klokkestrængen, så tager Jens til sin hat. Både han og hans kone kom op i firserne. De kom dog ikke derfor til at mangle som mange andre. Deres grave har stået til for kort siden, for de blev höjede op (ɔ: man skar af siderne og lagde ovenpå). Ole blev også gammel og døde en nat meget brat uden foregående sygdom. Deres moder Bodil blev også gammel og døde også pludselig. En aften var Jens gået derhen i besøg. Hun var rask og rørig og kogte sild og satte et stort fad på bordet og vartede sine sönner op, der nu begge var gifte. Men da de satte sig at spise, faldt hun hen i bedrøvelse og tænkte på fortiden og sagde: »För, mens jeg kunde spise, kunde jeg ikke få, men nu, da jeg kan få, kan jeg ikke spise.« Hun blev dog glad igjen og spiste med dem. Hendes ende var dog nu kommen, og hun døde lidt efter.

141. I kirkebogen anføres:
1711, Boel født. Gift med Kristoffer og Hans Jensen. Hendes Morfader Anders Slesvig.

142. *Povls Jakob* gik og blev gammel, inden han fandt på at gifte sig. Så var der kun to på landet, han kunde få. Den ene var en ung pige, og den anden en gammel enke, som hed Maren. Han gik først til pigen, men der fik han nej. Så gik han da at bejle til Maren. Men hun havde hørt, at han havde været ved pigen først, og så var hun fornærmet og vilde ikke have ham. »Ak, Maren, tag mig, véd du, at jeg har både tønder og tøndelitter?[1])« bad han, men hun var ubevægelig, og så forblev han ugift. Han havde ikke så lidt med penge, da han døde, men så havde han en søster, som arvede dem. Da hun skulde dø, bad hun hendes mand om at dele pengene ud

[1]) Han mente naturligvis, at han havde både i tønde og tøndelit, nemlig sild i tønder og fjerdinger.

til hendes börn — for manden havde været gift to gange, og der var altså to kuld börn. Men det gjorde han ikke, og så kom hun og spøgede for ham. Så gav han börnene nogle få, men hun kom igjen, og så gav han dem flere. Så kom hun tredje gang og slog ham over hans arm, te den visnede. Nu gav han börnene de sidste penge og måtte så gå, stakkel som han var, det meste af sin tid.

143. *Gjertrud Katrine* omtales som en særdeles dygtig kone. Hendes mand døde, mens börnene var små, så hun måtte trækkes med armod og strængt arbejde. Hun havde en stor kubet (ɔ: rundlåget) kiste med jærnhåndtag i begge ender, og heri töjrede hun sine to vildeste drenge, så gik hun imens og skjøttede sin jord. Nætterne igjennem sad hun og spandt for folk. Lidt havde hun af brændsel, og da sneg hun sig en gang til at rippe lidt bakketöj (ɔ: halm i sandflugten), men fogden tog hende, og hun måtte betale bøde, skjöndt hun havde knap så meget, at hun kunde bygge en hönserede af.

En gang var øens ejer her ovre, og så kom han også til hende og gik gjennem hendes kalitter (ɔ: små rum), men alt var rent og net. Han roste hende meget og gav hende 5 rigsdaler.

Hun jævnede sole flere end én gang. Således, da Ras Pjæsen giftede sig med Åndes Rassens Marie. Han var en halvgammel enkemand, broder til Store-Ole, og Marie, der var en ung pige, var det lystige liv. På gildeaftenen var hun så overdreven lystig, at hun til sidst stak hendes mand med en knappenål. Ras blev da skrækkelig vred og sagde, at han vilde gå ud og hugge båndene på øltønderne[1]), og så kunde hver gå til sit. Gjertrud lagde sig nu imellem og fik Ras snakket til rette. Hun holdt lystigheden oppe hele aftenen, og Frederik Andersen sagde til sidst til hende: »Hvem er brud i aften, er det dig, Katrine?«

144. Der var en ungkarl, som de kaldte *Jojend*. Det var en rigtig trold af et menneske at være, så lav og så grim som han var. Alligevel var der en pige, som vilde have ham, da han friede til hende, men hun måtte ikke få ham for hendes moder. Så strandede der et skib med salt. Jojend var med og fik sin lod som en anden. Derefter

[1]) Det tur (ɔ: den slemme ting) var sket för at hugge båndene på øltønderne. Det gjorde en gang en mand, da der var redet til gilde for ham, og det hele gik overstyr.

strandede der et skib med malt, og Jojend var igjen med. Endelig strandede der et med hör. Da blev pigen vred og sagde til sin moder: »Du skilte mig ved saltet, og du skilte mig ved maltet, men nu skal du ikke skille mig ved hörren også, ti Jojend får lige så meget hver gang, han går over Jejdebakken, som Anders Slesvigs de langbenede drenge.« Så tog hun Jojend, og det gik.

145. *Peder Hansen,* som kom fra Kjöbenhavn og fik lov til at gå med til strandinger med landsens folk, var en slem kammerat, og en gang bankede han en mand af. Manden klagede for fogden, som spurgte P. H., hvorfor han havde slået manden. »Jo,« svarede P. H., »jeg er fremmed, og derfor vil de alle over mig, så jeg må slå fra mig imellem.« — »Ja, er du ene mod så mange, så slå du bare så meget du vil,« svarede fogden.

146. *Nummer-Sevven* var født i de tre Syvtaller og hed Henrik. I hans opvægst var det fattigt her, og den vigtigste del af provianten var sælkjød. Henrik ækledes ved dette og kunde ikke få det ned, medens hans brödre spiste det med stor appetit. »Hvad skal der blive af dig, som ikke kan spise sælkjød?« sagde faderen tit bedrøvet. Han blev alligevel nok så stærk som hans brödre. Da Engelskmændene tog øen, blev husene numrede, og han blev nummer syv. Han var en skræk for en bande drukne Engelskmænd, som gjorde spektakler. En gang kom en halv snes ind til ham en aften. Han havde så tit kusket dem, nu skulde han have sit fedt. Men Nummer-Sevven stod sig, han smed dem alle ud, nogle på hovedet og andre på maven, som det kunde træffe.

147. Nordvest henne i marken er et sted, som hedder »det rindende vand«. Det hed för »det rensende vand«, og her sögte man til for at blive helbredet for alskens sygdom. Når solen påskemorgen danser de tre gange rundt, skulde man være parat og springe tre gange over vandet.

148. Det var i den tid Andøboerne sejlede til Skagen at fiske, at folkene i en båd en gang så en kirke, som stod på bunden af havet mellem dette her og Læsø.

---

149. På Vesterklit boede der i forgangen tid et par dværgfolk. Der ligger en stor sten derhenne, og under

denne havde de nedgangen til deres bolig. Der levede de i mangfoldige år, og så gik der utöj på dem, og man så tit, at de sad og løskede hinanden. Så døde den ene af dem, og man så da den anden gå der henne som en krumböjet olding. Somme tider gik han ned på stranden og sankede sig noget. Han havde et langt hvidt skjæg og var hul i ryggen som et drivtrug. Dværgehöj var dværgenes hovedstol. Toppen af denne höj blev ikke plöjet, det turde man ikke vove af frygt for dem. Først for en 20—30 år siden plöjede P. dette sted og knækkede dværgenes magt.

150. Man frygtede meget for, at de underjordiske skulde forbytte börnene, för de var döbte. Der var sat stål i vuggen og sengen, og en salmebog lå deri, og så skulde der våges nöje endda. Et sted havde man sovet, og så havde troldkonen været der med hendes barn og lagt i stedet, og da moderen vågnede, var hendes barn væk, og et andet lå der, som var så grimt, at hun væmmedes ved det. Så kom der en kone ind til hende, og hun rådede hende til at lægge barnet ved dören og feje hen over det. Da hun nu gjorde det, kom de underjordiske med barnet og gav moderen det med de ord, at sådan havde hun ej behandlet hendes. Så tog hun sit eget barn og gik.

151. En mand havde en karl og en pige, som han ingen nytte kunde få af. Hele dagen gik de så dovne og dvaske, som om de havde væltet verden. Så en nat, han var ude, kom han forbi en höj og så lys der inde. Da listede han sig ind ad en lille indgang i höjen og så sin karl stå ved en kværn og pigen i et dejtrug, og begge svedte de svært over det. Nu så han, at de var i de underjordiskes magt, og det var derfor, han ingen nytte fik af dem.

152. Henne i gaden i Steffen Jensens gårdssted boede der för en mand, som havde et sært uheld med hans køer, og hvordan han bar sig ad, så døde de for ham. Så en nat, som han gik uden for huset og rev sig i hovedet, kom der en bitte mand hen til ham og sagde: »Det er nok slemt for dig, jeg vil give dig et godt råd derfor. Du skal flytte dine kobåse.« Dette gjorde manden også, og fra den tid blev det godt. Årsagen var, at han havde bygget kobåsene således, at de kom til at stå over de underjordiske, og så sivede der vand ned på dem, så de blev vrede og slog køerne ihjel.

153. En jordemoder havde været i forretning, hvor det var gået godt. Da hun kjørte hjem, kravlede der en stor tyk skruptusse ved vejen, og for morskab siger hun så: »Når du behøver jordemoder, må du hente mig.« Om natten, som de lå og sov, kom der en lille mand og bad hende følge med, for hun havde jo lovet at komme. Hun måtte følge ham, hvor nødig hun end vilde, og kom ned til de underjordiske. Da hun var færdig og skulde gå hjem, bad manden hende tage sit forklæde fuldt af hövlspåner, som der lå en stor bunke af. Hun gad knap tage dem, men tog dog så mange, at hun kunde koge sin frokost ved. Da hun kom hjem, kastede hun dem uden for dören, men der blev endda nogle siddende ved forklædet, og dem børstede hun af, da hun kom ind. Så klingrede der guldpenge hen ad gulvet. Hun sprang nu ud for at hente de mange spåner ind, men så var de borte. Men hun fik endda penge nok for hendes tid af de få hövlspåner, hun beholdt.

154. I de fleste huse var der för en gårdbo. Når man omgikkes ham godt, var han god til at bjærge til huse, og de, der havde en sådan, kom aldrig i fodertrang. Men når han gik af huset, blev det forarmet. Da klokken ringede første gang i kirken, gik gårdboerne tudskrålende ind ad Lebbekjælld (ɔ: Løbekilde) og tog ind hos dværgene i Dværgehöj. Disse dværge var ikke så avede, for de kunde da bage. Så en gang gik skåden i stykker for dem, og en mand fandt den således. Så tog han og gjorde den i stand. Dagen efter, da han gik forbi, var skåden borte, og der var lagt et brød til ham til lön. Men han vilde ikke spise af det. Han havde aldrig helsen siden, medens de, som spiste, befandt sig vel derefter og havde lykken med sig.

Den gamle Maren fortalte, at en af de gamle i huset havde set to dværge på Vesterklit, som sad og løskede sig.

Kringhöjene og Kistehöjene har deres navn efter dværgene, som i smukke måneskinsnætter dansede om den förste og i den anden smækkede med kistelågene, når de beså deres skatte og herligheder. Fra en af disse höje havde man set en dværgbrudeskare gå til »Dværgekrukken«.

155. I et hus nede i gaden var der för ikke ringere end fire gårdboer. Der havde kanske aldrig nogen fået det at vide, hvis ikke en mand en aften var gået om ved huset og hørte en sige:

»Kom nu, Tip med Tap og Tålld,
og lad os gå til grødfadet ålld.«

156. Det er gammel skik at sætte grød hen juleaften til gårdboen. Men så skete det en gang, at en kone kogte kål denne aften, for den holdt hun så meget af. Kålen skruttede lystig i gryden, men så kom gårdboen ind og sagde:

»Kålen koger i kobbermands pot,
kobbermand fanger ej deraf godt,
lever ej næste jul'aften op.«

Så greb konen potten, hivede kålen langt ud og satte grød på i en flyvende fart, for hun vilde ej af med sin mand, og det er der ikke ret mange, der vil, derfor koger de endnu grød juleaften.

157. Der var en pige, som hed Ellen, og hun tjente på et sted, hvor der var en nisse. Denne var hun så god imod, og så gjorde nis hende mange småtjenester. Da således en gang en ko skulde kjælve, kom nis og kaldte:

»Æll!
no vil de gro kjæll.«

158. Da gårdboerne var flyttede, fordi de ikke kunde tåle klokkeklangen, blev der dog én tilbage. Man så ham tit, han sad på en hanebjælke og græd. Til sidst druknede han sig i mosen. I deres velmagt så man en aften en gårdbo, som rullede en dragt hø hjem til det hus, han boede i.

159. Elverhöj ligger nede ved engen. Der dansede ellepigerne de netteste danse i måneskin. Om dagen boede de i Elverhöj og sad og kjedede dem, men når det blev aften, var de på tæerne og tog dem en lystig kjørrunden om.

160. Per Underfoged gik en nat på stranden og kom til en havmand, som han troede var en sæl og vilde slå. Men han fik andet at vide, for havmanden bandt ham med usynlige strikker og bånd. Han læste og bad alt det, han vidste, men det hjalp ikke, han måtte stå der, til solen gik op. Så gik havmanden i søen, og Per slap fri.

Mange har også set en havfrue, men hun gjorde intet ondt. Det var kun af medlidenhed, man lod hende være, for hun så altid sörgmodig ud. Sagtens var hun gift med den onde havmand, og han var sagtens slem mod hende.

161. En dag, fiskerne var ude, kom der en havfrue op, og hun rakte sin hånd i vejret, som om hun bad om

noget. Da tog en af fiskerne en vante og kastede til hende. Dermed forsvandt hun. En tid efter kom hun op igjen og sagde:

»Det blæser i vester og öster,
det blæser i sønder og naer.
Ro i land, den mand, mig vanten gav.«

Nu roede de i land, og strags efter blev der en storm. Siden efter er det blevet almindeligt at kaste noget ud, når man ser en havfrue. At drille en havfrue er at hænge sig selv.

162. J. Sörensen fortæller om en havfrue, som hans fader og en anden mand traf på stranden flere gange. Det förste de så hende, troede de, at det var en sæl, og sneg sig ind på den for at slå den ihjel, men kunde ikke, da den så bedende på dem med et menneskeansigt. De var flere gange i lag med den. Den lignede et menneske på forkroppen, og så havde den en lang hale, som den slog op om ryggen og skulderen, så den hang ned ad brystet.

163. Nede på stranden ved »Brænde bro« ligger en stor sten. På denne har mange set en havfrue sidde og kjæmme sit hår.

164. I hver en hyld er en hyldemo'r, som man må agte (ɔ: vogte) sig for at fornærme som for den lede ånd. Den, som grov en hyld op og ikke bad om forlov og ikke lovede at plante en anden i steden, han visnede hen med hylden. For at tage grene og blomster skulde man også bede om lov og sige, at det var nødvendigt. Drengene för var så indpodede med hyldemo'r-tro, at de lå på deres knæ og bad smukt om lov til at skjære grene til deres spröjter og lagde al tid til: for det er nødvendigt. Men det var just ikke al tid nødvendigt, for nu skal vi høre. Der var et gammelt hus med en revne i væggen, og den revne var ind i saalset (kjøkkenet). Der i det hus boede en gammel kone. Når hun nu sad ved gruen og kogte sin gryde, spröjtede drengene gjennem revnen og ramte konen i nakken.

165. En mand og hans kone kjørte efter hø. Som de nu kjørte ved Karesholm, siger manden: »Jeg går om bag denne pold i et ærende, og kommer der en hund til dig, skal du ikke blive bange, og du må ikke stikke ham med forken.« Så gik han, og strags efter kom der en stor hund og stod og gned sig op ad hende. Hun tager da sit for-

klæde af og slår efter hunden for at jage ham hen, men ligesom hun slår, snapper hunden efter det og river i det, til hun til sidst kun har en håndfuld tjavser. Så gik hunden, og strags efter kom manden tilbage, og de kjørte igjen. Lidt efter kommer manden til at gabe, og konen ser da trævlerne af hendes forklæde sidde mellem hans tænder. Så sagde hun ham lige i hans öjne, at han var en varulv, og dette er den bedste måde at kurere dem på. Manden blev da heller ikke til varulv siden.

166. Der var en kone, som ikke kunde lide sin mand. Denne blev sine tider til varulv. Konen passede ham nu op og forvarede hans klæder, så kunde han ikke skifte om, men måtte løbe som en hund i skoven. Folk undrede sig over denne kunstige hund, og da manden savnedes, tvivlte man om sagen. Konen måtte bekjende, hvor klæderne lå, og de blev så lagt ind i et værelse, hvor man nu gjennede hunden ind. Da man lidt efter så der ind, var hunden væk, og manden lå der i en dyb søvn.

167. Det var almindeligt för, at ugudelige piger og koner, som var på gode veje, opstillede en følleham og krøb igjennem denne. Den gamle Ras Hennen så sligt på et marked ved Grenå. De stillede hammen op med to kjæppe og krøb igjennem. Når de havde gjort dette, fik de en let barnefödsel, men börnene blev til sine tider til varulve eller mårer.

Der tjente en karl hos en foged för, som man kaldte »den grönne fugl«. Han blev varulv somme tider. En gang kom han til tre piger, som gik i legestue. Som en stor hund gned han sig op ad dem, og de kunde ingen veje komme, för en mand traf dem og jog hunden bort.

P. Jakobsen var fyrmand, boede ved fyret og passede det. Hans kone var mare, og når hun mærkede, hun skulde være det, gik hun op på loftet og sad mare i en tom tønde. Når hun var færdig, kom hun ned og gik til sit arbejde igjen.

168. At hun således sad i en tønde på loftet, véd alle, og det er fortalt af folk, som selv har set i tønden. Men måske ikke alle véd, at hun ikke altid var så rolig. G. K. så hende i sin tid, og det er fortalt af gadens kvindfolk, at hun tit løb omkring her oppe i byen med hendes ruskentot både grimet og sodet, ligesom hun havde stået ved ilden. Hun var løben herop som mare, men så var det

gået over, mens hun løb her, og folk så hende da, idet hun skyndte sig efter at komme til fyret igjen. Ja, hun havde ondt nok, uden at man skulde grine ad hende.

169. Der var en pige, som var mare, og så skulde hun om natten, når hun blev det, løbe til et sted langt borte. Så en aften, hun sad sammen med flere, mærkede hun, at hun skulde snart af sted, og sagde så sagte: »Huu, her er koldt og langt til Knære (ɔ: Knærød).« Man forstod nu på hendes ord, at det var galt med hende. Så passede de hende op, da hun blev mare, og skar i hende, te blodet randt, samt gav hende at drikke. Det kurerede hende.

170. Der tjente to piger på en gård, og den ene af dem var mare. Så en nat, manden gik ud at se til dyrene, løb der sådant et kunstigt kattedyr der ude. Måren holder jo altid til ved heste og fletter deres manker. Dyret løb da op på stængerne, og så kom det til at træde ned med et ben mellem to fjæl. Manden snuppede fat i det og tog en kniv op af lommen og skar en tå af. Om morgenen, da pigerne kom til deres arbejde, havde den ene pige en blodig hånd, og den ene finger var skåren af. Sådan fortalte de gamle, og jeg sælger det for det samme, som jeg har kjöbt det for.

171. P. fortæller: Det var i mine unge dage, mens jeg duede til noget, nu er jeg til øksen[1]), åk ja ja, at vi en gang løb over i Grenå å (ɔ: sejlede til Grenå), og vi loserede oppe i Tajgyden ved den lille Jens Trykker. Samme steds var der en pige, som fik et godt öje til en af os, og hun gik stadig og kikkede efter ham. Så en aften, vi var gåede i seng, kommer der en hvid høne ind til os. Vi undrede os over det, og vor Ole rejser sig og lukker den ud. Knap er han kommen i seng, för hønen er inde igjen. Nu så vi efter, om der var en åbning nogen steds, men der fandtes ingen. Så kunde vi forstå, at det var ingen almindelig høne. Vi smed den atter ud, men den var strags inde den tredje gang. Vor Ole bar den ud pány, og så sagde han, at hvis hun kom mere, skulde han mærke hende med sin kniv. Det hjalp, og den kom ikke mere. Om morgenen, som vi sidder ved frokosten, spörger Jens Trykker om, hvordan vi har sovet i nat, og så kunde vi

[1]) Et grumme bekjendt ord, sagt af den gamle, affældige (ɔ: jeg er af verden, eller jeg gjör det ikke længe).

ikke bare os for at fortælle om hønen. Åk, som Jens Trykker skoggergrinte, og så fortalte han, at det var denne hersens pige, som var mare og var kommen ind til os gjennem nøglehullet, og han rådede os at sætte vore træsko med hælene til sengen, som vi også gjorde, og så kom der ingen høne mere.

172. Det var i tranlampernes tid, at vi drenge tit kom til Ras Hennens om aftenen. Så sad han nede i kakkelovnskrogen og fortalte de skrækkeligste spøgelsehistorier. Når han kom så vidt, at spøgelset lod sig se, gjorde han et grueligt vræl: »Ahjoo!« omtrent som en glotmåges skrig, men meget værre, og så sprang vi höjt op i vejret af forskrækkelse. »Der er du taget!« råbte han og nok et vræl, så vi vidste snart ikke, om vi var til eller ej. Sådan var spøgelsehistorierne, men de om Jons Jæger var bedre, de var gruelig morsomme. Jons Jæger er en fredløs ånd, der må jage ligesom Valdemar Atterdag. Alle dem, der har set ham, de siger, at han kommer fra sydvest. Forrest kommer jagthundene med ild ud af halsen og så Jons Jæger med sine kompaner: höje sorte mænd på galopperende heste. Per Underfoged gik på stranden julenat. Da han kom til den förste stenrangel, hørte han hundeglam, og da kom Jons Jæger. Per kastede sig ned, og skaren fo'r hen over ham. De var så nær ved jorden, at hestenes hove rørte ved hans ryg. Når de har nået jorden, er de fri, og det har de vist nu, for ingen har set dem i mange år.

Mange tror om spøgelser, at det kun er de usalige ånder, som går. Andre mener, at de fortabte spøger i hverdagsklæderne, medens de salige går i hvide klæder. I et hus gik en afdød til stort bri (ɔ: bryd, ærgrelse, ulejlighed) for husets folk. En aften, da manden var ude at give kvældsmåltid, så han spøgelset. Da sagde manden: »Hvorfor kommer du her? hvorfor blev du ej, som du var kommen hen?« Da svarede spøgelset: »Nu går jeg, men hvorhen?« og så blev det henne. Men der lå i ordene, at det ikke var det bedste sted, han gik til.

---

173. Ras Hennen den yngre, der døde for en 20, 30 år siden, fortalte følgende:

»Min fader var kirkeværge, og når der drev lig i land, og de var kjørte hjem til ham, måtte han huse dem til

begravelsen. Så en gang havde han selv kjørt et lig hjem. Han kom til hjemmet lige i mørkningen, og så vilde han ikke have den ulejlighed at bære den døde i hus, men stillede ham — da det var en hård frost, og liget var stivfrossent — op imod en ydervæg. Det var nu det, men der kom andre ord. Da det så var ud på aftenen, og jeg og min Malene-faster var gåede i seng, og min moder var også i seng med vor Grete, som da var lille, så hørte vi en allarm i forstuen. Dören sprang op, og en kold vind foer ind i stuen. Lampen stod og flagrede med røde og blå ildstråler og gik så ud, og vor hund gjøede forskrækkelig. Da tog min fader ordet og lovede den døde, at han skulde få husly, og så blev det stille. Jeg turde nu ikke ligge længere hos Malene, men stormede op i sengen til min moder og var ikke at formå til at gå af sengen, hverken for ondt eller godt. Min fader gik så ud i den mørke nat og bar den døde mand ind i vort lille hus.

De, der drev i land, meldte dem i almindelighed ved degnens om natten. Der kom også en til fogdens og stod og jamrede sig. Da sagde Bukke-kon til ham: »Gå du bare, jeg skal sörge for, at du får en ny skjorte i morgen.«

174. Der har været en mærkværdig kraft i dødningeben. Et kjæfteben, hentet ved midnat på kirkegården, var godt for tandpine. Men de døde var ikke glade til at miste deres ben, og en gang var der en, som skulde hente et, der var lagt til side om dagen ved en begravelse. Han fandt det, men da han skulde gå ud af kirkelågen, tog den døde et sådant tag i ham, at han segnede til jorden og måtte gå tilbage til graven med benet, så han kom hjem med uforrettet sag.

175. Den gamle Karen sad enke i en stor ensomhed. Så ønskede hun at se hendes afdøde mand, og han kom også. Men snart blev hun kjed af ham, for han var aldrig af stuen, og ikke et menneske kom til hende for det spøgeries skyld. Nu vilde hun af med ham, men han vilde ikke vige, og hun kom i så stor en fortræd, at kirkens bön nær havde måttet gå for hende.

Denne historie er uhyre gammel.

176. Jeg sad en gang i mørkningen i marken og bankede vor ronvædder ned[1]). Da kom et spøgelse hen

[1]) o: flyttede vædderen og slog töjrpælen i jorden.

imod mig. Jeg blev siddende, og spøgelset gik tæt om ved mig. Så blev jeg så syg, at jeg »spejt« tre gange på hjemvejen og kunde ingen nåter æde, ja, jeg var så syg hele natten som en hund.

177. Der var en karl, som narrede sin kjæreste og tog sig en anden. Men hans fader var død, og nu kom han og spøgede for dette. Når karlen og hans broder tærskede på loen om aftenen, kom han og blæste lygten ud for dem og gjorde dem mange hånde fortræd. Men så gik broderen til ham, som narrede pigen, ud en aften til faderen og lovede ham, at hvis han vilde blive borte, skulde han gjøre det rent, som hans broder havde gjort skident. Så tog han pigen, og der så ingen til spøgeriet mere.

Således kom mine bedsteforældre sammen, sluttede fortælleren heraf.

178. Spøgelser kan man både se, høre og lugte. »Hvad er det for en mand, der følger dig, bedstemoder?« sagde en ung pige, som var ene med hende i værelset. »Jeg vil ikke vide af den mand at sige, han er så styg,« sagde hun endvidere. »Din datter kan se mere end andre,« sagde bedstemoderen siden til pigens fader, »hun så min afdøde mand forleden, da hun var henne at se til mig.« Han må jo have gjort hende et besøg.

179. Da nogle søskende delte arv efter deres fader og faldt uklar, blev der en stærk ligstank i stuen. »Nu er vor fader kommen,« sagde de, og det hjalp på enigheden. Spøgelser kan også føles. En kone vågede over et lille barn, moderen var død fra det. En nat tog søvnen magten, hun lagde hovedet på vuggen og sov. Da mærkede hun, at der kom en og løftede hendes hoved varsomt op, så hun vågnede derved. Det var da barnets moder. En mand så hende tit komme ud af den søndre kirkelåge og gå til huset, når barnet fejlede noget.

180. Ikke alle ser spøgelser lige godt. Den, som har set spøgeri, bliver gjærne syg, hvis han ej får en svovlstik brunden af i munden. Det er og godt at gribe tre gange i et lys. En gammel kone, som var bleven svag på öjnene, beklagede sig mest over, at hun nu ej kunde se spøgelserne så godt som för og gå af vejen for dem, da hun frygtede for et sammenstød.

181. I den tid Hornbækkerne kom her at kjøbe fisk om vinteren, kom en af dem, Niels Pig, i en sydöst-storm

og satte på land ved Pakhuset, hvor de andre både stod trækkede. Niels Pig kom dog ikke til land, for da han kom ind i revlsøen, kæntrede båden, og de tre mand druknede. Mod en sydöst-storm så man siden de tre mand gå der nede. Båden blev kjöbt og gjort i stand af fiskere her og kaldt Pigend. En gang fiskede de ved Grenå. Så en aften, de var gåede i byen, gik to mand ned at se til båden, der lå mandløs. Da de kom derned, stod de Hornbækkere i den. Den ene af dem, J., sagde til den anden, som hed Frederik: »Ser du dem, der står, hvad tror du, det skal betyde?« Han sagde: »Ja, jeg ser dem godt. Å,« sagde han igjen, »det betyder ikke andet, end at vi får en sydöststorm i morgen.« Dagen efter fik vi også en sydöst-river på tre rev.

182. Stine Pedersens lampe vilde ikke rigtig brænde en aften, der var et spøgelse i lyset, og det flagrede vildt. Så sagde hun: »Har ikke min lampe lov til at brænde? har jeg ikke selv betalt oljen?« Det hjalp, og lampen kom til at brænde ret igjen.

---

183. Kirsten var gammel og langsom i sine bevægelser. Hun vidste mange gamle råd og overtroiske meninger og kunde både det vise og det gale. Meget havde hun læst sig til i Bundprækenen (ɔ: en gammel bog), og hun holdt ved det som en burre. Fogden var hendes hadebro'r[1]). Han fordömte det gamle og tvistedes tit med hende for at få hende til at lægge af. Men hun blev ved hendes, og så lod fogden hende gå for gammel og gal. En dag trak Kirstens mand til tyrs med en ko. Så råbte hun efter ham: »Hold nu koen med hovedet i vest, for nu vil jeg have en kviekalv!« Fogden stod i sin gård og hørte dette. »Det var det galeste, jeg har hørt endnu,« siger han, »det var væmmeligt,« og han af sted ned til Kirsten. »Tror I nu også, der er noget om det, I der sagde?« — »Der er noget om noget uden om skindløs pølse,« svarede Kirsten tört. Dette svar opirrede fogden endnu mere, han skjændte dygtig, men Kirsten havde et tykt skind, og da hun ikke gad høre mere, gik hun ind og slog dören i for hans næse.

En tid derefter fik fogden tandpine. Så slog han koldt

[1]) En, man hader.

vand til tænderne, og så slovnede (dæmpede) det da pinen. Det var det nyeste endnu, og han kom også hen til Kirsten for at rose deraf. »Har han kommet koldt vand til hans tænder, så får han först tandpine for alvor,« sagde hun. Fogden troede hende ikke; men tandpinen kom rigtignok igjen for alvor. Det kolde vand hjalp ikke længere, og i to dage döjede han svært. Den tredje dag sendte han bud efter Kirsten. Hun var ikke meget for at gå, men hejdede (hædede, pyntede) sig dog til sidst og tog en hvid sjåg (ɔ: hovedtörklæde) på og rokkede af sted. Fogden sad på en stol og var rigtig spraglet i ansigtet af pine. »Hør, Kirsten, I véd så meget, véd I ikke et godt råd for tandpine?« — »Jo, det vidste jeg nok, men det gamle skal jo ikke høres.« Jo, nu vilde han gjærne tage mod hendes råd. »De gamle sagde, at når en var rigtig dårlig af tandpine, skulde han lettes i æsset.« — »Hvad er det?« spurgte fogden. »Det er at blive rykket i hårtoppen, te skindet lösnes fra hovedet.« — »Huha!« sagde fogden, »det var slemt, men den ene pine er ikke værre end den anden, gjör det bare, når det kan hjælpe.« Så tog Kirsten fat, og det var ikke af falsk. Hun lettede og løftede, mens fogden skreg. Det skulde jo hjælpe for tandpinen, og for så mange gange han havde forarket (ɔ: ærgret) hende. Hun gjorde sit bedste, og tandpinen gik hen. Men fogden tvistedes ikke mere med hende derefter og lod hende gå for det, hun var, nemlig en rar gammel kone. Han sagde også mange gange siden: »Kirsten er ikke så fejl, hun kurerede mig en gang, jeg skulde krepere af en forfærdelig tandpine.«

184. Det var de kloge mænds værk at vise igjen, og mange er komne til deres ting på den måde. En mand havde mistet et stykke træ ved stranden og gik så til en klog mand, som tvang tyven til at bære træet til stede på et bestemt klokkeslæt. Samme kloge mand tvang også nogle Svenskere til at bringe en hel del bådskram, kompas o. s. v., som de havde stjålet fra en båd, tilbage, og så var de så mørbankede, te de knap kunde gå.

185. Ole Sörensen har forudsagt så meget, at der er ingen, som tror, at han laver sine historier. For nogle år siden kom nogle skibsfolk i land her. Ole står og ser på dem, og så siger han: »Det kan ikke nytte, de kommer i land, for de skal drukne alligevel.« Vejret blev så godt, og skibet skulde tages af grund. Midt under arbejdet blæste

det op med en storm. Skibsfolkene gik ikke i tide af båden, og da skibet så ruller af grunden, synker det, og folkene drukner på én mand nær, som bjærges fra mastetoppen. Nu huskede man Oles spådom. Han forudsagde også den tysk-franske krig. »Der vil blive et stort bulder,« sagde han, »der vil to komme til at toppes (ɔ: slås).« Sådan spåede han i det uendelige.

Han var født 1801 og fortalte mig som dreng, hvordan han kom til at se skjulte ting. »En dag, mens jeg var hjemme ved mine forældre, skulde jeg hente sand ved stranden. Her hørte jeg en röst, som kaldte på mig tre gange. Jeg svarede ja, men så ingen. Så sagde rösten: Gå hjem og mærk dig den dato. Den dag vil noget gå for sig, som ikke er sket i mands minde. På den omtalte dag blev to gamle ægtefolk begravede i én grav. Det er ikke sket i mands minde, sagde man. Siden den tid har jeg set alt forud. Folk sagde, at jeg var gal, og min moder vilde rigtig æde mig. Selv var jeg gnaven over, at jeg sådan kunde se.«

Oles broder J. fortæller: »En dag kom vor Ole ind og sagde: »Nu er N. N. død.« — »Jösses,« siger min moder, »hvem har sagt dig det?« — »Det har ingen sagt,« svarede Ole, »men død er han.« Min moder gav ham en rivaf og gik ud at høre sig for. »Ja, rigtig nok er han død,« sagde hun, da hun kom tilbage.

186. En dag kom Ole Sörensen hen til nogle, som byggede en fiskebåd. »Ja, I må haste, for båden bliver knap færdig, för den skal bruges, og der skal føres døde mænd i land i den, den förste gang den er på havet,« sagde han. Han nævnede endvidere to salmer, som skulde synges ved de døde skibsfolks begravelse. Da båden var færdig og kjørt til stranden, strandede kort efter en norsk jagt på Flaget. Det var på selve langfredag i et himmel-snefog. Da snevejret var forbi, og man så jagten, tog man ud til den nye båd. Besætningen, der bestod af fire mand, var død af kulde og blev det förste, som båden förte i land. Det gik da, som Ole havde sagt, og det med de to salmer slog og til.

187. Når en ny præst skulde komme her, så Ole Sörensen ham i kirken, för han kom, og kunde beskrive ham meget nöje. Da pastor Møller var bleven udnævnt til et andet embede, men endnu ikke havde fået det at vide,

så Ole hans eftermand, Colding, i kirken at gå bag efter ham. Da de gik hjem fra kirken, lykønskede Ole fru Storm — det var Møllers svigermoder — til hendes svigersöns forflyttelse. Hun troede, at han var gal eller andet lige så godt, og fortalte det strags for Møller. Han op til Ole og siger: »Hvad er det for noget, De har bildt min Svigermoder ind?« — »De er forflyttet,« sagde Ole, »og den nye præst var i kirken i dag, han er en meget tyk og svær mand.« Glad blev Møller, for han vidste, at Ole fo'r ej med fant, og det förste nyt, han fik ovre fra, var, at han var forflyttet.

188. N. N. fortæller: Vi sad og syede sejl ved Ole Sörensen. Som vi syer allerbedst, springer han op og siger: »Hwa no, hwa no (ɔ: hvad nu, udråb af skræk)?« — »Hvad går der af jer?« siger en til ham. Han fortæller da, at han så et skib komme og strande, og så væltede det. Folkene kom på siden, og der stod de og holdt hverandre i hænderne, og søen gik over dem.

Dagen efter strandede en tysk bark ved Pakhuset, ladet med salt. Da vandet kom til saltet, løb det hen, og skibet væltede. Folkene kom på siden og stod her i 36 timer. Det var en stor jammer at se dem stå der ude og vinke og løfte armene mod himlen, som om de bad om redning. Tit var de skjulte længe, når søen slog over dem. Fra land kunde ingen redning gjøres, da det blæste en pålandsstorm. Til sidst bedagede vejret sig, så man kom ud med en båd, og den fik folkene i land, en 10—12 mand. To timer efter faldt skibet sammen, og stranden drev fuld af vragstumper. Mange af folkene havde fået koldbrand, og de var halvdøde af sult.

189. Ole Sörensen spåede også i 1848 og vidste god besked i krigens gang. »Ser du, der rider Wrangel og de tyske op i Jylland at brandskatte landet,« sagde han en dag til sin søster og pegede så på den vestlige himmel. Men hun så ingenting, ikke en gang en skyklat.

En dag, han gik hjem med flok i følge, så han et syn. Han så slagmarken, og hvordan de døde og sårede lå. Man gik og passiarede lystig væk. Da sagde Ole: »Å, I dårlige börn, I véd ej, hvilken dag det er for vort fædreland.« Men de lo ad ham og kaldte ham Bonneparte, fordi han var så aparte. Han spåede også en ærefuld fred. Han så kongerne sidde i hans bænk, og den danske var den höjeste, fortalte han.

190. Mærged kunde godt lade sine höveder gå løse i andres korn, ingen turde tage dem. En mand tog en gang og bandt forbenene på et får, som længe havde gået i hans rug. Så gik han ind til hans søster Ane, og som han sidder der, fortæller han om fåret. »Jösses, kjære broder,« siger Ane, »hvis du har dit liv kjært, gå så ud og løs fåret.« — »Nej aldrig i evighed gjör jeg det,« svarede Hans. Hans søster tryglede nu og bad ham, og hun græd til sidst, men han vilde ikke. En tid efter kommer Hans forbi Mærgeds hus, og da kommer de begge ud og ønsker og tylvter ondt over ham og siger dertil: »Som du lå på dine knæ og bandt vort får, skal du komme til at ligge på dine knæ og vride hænder.« Også Hans's kone mödte Mærged en dag. »Ja, du er rød og har pyntet dig,« sagde Mærged, »men du skal blive sort inden jamels.« Ikke længe efter brækkede Hans benet ved en stranding og døde på et hospital i Helsingør.

191. En gang stod kvinderne ved Nordstrands Klit med bange hjærter. Der blæste en vesten-storm, og mændene var på fiskeri. Bådene dagedes op langt ude. Så sagde Mærged: »Der de kommer, det koster mig kun fire skilling for at lægge dem.« Da kvinderne hørte det, slog de kreds om hende, og Maren Melles var anfører, og de havde bestemt gjort en ulykke på hende, hvis ikke Bodil Jenses: slangen, slegen, snogen havde lagt sig imellem [1]). Hun råbte da: »Tro aldrig, hun mente noget ondt dermed,« og fik dem nu stillet tilfreds, så Mærged beholdt endda både sit liv og sin hue.

192. Da en gang en mand af Mærgeds slægt var meget syg, gik hun derhen og spurgte, hvorfor de ikke havde vendt salmen for ham, at en anden kunde dø i hans sted. »Det kjender vi ikke,« svarede de. Så gjorde hun det, og den syge kom sig.

Der er mange flere historier om hende, men de bliver værre og værre. Hun var en skræk, mens hun levede, og hvor hun og hendes mand er begravede, vil der ingen ligge.

193. Bodil Amme var jo fra Jylland, og der var ingen,

---

[1]) Hun tog altså parti med Mærged, og hun var sleg og kunde lægge sine ord som en slange eller snog. Sådan forklarer fortælleren det. Men det er tydeligt nok en betegnelse for trylleformularen, der brugtes.

der vilde have mere med hende at skjøtte end netop, men de gik langt uden om hende og spyttede på deres fingre, alt sammen fordi hun kunde hegse. Således havde en kone nægtet hende en ret hornfisk, men lidt efter blev denne kone næsten blind. Der gik flere dage, men det blev det samme, og det var en hel jammer. Så gik hun hen i sin kiste og tog tre hörlærreds særke, som ikke havde været på krop, og gik så ned til en ældre kone, som var bekjendt for at kunne jævne sole (ɔ: klare vanskelige ting) og bad hende at gå til Bodil med særkene og lægge et godt ord ind for hende. Det skete, og særkene formildede hegsen, så konen fik synet igjen.

194. Min moder fortalte tit, at mens hun var hjemme ved sine forældre, havde de en klåd, som gik løs og åd sin mave fuld i Peder Olsens korn. Han blev så vred derover, at han lovede, de skulde aldrig få nytte af øget, skjöndt de lovede at erstatte kornet fire gange og sendte min moder op til hegsemanden med så meget korn, som hun kunde bære. Peder tog det, men han sagde: »Det nytter ikke, lille-mo'r, for hvad jeg har gjort, kan ikke gjøres om.« Da hesten skulde for vogn, splittede den alting ad, og da de havde stimedes længe nok med den, måtte de dræbe den, så de fik ikke gavn af den for en havreavne.

195. Den gamle Ras Underfoged gik en gang hjem under Nord-ås i følge med en finsk styrmand. De kom fra en stranding. Det var henad midnat og et smukt måneskin. »Nu skal jeg læse månen ned,« siger Finnen. »Ja, du kan vist læse en portion ingenting,« svarer Ras ham, han var nu altid så vrang i hans snak. Jo, nu skulde han se, siger Finnen, og han begynder at læse. Strags efter begyndte månen at komme nærmere og nærmere og blev större og större. »Den skal lige ned, så vi kan føle på den,« siger Finnen. Men da den var så nær som til mönningen af et hus, bad Ras ham endelig holde op, da hans sön Peter, som han havde med sig, vilde dø af forskrækkelse. Så læste han månen tilbage igjen.

196. Der var en gammel kone, som bad sine sönner om, da hun skulde dø, at give deres søster lod med dem i hvad der var efter hende. Men brödrene var så onde, at da moderen var død, tog de det hele, og søsteren fik ingenting. Herover blev hun vred og gik til en hegs og lærte at hegse. Så en dag var brödrene på havet, og hun gik da

på bjærget og sad og koglede med en sennopsskål i hendes hænder, og som hun læste og læste og kjørte rundt, kom der en rød hane i skålen og slog med vingerne og galede. Brödrene kom nu sejlende på de søndre Sande, og da de kom til Skejnes revle, vendte hun op og ned på skålen. I det samme væltede brödrene med båden og druknede, og så råbte hun: »Sådan skulde I have, fordi I tog alle min moders særke!«

197. I et selskab kom man til at tale om en kone, som man mente kunde mere end andre. To unge mennesker lo ad dette, de troede ikke på hegseri, sagde de, og de turde godt gå hen til hegsen og gjøre nar ad hende. Så gik de også hen og gjorde nar ad konen. Men da de nu gik hjem, begyndte de at klø, og det blev værre og værre, og til sidst måtte de stå og klø hinanden. Så måtte de gå tilbage til konen og bede hende at tage det af dem, som hun også gjorde, og de kom hjem som to våde hunde.

198. Man siger som et gammelt ord om den, som kommer galt af sted, at han er redet af rageskaftet. Det stammer fra en gammel historie om en hegs, som red Voldborg nat med sine fæller til Bloksbjærg på rageskafter. Undervejs red hun så rask til, at hun red af skaftet og faldt ned i Kullemandens have. Om morgenen kom Kullemanden ud og fandt kjællingen, der sad og gned hendes lår. »Hvor er du fra?« spurgte han. Hun svarede:

»Jeg red med i hub (ɔ: hob),
men faldt ned fra trup
i denne usselige trægård,
så såre værker mine lår.«

Nu kunde hun jo ingen steds komme, for det rageskaftet var væk, og hun var ganske elendig. Vilde hendes mand have hende, kunde han kjøre efter hende, og det gjorde han, og hun kom helt elendig hjem.

199. Der er set på Bloksbjærg af en karl, som var skabt til et rageskaft, hvorledes Fanden gik om og meddelte hegsene. En mand gik ud en nat, hegsene var at fare, og han så dem sidde i en flok, og Fanden gik om og meddelte dem af hans møddingpøl.

200. Gamle hegsebøger har der været mange af på øen. En, som vist ikke er brændt endnu, hedder »Lille-Marens hegsebog«. Lucifer står på titelbladet, pyntet

med horn, hale og hestefod, men der er intet navn eller årstal.

Sybilles bog er og bekjendt. De gamle siger, at hun var dronning af Saba. De sætter Jesu barndomsbog i linie med bibelen.

201. Der var en mand, som havde forskrevet sig til Fanden for gods, guld og grönne skove. Så levede han herligt i mange år. Men en skjönne dag kom Fanden at hente ham, og så gjorde manden sig syg og gik til sengs og sendte bud efter præsten. Da han nu kom, begyndte han at mane Fanden; men det kunde han ikke komme af sted med, for manden havde været for syndefuld. Så fandt præsten på en list. Der stod en stump lys og brændte, og så siger præsten til Fanden, om han vilde give manden henstand, til det lys var brændt ud. Ja, det vilde han da. Så tog præsten og blæste lyset ud og puttede det i lommen. Nu måtte Fanden lade manden være og gik. Men præsten blev snart syg og døde et år derefter.

202. Der kom to mænd gående en aften med raske skridt efter hjemmet til. De var blevne forsinkede ved et uheld og var nu onde derover og bandede grueligt, ja, den ene sagde endog: »Det skal gå ud over mine køer, de skal ikke blive malkede i aften.« Men som de nu gik og bad Fanden tage, æde, rive, fortære, negle og gale dem, opdagede de lige med et et dyr, som gik ved siden af dem, det lignede en rød kalv og så græsseligt ud. Da holdt de op at bande og begyndte at bede. Så forlod dyret dem, men de havde fået en god forskrækkelse og bandte ikke så slemt siden.

203. Der var en gang en pige, som var så grim i hendes snak, at det var grueligt. Så var det en gang, hun vilde have noget stads, som hendes forældre ikke kunde skaffe til hende, og så blev hun så ond, at hun sagde, hun vilde have det, om Satan selv skulde skaffe det. Men hvad skete? Om natten vogsede to orme ud af hendes ryg og snoede sig op og lagde sig om hendes hals. Huha, hvor hun så ud om morgenen, da hun vågnede. Hun skreg og skabte sig svært, og doktoren blev hentet, men han kunde ikke tage ormene bort, og ingen læger i verden kunde gjøre det, og så måtte hun gå med dem til sin dødsdag.

204. Om en mand, som fik en tidlig død, fortælles, at en gang han var i Grenå, kom lighesten og lagde sit hoved over hans hals. Da han havde bryllup, kravlede en stor edderkop på væggen (en sådan varsler jo død og elendighed, medens en lille bringer godt bud). Det gjorde et pinagtigt indtryk på gjæsterne, og degnen kunde ej få en bid ned for bedrøvelse. Han sagde derefter: »Jeg fik ingen æde, og brudefolkene får ingen glæde.« Nogle så også en afdød kone hjumpe omkring på halvandet ben (mere bentöj havde hun ikke, mens hun levede). Kort sagt, der var ikke godt i gryden[1]). Manden døde ni måneder efter gildet, og han spøgede også. En nat kaldte han ved vinduet og sagde: »Se ud til køerne.« Da man kom der ud, stod den ene halvkvalt. I sidste minut blev den skåren løs og reddet.

205. Grete-moster fortæller:

Jeg var som en tøs i Sören Jakobsens bryllup, og var så uhyre bange for Ole Jyde[2]) og hans folk, som var der. Ud på natten så spillemændene et forskrækkeligt syn uden for vinduerne, og så tog de fiolen under armen og gik hjem, og vi andre gik bag efter dem, og alle var slotne og ilde til mode. S. J. døde året efter.

206. Forvarsler har det ikke manglet på her. Der hørtes altid stöj og slæben af sejl og takkelads på det loft, hvor det lå om natten, når det var mod strandinger og udgang. En skibshund, der var bjærget fra et skib på Österrevet, sad i sin tid og tudede mod strandinger på Jejjbak, og det slog aldrig fejl.

En mand gik på stranden og så da en mand henne ved en af de store både. Han lagde til rette for at sætte båden ud og råbte, som brug er til at løfte efter[3]). Det var om dagen, dette her skete. Han gik hjem og fortalte det underlige syn, og som han står og taler, bliver der kaldt af ham til at sætte båd ud. Det var altså forvarslet, han havde set.

207. De druknede søfolk, som har vist sig, har vandet rundet ned af altid. De har og råbt og klaget mod en

---

[1]) ɔ: i vente.

[2]) Ole Jyde var tit her ovre. Det var ham, Sören Kande reddede. Sören Kande havde en slægtning gift her, som hed Mari Kånden (ɔ: Kande), og derfor var også han her flere gange.

[3]) Det er nødvendigt, når man sætter en stor båd ud, at en mand råber for løft. Alle står med ryggen til båden, og idet han giver vrælet, løfter allemand til.

storm med den vind, ved hvilken de forgik, således Nordmændene på Flaget, Tyskerne vesten o. s. v. En Svensker, som blev bjærget halvdruknet og kjørt hjem, hvor han døde kort efter, snorkede altid mod en sydvest-storm. Vi havde sat sildegarn og kom hjem i mørkningen, gik så ind i kroen at drikke en sup og satte os at passiare lidt. Kromanden holdt ikke af at sidde sildig oppe og gik ind at lægge sig. Kort efter kom han tilbage og sagde: »Bossen snorker inde i kammeret, vi får en sydvest-storm.« — »Det er bedst, at vi går at trække vore garn, om vi vil have dem.« De gik da i det smukkeste vejr, men för dag var det en rigtig sydvest-storm.

208. For mange år siden, da Hornbækkerne sejlede til Ålborg efter sild, blæste der en nat en stærk storm. Samme aften sad nogle fiskere i kroen på Hornbæk. Da trådte en mand af de fraværende ind, vandet drev af ham, og han sagde: »Mit skod sprank, og jeg sank.« Der blev aldrig spurgt til båden siden, den var gået under med mand og mus, og manden var som sagt med.

209. Kort för min förste kones død hørte vi begge en morgenstund, hvordan nogle brædder, som lå på loftet, blev kastede om. Den gang hun så var død, hørte jeg nöjagtig de samme dump, idet brædderne toges ned for at bruges til kiste.

210. Vor Ras var et trinorkis[1]) redskab. Blandt andet gjorde han sin kjæreste tyk för tiden. Det var ikke rigtigt i vort hus i det lag. Om aftenen, når vi sad ved vort arbejde, hørte vi ude i forstuen, hvordan hammer og söm hoppede og klingrede. Men så vi ud, var alt roligt. Dette gjentog sig flere gange. Nogle så en hvid skikkelse snige sig om i gaden. Kort efter blev det opdaget, hvad pigen fejlede, og nu kom hammer og söm i brug, da der skulde bygges en stue i hast. Skikkelsen var en afdød, som vilde åbenbare sagen.

Dette var også en af min mosters pasaser om hendes ældre broder. Det var passeret, mens hun var en tös.

211. För krigen udbrød med England, så man i luften

---

[1]) Trinorki må være et søskendebarn til Lucifer. Det skal være en fordrejelse af Trold-Morten. I gamle dage svor folk ved Trold-Morten, siges der, så i tidens løb blev det til Tronorki og så Trinorki. En ret morsom ordforklaring!

en drage, den såkaldte krigsdrage, som viser sig mod krig. Den kom nord fra og faldt ned ved byen. Da det var mod enden med samme krig, så man to mænd i månen, og de rakte hinanden deres sværd som tegn på fred. Engelskmændene så det, og de råbte: »Pees or de vorrel, pees or de vorrel[1])!« og var ude af dem selv af glæde. De stormede ind i husene og trak folk ud på gaden, for at de også skulde se det. Alle fik de da öje på synet og sagde: »Det er godawsens vist[2])!«

212. Hvor der var en skat nedgravet i jorden, brændte der lys om natten. Den, som så lyset, skulde da gå hen og gjøre kors over det og stikke en kniv i det. Dagen efter grov han skatten op. En mand så en nat, at der brændte et lys i hans have. Det var på et sted, hvor der för i verden havde stået et hus, som kaldtes Skipperhuset. Manden grov og fandt en stor kobberkjedel, men hvad der var i kjedlen, véd ingen, man sagde, at det var fortæret.

213. I Viberhöj ligger en skat. Ligesådan i Pjæsendes Nees. Her brændte lys om natten ligesom på flere andre steder, og nulevende folk har set disse lys.

214. Den gang den gamle Ras Stavenen skulde bygge sit hus, stod der en pold i vejen, som han jævnede, og her fandt han en skat. Da han kom til den, flöj der en and i vejret, som havde ligget på skatten.

215. I Sønderhave står en præsts sølvtöj. I Abildskiftet står en pengekiste, som er kommen fra et strandet skib i oldtiden. Skibsfolkene skjulte den her, og den blev borte for dem.

---

216. Der var den tro för, at hvert menneske havde et dyr, som fulgte ham. Efter døden spøgede mennesket da i mellem stunder i dette dyrs skikkelse. »Ser du en gris her en aften, da er det din fader, og du må ikke slå ham,« sagde min moder efter min faders død. Også i levende live kunde mennesket løbe i dyrets skikkelse. En varm dag havde höstfolkene lagt sig at sove. Kun to kjærestefolk sad og passiarede. Da kom en mus løbende

---

[1]) Peace or the war o: fred eller krig?

[2]) Godawsens vist er et gammelt ord, man bruger at forsikre en ting med. Det er stift sagt og næsten at bande.

hen til dem, og de slog den ihjel. Lidt efter vågnede folkene og gik til deres arbejde, men den ene blev liggende, og da man så til, var han død. Det var hans ånd, som havde løbet i musen. Derfor kan det være farligt nok at slå et dyr ihjel.

217. En mand kunde i sin tid se, hvad dyr der fulgte mennesket. En gang, da han mødte to unge karle, bad de ham om at sige dem, hvad dyr de havde med dem. Han sagde så til den ene: »Jeg ser en tör måge, som slæber med sine vinger, gå ved dig.« — »Og jeg?« spurgte den anden. »Du har en fed stud,« sagde han. Kunstigt nok døde han med mågen noget derefter, medens studetrækkeren blev en staveleret mand.

218. Solen (ɔ: svalen) havde stjålet jomfru Maries sags, derfor er dens hale sagsformet. Den vil gjærne lægge sig fra det og siger, når den sidder og kvidrer på gavlen: »Marie, Marie, jeg stjal så virkelig ikke din sags!«

219. Anden steds fra fortælles, at viben er en gjerrig kone. Vorherre en gang bad om et stykke brød, da han gik om forklædt som stodder. Hun skar ham vel et stykke, men så mente hun, det var for stort, og kløvede så fra det så længe, til det blev meget lille. Så sagde Herren til hende: »Fordi du ikke vilde give mig et helt stykke, du, som har så meget, så skal du blive til en fugl og flyve om og sige klyvit.« Og strags flöj kjællingen ud af dören som en vibe og skreg klyvit (kløvet), fordi hun havde kløvet brødet for Vorherre.

220. Et år var der misvægst, det stod med harken (ɔ: fortörrende, blæsende, hærgende) vind og törrind, så rugen blev sveden og gold. Da gik en enke på Sønderbjærg at binde sin rug. Idet hun begyndte at binde, sagde et af börnene: »Moder, der er ingen korn i agsene.« Da moderen hørte dette, græd hun over sin nød og sagde til börnene: »Kom, lad os gå hjem til i morgen.« Næste dag de kom igjen, var der korn i agsene, og alle sagde, at det var et Guds under. Hun var af præstens afkom og snakkede fint, så det var vel Lille-Kon.

221. En gang var der kun höstet grumme lidt, og da det så blev forår, slap kornet op i de fleste huse. Til sidst var der kun to eller tre huse, hvor man ejede korn. I denne nødens tid gik en mand hen til sin søster, han havde,

og bad at låne en skjæppe rug. Manden i huset var villig til at låne ham og hentede en skjæppe ned af loftet, da søsteren kommer til og siger: »Vor Jens skal ingen rug have.« — »Vil du nægte din broder,« siger hendes mand, »så er du hårdere end stenen der ude.« — »Ja, han skal ingen rug have,« siger hun. Så sagde manden, at han vilde ønske, hun ikke fik nytte eller gavn af kornet. Men broderen gik tom hjem, som han kom, og vred sine hænder over søsteren. Samme gang gik en anden mand at låne hos sin broder, men fik heller ingen ting. Da han kom hjem til sin kone, siger han: »Vi får rigtig nok dø af sult denne gang.« — »Nej,« siger hans kone, »miraklernes tid er ikke forbi, Gud vil opvække råd for os, han lader os ikke dø af sult.« — »Tro du ikke, at Gud gjør mirakler længere,« siger manden, »nej, den tid er forbi.« — »Ja, spot du ikke,« siger konen, »at det skal gå dig som hin mand i Samaria hungersnød, at du skal komme til at se, men ikke smage.« Næste morgen tidlig er der et skib strandet på Ren. Man kom ud med bådene, men da de var ganske nær ved skibet, væltede det rundt, så kun den ene side var over vandet. Nu må man have set nogen hvede drive fra skibet, for der blev en jamren og en klagen, at det var ondt at skulle se, men ikke smage. Det var godt vejr, da skibet væltede, hvilket aldrig för var sket. Nu tænkte manden på det, hans kone havde sagt. Men man fandt dog på råd, hentede øgser og huggede hul på siden, hvorpå de kisede hveden op, så de fik hvede Guds lån. Skibsfolkene var roede deres vej i deres båd, da skibet forliste. Der blev spurgt siden, at der var pest (i alt fald en meget smitsom sygdom) om bord i skibet, og at en mand lige var død deraf för strandingen. Det var ligesom for at fri Anholterne fra at blive smittede, at skibet gik rundt. Hveden blev nu törret og bagt til brød, og enhver var glad. Men den onde søster vilde så en dag vejre hendes rug, og da hun slog den af sækken, flöj den til alle sider, den var bleven til tomme skaller, så hun fik ingen nytte af den. Den onde broder vilde og se til sin; da var den gået i en klump så rådden, at den måtte ud på møddingen.

222. Der var en mand, som kom i stor fodertrang. Så sendte han hans kone ud at tigge lidt halm. Hun gik först til en gårdmand, som hun vidste havde fuldt op; de

vilde nok give hende, tænkte hun. Men des værre, de staklede og beklagede hende dygtig, men gav hende intet. Sloten gik hun, men så boede der en fattig husmand lidt derfra, der gik hun ind og beklagede sig. Som manden står og hører på dette, siger han til sin kone: »Ann', véd du hvad, halmen i vor seng er ikke gammel, og den kan vi godt undvære.« Så gav de konen deres sengehalm, og hun gik glad hjem. Kreaturerne åd så halmen, og det hjalp, hvad det kunde.

223. C. meddeler, hvad en gammel kone en gang fortalte ham. Hun gik hjem af marken at koge mad til sine folk, som höstede, og hun havde knap det törre brød i huset og vidste ikke, hvad hun skulde lave til, så hun gik nok så bedrøvet. Som hun nu kommer hjem, går der en præstefugl i deres have. Hun undrede sig over at se en sådan fugl på denne årstid og satte et fald og fangede fuglen. Strags efter kom der en til. Den fangede hun også, og således blev de ved at komme, til hun havde fanget syv, men så kom der ikke flere. Nu havde hun også nok til at koge en god middagsmad på til sine folk.

224. Der var en enke, som levede ved, at hendes afdøde mands brödre satte et garn for hende. Det gjorde mindre, hvor de satte det, for det var altid fuldt af fisk. Dette blev brödrene misundelige over, og en dag, da de gik ud for at sætte, skød de garnet af undervejs nede i »Palmerne«, for så skulde det ikke tage det gode sted fra deres. Så satte de deres garn, og da de kom hjem, fortalte en af dem om garnet, som stod på land. Hans kone går da over til enken og fortæller hende det. Hun svarede: »Jeg har bedt til Gud om at få noget i mit garn, og så gjör det mindre, hvor det står.« Om morgenen, da de kom at trække garn, fandt de enkens garn fuldt af ænder. De var flöjne op af søen om natten efter et vand og var komne i garnet. Enken fik flere, end hun kunde bære hjem, medens der ikke var fiskeliv i brödrenes garn. Siden den tid satte de enkens garn lige så godt som deres egne.

225. Der var en mand, som var gået i stor fattigdom og havde intet til sine mange börn. Så en dag gik han ved havet i mørke tanker, og så fandt han på at synge en salme. Som han nu sang, kom der et brød drivende i land til ham, og det var ikke vådt. Det gjorde ham godt,

og han tog det for et jærtegn og fik frisk mod, og han kom over det værste.

226. En mand havde mistet sin kone og var grumme bedrøvet derover. Så skulde han hen og meje sin rug, og på vejen gik han og knurrede imod Gud, der havde taget hende, som nu skulde have hjulpet ham. Så hørte han en stemme sige: »Har jeg ikke lov at höste mit, når jeg vil, du höster jo dit, når du vil.« Siden knurrede han ikke mere.

227. En gammel enke lå og skulde dø. Hun ejede intet uden en kåbe. Hendes to börn stod ved sengen, og begge vilde de gjærne have kåben. Så sagde den døende: »Frederik skal have kåben, og dig, Maren, giver jeg den vide verden (den vie varren).«

228. Medens jeg var i min opvægst, tjente jeg for mit brød. Konen i huset syntes godt nok om mig. Hun havde en ung slægtning, som hun havde tiltænkt mig. Forlovelsen var næsten i stand, men så gik den pludselig over styr. Jeg skulde en dag til at skjære kål ind, som skulde koges, men så tog jeg fejl og skar et hoved for mange. Da konen så det, sagde hun: »Gud fri nogen af mine fra at få dig til kone, den ødeland du er.« Så var den forlovelse forbi. Men det var et godt kålhoved for mig, for jeg fik siden den mand, som blev meget bedre end den, hun havde mig tiltænkt.

229. Et ægtepar levede i stor uenighed, så de ønskede hverandre døden. Nu var der den tid den overtro, at den, som gik på kirkegården nytårsnat, kunde se dem, som vilde dø det år, og manden gik da den nat derhen for at se, om hans plageånd ikke skulde træffe at dø snart. Konen gik også derhen med den samme tanke, og de så hinanden uden at vide andet, end at det var deres gjenfærd, de så. Manden sagde nu ved sig selv: »Nu har jeg været slem ved hende i så mange år, nu vil jeg være rigtig god ved hende det sidste år, hun lever.« Det samme sagde også konen, og så levede de umådelig godt det år og døde ikke endda. Da glemte de hele ondskaben og levede lykkelig i mange år derefter.

---

230. Der gik en mand på stranden, og der fandt han et stykke vanddrukkent træ. Han agtede det ikke for noget,

men tog det dog på ryggen hjem. Da han kom halvvejs, blev det ham for tungt, og så smed han det fra sig. Det faldt just på en stenrangel, og ved stødet sprang der en prop ud af træet, og der væltede en mængde sølvpenge ud, som var gjemte i træet, og manden blev da rig. För, da usikkerheden var stor, var det almindeligt, at den, som førte penge med sig over havet, borede et hul et steds på skibet og kom pengene i, og lukte så med en prop, som ikke kunde kjendes.

Måske var det denne mand, man har en anden fortælling om. Han var kommen til mange penge, men det blev hans ulykke, for så blev hans kone storagtig. Hun vilde ikke leve hendes liv i en afkrog, sagde hun, hun vilde over i den rigtige verden, hvor hun kunde blive æret og agtet for sine mange penge. Manden var degn, og de levede som blommen i et æg, men så sagde de det hele fra sig og rejste over til den rigtige verden, det vil sige Jylland. Der levede de höjt og slog stort på en tid; men da manden ikke kunde få nogen beskjæftigelse, var snart pengene opbrugte, og de gik i armod og døde til sidst i stor elendighed. Det var noget andet end at blive agtet og æret.

231. Der var en gammel enkemand, som fik lyst til at gifte sig igjen. Da der ingen var fal her, skulde hans ældste sön bejle for ham i Grenå-egnen.

Han havde også heldet med sig hos en gammel pige, hvem han bildte ind, at faderen var hovedrig. »Jeg har mange penge, men min fader har flere,« sagde han, og så fulgte pigen med og blev gift med gamlingen. Men pengene, hun giftede sig for, så hun aldrig, og hun gik tit og sagde: »Fåer sku hå manne pænng, mæn a so ålder nåwed te dæm.«

232. En enkemand vilde til at gifte sig igjen. Så var der tre søstre, som han tænkte på at tage en af, og han gik og grundede længe på, hvilken af dem der kunde blive den bedste kone for ham. En dag fik han en idé. Han tog alt sit töj og kastede hulter til bulter på gulvet i en stor uredehed, satte så mad og drikke på bordet og bad pigerne en efter en til gjæst hos sig. Den förste kom, hun spiste og drak og gik sin vej, den anden ligeså, men da den tredje kom, begyndte hun at rydde op og lægge til rette, för hun spiste. Denne pige tog han.

233. Det var en gammel bonde, som en strandet svensk kapitain havde givet navnet Svend Sjungare. Hele hans sang bestod i en svensk kjærestevise, men den sang han da og til gavns, helst når han havde fået et glas eller to. Det var så en gang i »snapsting«, de gamle sad og tesede i kortene. Svend Sjungare var i perlehumør, og så sang han sin vise. Henne i en krog sad en strandet kapitain i sine egne betragtninger. Men da han hørte sangen, kom der liv i ham, han rejser sig op og nærmer sig den syngende, idet han stikker næsen tæt til for rigtig at høre. Nu var det sådans, at der henne i visen var noget kraftigt, som Svend plejede at udtrykke med at slå ud med armene. Nu kom det, han slog ud og ramte kapitainens næse, te blodet stod ud af den, og han blödte som en stud hele aftenen.

En gang gik Svend til degnen og sang sin vise for ham. Da han var færdig, sagde degnen: »Det er jo det bare lögn og last, du synger, nej, sådan er det,« og så sang han, te det knagede efter. Der blev Svend den lille. Men Svend gav degnen pokker, og så gik han hjem og lavede noget, der lignede en slags salmemelodi, til sin vise, og med denne sang han den siden. Så kunde degnen ikke gjøre ham noget.

234. Per Degn og hans broder Lars Olsen lavede mange viser. De er glemte på én nær, og at den endnu er til, skyldes vist melodien. Den er af Lars Olsen, som boede i no. 5 i Engelskmandens tid. Der kom ikke sjælden ræve her over. Ras Underfoged i no. 10 mistede nogle höns og skulde nu gjøres dum.

1. En aften så silde kom ræven her hjem,
han hilser godaften i nummere fem.
Kommer ræven til by, yi den skræmmer at fly,
det siger jeg dig, liden ræv, og ræven at fange er alle bered.

2. »Godaften min frænde, jeg kjender jo dig,
har du ej nogle höns at sælge til mig?«

3. »Mine ænder og höns under lukkels' og lås
nu sidder på stedet, hvor för sad vor gås.

4. Nej, gå du hen i nummere ti,
der kan du kjøbe dig höns for en hvi (ɔ: hvid).«

5. Nu ræven han bukked' og tog til hans hat:
»I nummere ti skal jeg gjæste i nat.«

6. »Godaften, min frænde, jeg kjender jo dig,
har ej nogle höns du at sælge til mig?«

7. »Mine ænder og höns sidder indenfor væg,
når dagen den gryr, skal de op at lægge æg.«

8. »Og hør, min frænde, du haver et hus,
der er ikke et hul for så meget som en mus.«

9. »Nej, ikke af noget hul jeg véd,
uden hvor mine höns ganger op og ned.«
(Idet han peger på hönsehullet.)

10. »Ha,« tænkte ræven, »nu har jeg nok,
du viser mig vej til din hönseflok.

11. Farvel, min frænde, nu må jeg gå,
så sød for den trætte er hvilen at få.«

12. Om natten vågned' bonden og talede så:
»Hvem til mine höns der i nat monne gå?«

13. »Og det er vel ræven, som i aftes her var,
nu kan han sige, at han talte med en nar.«

14. Men oppe blandt hönsene var der stor nød,
én har mist' rumpen, en anden ligger død.

15. Og det var Per Ras i' bugserne blå
han svor: »Den ræv skal mig aldrig undgå.«

16. Joens Ras sprang med hans moneld pig[1]),
at give ræven et grueligt stryg.

17. Smej Aan hun fo'r af sted med en tang,
med den vilde ræven hun gribe og fang'.

18. Men ræven sprang over både latter og tag
og gav dem alle så varm en dag.

---

235. Det kunde og slå ind med hjemstand i vintertiden. Så kunde de gamle gå sammen om aftenen og sidde og lave bimpler og slå støv i (ɔ: forslå tiden). Løverdag aften var det helligt hos Lars Brems. Helligheden spilledes op i kort. Så blev der spillet »Brus«, »Mariage«, »Femkort«, »Kasino«, »Hundrede og et«, »Langdreng«, der gik i langdrag, og »Botlind«. Den, som tabte i dette spil blev botlet. Den ene af de spillende skulde tage sig et kort. Det blev nu lagt i stammen, som blandedes godt, og så lagdes den i en bunke på bordet. Den, der havde tabt i spillet, botlede til det kort, han havde taget, ved at tage det øverste kort op. Var det klør, sagde man: »Klov (klø) ham,« hvilket skete med neglene i ansigtet. Kom der spar, sagdes: »Sparremynt (ɔ: rusk) ham«, og det skete til

---

[1]) Den stok, man drejer kværnen med.

det knagede i hans halsben. Ved hjærter sagdes: »Hjartel (ɔ: kjærtegn) ham«. Kom ruder sagdes: »Nugge mugge ham (ɔ: ryk ham i håret).« Kom der en konge, hed det: »Gutten dag, hr. köning!« og den anden trak ham flere gange i håret med panden i bordet. Kom der en dame, hed det: »Fukstehor ham«, og så var han igjen i totten på ham. Ved knægten sagde han: »Kaneffel ham«, og så blev han nappet alle vegne. Kom et es sagdes: »Eksenpardoks ham«, og så blev han rykket fra én side til en anden. Når kortet kom, han havde taget, blev han fri. Det var de unge, som spillede dette, og mange gange blev det til alvor, så de rykkede store totter af hinanden.

236. Snapsting er gammelt som mos på træ. Det var de gamles lovdag, og den var både vigtig og höjtidelig. Fra tiden omkring 1780 fortælles, at allemand mödte henne ved fogdens i den store stue. Så kom Kofod ind i en rød kjole, som nåede ham til födderne, og ved hans side gik to stokkemænd. Så spurgte han, om de var her alle. Der blev svaret ja. Så begyndte han med de ord: »Retten sættes i Guds og kongens navn.« Derpå læste han strandingsforordningen og pligter mod herskabet og andre sager, og så blev der jævnet og dömt i, hvad folk havde med hverandre. Oldermanden kom med sin stok, på hvilken var opskrevet ethvert tilfælde, hvori dyr havde været i skade. Der var to vangvittere, som mældte de løsgående dyr for oldermanden, og så blev de mærkede på stokken. En gang blev det befalet, at alle gamle mænd skulde tage deres skjæg af og møde med krave i snapsting. Så var der en kone, som græd jammerens skrål, for hendes mand havde ingen krave. Man siger, at da det kneb, bandt hun ham sit eget lin om halsen. Når alle alvorlige sager i snapstinget var forhandlede, lagde herskabet og Anholterne hver 12 rigsdaler, og nu fik man en morsom aften for disse penge. Hele familien blev budt til bal med mad til. Da kaffen kom i brug, fik man kaffe. Den smagte som »konderbang« (kontrabande)[1]) og var både stærk og god. De tre »fornemmeligste« koner kogte den, og de fik lov at tage grumset hjem for deres ulejlighed. Siden hen i tiden kom punsen til, og der blev sunget skåler for mange ligefra herskabet til jordemoderen. Hun gik omkring med sin snus-

[1]) Når noget smagte rigtig godt, sagde de gamle, at det smagte som konderbang eller prissen.

dåse, fyldt til låget, og bød hver en pris. Dernæst dansede man og morede sig til dag, og så var snapsting forbi.

237. Min moder fortæller:

»I min ungdom blev snapsting holdt henne i den gamle fogedgård, som havde stået fra længe för Engelskmandens tid og udmærkede sig ved en stor stue. Ved siden af var et værelse uden vinduer, som kaldtes det blinde kammer. Her spillede de gamle kort, medens dandsen gik i stuen. Jeg morede mig meget, især over en dands uden navn, som mest gik med gebærder og krumspring. Konerne bredte ud i deres skjörter og skabte sig i menuetten, og så blev punsen båret ind i en stor kjedel i et helt optog med spillemændene for.n, som musicerede. Den blev sat midt på gulvet på et lille bord, og så blev der dandset en dands omkring den. Derefter blev den drukket og gjorde jo sin virkning. Mange af de gamle blev så glade, at alt det lo, som var på dem, men deres koner grinte ilde, de holdt ikke af det filarium. De gad ikke høre deres mænd, når de begyndte at snakke af drik. En modsætning til al denne lystighed gjorde en gammel mand. Han havde det altid sådan, at når han blev fuld, begyndte han at græde og remse op alle de ulykker og uheld, som havde ramt ham, og de var ikke få. Imens gik hans kone og nildrede for ham og snakkede hen. En gang sad han inde i det blinde kammer og fortalte en lang bedrøvelig historie om, hvorledes han en gang var strandet med kongebåden og havde fået sin arm fordærvet. Da jeg havde hørt noget på den bedrøvelse, kom jeg også til at græde.«

238. De gamle havde redelighed på tingene. De havde deres oldermand, som kaldte dem til tallen (ɔ: til gademøde) hver søndag eftermiddag at råssel (ɔ: rådslå) om jordens drift og høvedernes gang, enten de skulde gå løse eller töjres. Oldermanden havde sin tallestok med ved mødet. På den havde hver sin plads, hvor de løse høveder blev mærkede. Ole Rasmussen byggede siden sin stue på det sted, hvor de gamle havde holdt tallen.

Det var i fællesskabets tid, og den ene kunde ikke gjøre anderledes end den anden, alt skulde bestemmes ved tallen, såsom når svæbbet (i mosen) skulde slås, og rugen mejes.

I marts begyndte man at lukke får og heste ud, som gik løse om til 1ste maj. Mange af dyrene sögte hjem til

aften, de holdt af lunkelset. Hanses Grete gik op på Nörre-Kirkebjærg og kaldte på sine øg hver aften. Så kom de løbende alle tre og fulgte hende hjem.

Den 1ste maj blev heste og får töjrede på Höjmarken, og køerne blev gjennede til hjowren i Höjen, hvor to skolegui (ɔ: skolebörn) vogtede dem samt tyren. En hjowr (ɔ: hyrde) fik kun 1 eller 2 skilling om dagen. Hans madpose indeholdt for det meste kun törrede hornfisk, brød og hårdkogte æg. Når maj gik ud, blev køerne töjrede. Da agrene gjærne var smalle, stod de i rendetöjr. Det blev altså slået ned pålangs af ageren i dens midte med to hæle. Fra dette töjr gik en tamp, som skred fra hæl til hæl, og som koen da havde om sig, så töjrslaget blev rundt som et hestehoved. Når køerne var tagne fra hjowren, blev gjødningen sanket, for der var ondt om brændselet, og der fik ikke en lort lov at ligge de dage. Også fåremøget fra vinteren blev skåret i kager, törret og brændt.

Når rugen var kjørt ind, blev høvederne løste igjen på malkekøerne nær. Det skulde jo være et lin, når dyrene gik løse og passede sig selv, men der var og mange ulemper derved. Således skulde man løbe marken om efter øgene, når der skulde kjøres eller plöjes. Sent på året kom hestene til byen og brød ind om natten i haverne, hvor de åd kålen. »Pasillehesten« var en skræk i sin tid, den åd hvermands persille. Fårene grov kartoflerne op på Søndertofte, hvor hver mand havde sin kartoffelager. I de mørke aftener kunde man godt på gaden løbe panden mod en hest, for de var alle vegne, og så holdt de til sidst mangen en gang så grueligt et skrald om natten ved folks huse, at ingen kunde få søvn i et öje for dem. Også tyren gik løs.

Hver bonde havde tre heste: en hingst og to mære. Per Rasmussen holdt tre hingste, og dem kjørte hans kone med og regnede det endda ikke for noget slemt. Hestene kom ikke ind för hen imod jul. Når det blev koldt, kom de hjem og gik, ligesom de bad om husly, men de blev jagede bort med svøber. De blev heller ikke gamle, men døde af ange. Det regnede man dog ikke på, for der var føl i masse. De, som ikke blev lagt til, trak man ned på moseisen, slog hul og skød føllene derned. Om sommeren trak man dem derned og skød en skunk ned over dem.

Der var en foged, som var den förste, der flåede på en hest. Han sagde, at nu vilde han se, hvem der turde

kalde ham for rakker. Det turde ingen, og siden blev hestene flåede.

239. Vangvitterne havde en bog, i hvilke hvermands mærker på får og gjæs var opskrevne. Får og lam var mærkede i ørerne, og gjæs og gjæslinger på födderne. Gjæssene blev om sommeren töjrede på »Ered« og »Flaged«, til høet var slået i mosen. Så blev de slupne derned.

240. Den 18de juli begyndte man at slå hø og bjærge sväp i land af mosen. Høengene blev delt i små dele (to ledrags længder i bredden). Enhver havde flere af disse, som han så skar sit engmærke på. Dette blev tit brugt i steden for navn. Nogle er sådanne: I, △, /\, ⅂. Mosen vrimlede af karudser, ål og igler. Af grå igler var der utallige. Det var besværligt at få svæppet i land, og når det blev for tört, faldt det af i tommetal.

Mikkelsdag blev lammene slagtede. Dagen efter kogte man pølser og gjorde plovene færdige til at begynde tjenesten dagen efter. To og to bønder plöjede sammen med 6 heste for, og det gik i syv lange og otte brede op og ned ad höje bakker. Tit ramte hjulploven en sten, og så gik kilerne løse, hvorover plöjefolkene fik lejlighed til både at bande og tømre. Der fortælles om en mand, at han var så ivrig på sagen, at han ved aftensmaden sagde: »Hej hej!« akkurat ligesom når man gjenner på hestene, den ene gang efter den anden. Så lå jorden hen til Sörens dag eller til Sant-Sören (23de okt.). Den dag skulde der såes, det var der held ved. Tidlig om morgenen begyndte træharverne at kradse, alt hvad de kunde. Kvinder og börn jævnede med river bag efter, og alt gik med hast og jag. Når kvinderne kom med mad klokken 2, begyndte man at tale om, at nu havde den eller den hest overgivet sig. En gang kjørte en mand at så för Sant-Sörens dag. »Hvor vil du hen,« sagde en til ham, »husk, det er bel-uge.« — »Jeg er tilfreds det er bel-Satan,« svarede han og såede. Han fik ikke en gang sæden igjen. Det var nok ikke, fordi han manglede Sant-Sörens velsignelse, men fordi kragerne åd rugen op, og det kunde ej nytte at så, för de var flyttede.

241. Når hösten var gjort her oppe, og alt var kommet i rolighed, og avgust var gået ud, så begyndte marehalmens besværligheder. Fra gammel tid havde man fået lov at slå marehalm som et hjælpefoder, da marken tit slog fejl formedelst törring. Man slog det meste af Hewen. Det

var et langt og træls arbejde. Mange steder var halmen meget tynd og ussel, således på den store strækning som kaldes »de seje Ogser«. Her gik de og hvingede med de lange sejsere (ɔ: et slags leer) efter de spredte totter, og det fyldte så gruelig lidt i stakken. Mellem Sælehöjene, i Indien, der var bommerdelen[1]), og der kunde man forke halmen op, siges af de gamle.

En gang var der en mand, som ikke lystedes ved det strænge arbejde. Men vilde han ikke selv slå, vilde han heller ikke, at nogen skulde få, og så gik han til øens ejer og bad om, at halmen måtte blive lagt af. Men denne svarede ham: »Ja, den skal blive lagt af for dig, men de andre må blive ved at slå den.« Det svar havde han ikke ventet, og nu måtte han sidde hjemme, mens de andre slog deres halm. Siden måtte han gå og bede om halm igjen, som han da og fik af stor godhed, og efter den tid var der ingen, der hørte hans mund.

Når nu tiden var, og hewtien (höjetiden)[2]) stod for dören, kaldte oldermanden de andre mænd sammen, og hver mödte med sin halmkjæp, for nu skulde halmen byttes. Somme havde madposen bundet på ryggen i et bånd, der gik midt om dem, da bytningen tog det meste af dagen. Halmen inddeltes i fald, i hvilke hver fik et »stykke«, knyttet ind med knuder[3]). Når de var færdige og kom hjem til byen, blev der taget lod på stykkerne, og så skrev hver sine numre på kjæppen. Flere af de gamle skriver endnu tallene på gammeldags maner, således $\frac{0}{0}$, $\frac{1}{1}$, $\frac{2}{2}$ (ɔ: 10, 11, 12).

Tidlig om morgenen var man på tæerne. Mændene havde tre leer hver, for der var kun lidt bid i dem i de dage. Dagen igjennem hængte man så dygtigt i og kappedes om, hvem der kunde være de forreste. Mange sad på knæ, når de spiste, så havde de des lettere med at komme op igjen.

Når drewted rent er gjort (ɔ: når alt kommer til alt), havde konerne det vist værst, for de kom sjælden i seng i

---

[1]) Den vigtigste del,

[2]) Höjetiden kaldtes den tid, man gik i höjen og slog marehalm. Höjen er jo det hjemlige navn for sandklitterne.

[3]) Det bruges endnu. Man tæller så og så mange skridt til et stykke og knytter så to knuder for hver ende af stykket. Når der er lavet et stykke til hver, kaldes det et fald, og så knyttes fire knuder, og der begyndes et nyt fald.

den tid for at wææl om eed (ɔ: lave mad)[1]). K. fortæller om hans moder, at hun hver morgen skulde koge en spandfuld öllebrød, som hun bar til dem i Hewen i en »hjowrkruk«. Foruden denne havde hun en bimpel på ryggen og var ganske ulen (ɔ: oppustet) i hendes ansigt, når hun kom. Så rev hun til hen mod aften og gik så hjem og kogte nåter. Når de andre så havde spist den og var gåede til ro, slagtede hun to ællinger og lavede i stand til næste dags madpose. Efter at det var færdigt, var klokken bleven så mange, at hun kogte frokost til morgenen med det samme, og således gik det i ét reggenræj (ɔ: mas) hewtien igjennem.

Når man kjørte halmen hjem, havde man tre heste for. Den tredje, svingeløget, trak i et løst svingeltræ, hvorfra tampen sad fast ved den vogntrunte, der var til hånden og gik hen til bagredet. Svingeløget var gjærne en ung fitter, som gjorde löjer, eller en poork, som ikke duede stort.

242. Husmændene havde ingen jord. Alligevel holdt de en ko. De töjrede den i marehalmen og slog af samme til vinterfoder, men dette var så tört at få ned, og den dag, bønderne rev hø, var husmandskonerne på færde med at skrabe efter. Med to river bag efter dem jog de af sted. Når riverne var fulde, fyldte de i forklædet, og når forklædet var fuldt, kom de det i posen. Mange havde snusdåsen med og gav bønderne en pris. »Hun skal pinedød have noget for sin tobak,« sagde de så og gav konen en klat hø.

243. För fiolens tid sad de ældre koner i snapsting og sang til dandsen. Særlig nævnes Gjertrud Katrine som den, der sang bedst, og blev derfor lejet til at synge i legestuerne.

Den samme aften sad konerne og kastede hovederne sammen, og den ene spurgte den anden: »Har du lagt på?« Nemlig hörren på rokkehovedet til fiskegarn.

Mændene havde retten til dandsen den aften, og så længe de vilde dandse, kom ingen karle på gulvet. De af mændene som vilde dandse, havde gjærne hver sin særegne dands, og det var et helt skuespil at se, når de gamle skulde dandse deres dands år efter år.

---

[1]) A ska hiim å wææl om eed, siger kvinderne. Wææl er et gammelt ord for lave, koge.

Det var stort at blive forlovet i snapsting, hvorfor der gjærne var forlovelser på færde den aften.

244. Börn blev ikke tålte i nogen forsamling. De gamle mænd var nogle rene bødler mod dem, de rykkede dem i håret og skankede dem, når de vovede sig ud fra det dem anviste kammer.

245. I legestuerne var karlene folkene, og de ældre gik ikke deres fod lang derhen. En dands, som en tid var höjt i agt, kaldtes »Sæt fuglen i forgyldte bur«.

Man dandsede også hos de nygifte.

En gang gik det uheldigt til i en legestue. Der var to spillemænd den gang, men den ene blev forsynet med strenge af den anden. Man bad nu no. 2 at spille, han var vel billigst at få. Under dandsen sprang strængene, og da han ikke havde flere på fiolen, end han netop skulde have, så gik der bud til spillemand no. 1. Men han var fornærmet og vilde ikke låne den anden strænge. Så kunde de alle gå hjem, og dagen efter lavede no. 1 en vise herom. Af den er begge ender glemte, men lidt af midten er sådan:

»I salen der stander forgyldende stol,
derpå sidder vor musikanter,
så spiller han först for det indbudne par
og siden for alle de andre.
Man dandsede segstur, da kvinten den sprang,
og pludselig standsed' musikken.
De banked' på dören med kjæppe og træ'r,
men spill'manden vilde ej høre,
hjem gik de med sagen lige nær,
men Jeppe sov trygt på sit øre.

246. De gamle dandsede også, de gik på legestue og dandsede de gamle dandse, som nu er lagt af. Mange var smukke, andre grinagtige, som

Guleröddер atten. Under denne sang man: To til atten gjör en snes, tre mollevitter koster en pøs, atten guleröddер atten.

Lappeteserne. Lappe lappe teser, lap mine gamle vanter, lappe lappe teser, lap mine gamle strömper, og når du lappet får, til dandsen vi går og ta'r en lystig svingom, lappekunus og unus[1]).

I Syvspring skulde gjøres syv mærkelige ting, den sidste den værste. De nejede flere gange og slog panden i

[1]) Disse sidste ord er måske et slags bikvad.

gulvet og sluttede med en kuldbøtte. Den blev dandset af to mandfolk.

Wost og brei var en gruelig springdans.

247. Fastelavns søndag gik drengene efter kirketid omkring og bad om potter. Så flyede man dem alle de butler og potter, man havde slået i stykker i årets løb.

Disse sager gik de nu og slæbte sammen, og dagen efter mödte de og skulde slå dem i stykker. Nu blev et af de stykrede kar sat på en forhöjning. Den ældste dreng fik bundet for öjnene, fik en lang kjæp i hånden, og så kunde han gå. Hvis der var nogle tilskuere til stede, stod de og gottede sig over de mange afveje, han gik, indtil han endelig fandt potten og lagde til den. Så fik han et hurra, og den næste fik tur. Om aftenen holdt disse her drenge bal, og alle var indbudte.

248. I ældre tid slog karlene katten af tønden. Så blev det lagt af en tid, og grunden var den, at katten, idet han slap ud af tønden, sprang op i ansigtet på en mand og skamrev ham. Det kom senere igjen i brug, og den mand, som leverede katten, fik et pund kaffe. En mand havde en kat, som var i tønden tre år og således tjente tre pund kaffe til sin herre.

Når Hornbækkerne kom efter fisk ved fastelavnstid, viste de sig som nogle lystige kammerater. De udklædte dem ved dandsen, og da man ikke var kjendt med sligt, og en af dem just kom forklædt ind, tog alle flugten og løb i jaget over en lille dreng, som lå påtværs ved dören, og spillemanden — det var endda selve Per Degn — tabte fiolen af forskrækkelse. Men så lo de jo forskrækkelsen ud bagefter.

249. Per Degn var den förste, som spillede fiol i legestuerne. För sang man til dandsen. Der blev dandset »Totur«, »Tretur«, »Hovtur«, »Riel«, »Jødekrukken«, »Labbeteseren«, »Fangedandsen«, »Ost-og-brød«, »Hollænderen«, »Masurka«, »Monnevit«, »Marseringen«, »Syvspring», »Klappedandsen«, »Grædedandsen«, »Sibberop«, og »Engelsk«. Ved bryllupper dandsede först bedemanden Engelsk med bruden. Han havde et hvidt klæde om halsen, og hans kjole var så lang, at når han svingede bruden, förte den et stærkt vejr med sig, så de gamle, koner, der kigede ind fra sålset, ræddedes for, at lysene skulde gå ud, og det var yderst uheldigt, for hvis et lys gik ud, skulde en af brudefolkene

dø snart. Når bedemanden var færdig med sin dands, dandsede brudeparret samme dands det bedste de havde lært. Ud på natten blev der dandset af lav. Först dandsede bruden hele pigernes række igjennem, så brudgommen igjennem karlenes, og så var de ude af de unges lav. Nu dandsede de i lav med de gifte, og de gamle kokkekoner måtte ind, ihvor nødig de vilde, og gå to gange rundt på gulvet. Det var ikke lidt nar at dandse af lag, man kunde blive ordentlig udaset. En gang løb brudgommen ud, för han var færdig, og blev henne. Himmel og jord stod i et, således ledte man. Til sidst fandt man ham på ovnen mellem hönsene. Der havde han af træthed sögt sig et fristed.

250. Når karlen bejlede til pigen, spurgte hendes fader ham: »Hvor mange rokkegarn har du? kan du føde en kone?« Havde han nu det nødvendige tal, var der ingen ting i vejen. I modsat tilfælde måtte han hjem og skaffe sig nogle flere.

Et almindeligt foon bestod gjærne af fire rokker (törre og stenløbne), et fårelår, en kok eller and, æg o. s. v.

Man fik rokker tre gange i et gilde: Aftenen för, gildemiddag og aftenen efter.

Man sendte og en pige foran brudeparret til kirken. Denne blev kaldt skonnpigen (ɔ: skånepigen), hun skulde skåne brudefolkene for ulykker.

251. Bryllup. Bruden blev pyntet af præstekonen. Når hun derefter fulgtes hjem af bedemanden, holdt alle sig inde for ikke at møde hende. Mödte hun nemlig en enkemand, blev hendes tid kun kort, mödte hun en enke, gik det ud over manden. »Jeg vidste godt, hvad ondt der skulde ramme mig,« sagde Trine Perras, »jeg skulde sidde enke som en hund, for det förste jeg mödte som brud, var en hund og en enkekone.« Pers Ane var bekjendt for ikke at være videre ren af sig. Da hun skulde pyntes som brud, toede præstekonen syv skind af hende, för hun kom til det rette. Da Kirsten Mølles kom hjem pyntet som brud, gik hendes brudgom og mogede i hverdagsklæderne. »Det er vist bedst, du får noget bedre på,« sagde hun så, og de kom da op at skjændes og slås, og hun måtte stå brud med et blåt öje. Om hende siges, at hun kunde både fortale og bagtale folk. Om aftenen fik bruden et forklæde på. som nok kunde rumme en tønde rug. Dette blev fyldt med gildekorrekker (rugbagelser som to tvebakker), og så gik

hun om og gav gjæsterne hver en. Brudelysene blev trykkede ud med fingrene. Brudgommen slukkede det øverste på bordet, bruden det nederste.

För brylluppet blev der båret foon, som nævnt i nr. 250. De unge havde nok ikke meget at begynde med, og derfor bar konerne til dem på en bestemt dag, hvad de havde hjærte og råd til af madvarer. Brudefolkene tog mod dette foon med stor tak. Konerne fik så kaffe og fik lov at se og føle på brudedynerne, og de glemte ikke at rose töjet. »Aldrig kom bedre töj af væv,« sagde de, og så følte de igjen. Så blev de bedte til gilde med hele husfolket. Brylluppet var hele øens fest.

252. Ingen blev regnet for forlovet, för han havde løbet pigen op. Ude på en vid plads gik det for sig, og det var mangen gang dröjt nok för karlen.

Søndag för gildet lejede bruden mesterkokken, og en mælkepranger (en skoletøs) gik om og hilsede fra brudeparret om at holde dem lidt mælk til gode til tirsdag og fredag. Tirsdagen er foondagen, og bruden er da pyntet og tager imod foonet, undtagen når der kommer en kok, for den tager brudgommen. De fleste af familien er til stede at rede til gilde. Onsdag aften får man kråsesuppe og smagekage. Torsdag går to karlånere om og låner kar.

I meget gammel tid skal det have været skik, at når brudefolkene gik til kirke, sendtes en gammel stakkel foran dem, for hvis onde mennesker havde lagt noget, det da skulde gå på ham. Se også nr. 250.

Mens de var i kirke, stred kokkene hjemme med at lave dååwrend. Hele verden hængte i en slynge, og de skjælvede for, at der skulde falde sod i de store grød- og suppekjedler, som de kogte i til hele landsens folk. Flere gange var der således faldet sod i suppen, og det var da en fæl ulykke. Middagsmaden bestod af grød og rokker at dyppe i sennop, samt suppe og kjød. Der måtte ikke være knebent med noget, for så blev det knebent for de nygifte hele livet. På brudebordet eller »de stores« bord, som det hed, fordi præstens og fogdens folk sad her, var maden finere med höns og kage.

Gjæsterne var ej al tid rolige, de kunde godt finde på at slås med kjødbenene, og en mand, der i sin ungdom ved en sådan lejlighed havde fået en stor knude i panden, gik med den al sin tid. I én tid var man slemme med at

drikke, og man kunde høre den ækle »lambovise« et langt stykke på aftenen.

Til aftensmad fik man koldt flæsk og brød, sennop og öl. Efter nååterend blev kokkene budt ind til brudebordet at drikke med brudeparret og så fik hver et stykke kage. De gamle kokkekoner med deres store hvide sjåge på hovedet, som gik og blev røgede i sålsed og de gamle af nærmeste familie blev helt ånderørte, naar de skulde ind til stadsen, men de vilde ikke lade æren gå fra dem. Efter midnat fik bruden krandsen af og huen på. Brudeparret dandsede nu den förste dands igjen, som kaldtes dandsen med huen.

Anden gildeaften fik man rokker og brød og öllegrød til aftensmad.

Lavrusses Maren (hun var Store-Oles datter) var den sidste, som bar gildekorrekker om. Dinkone (ɔ: degnek.) gik af gilde, og så tabte hun hendes gildekorrek. Hun jamrede sig forskrækkeligt og testede alle an, at de skulde lede efter den. De havde nu deres löjer med hende og lod, som de ledte af al magt. »Her har jeg fundet den,« siger en. »Å, det gode menneske du er,« svarer hun og fik den i hånden. Da var det en koråge (ɔ: kokase).

253. Når to forlovede forhen slog op med hinanden, fik de et törklæde at holde i, og det blev skåret i to, så hver beholdt sin stump.

254. Fadderstads. Barnet blev döbt på den förste søndag efter at det var født. Præstekonen bar de fleste, det var en »besagt« ret. Börnene blev bårne til dåben i kristenposen, som lå i præstegården og havde gjort tjeneste for mange slægter. Til sidst blev den helt sort af alderdom. Barnet gik om på tur blandt fadderne, alle løftede det höjt i vejret og sagde: »Så höj, så höj skal du blive,« og så kyssede de det.

255. Kristentöjet, vi havde her, var skjænket af en frue, som var kommen fra Holsten, og på rejsen til Kjöbenhavn havde hun fået sit töj vådt. Så tog hun af det og gav til kristentöj. Det blev brugt indtil pastor Møllers tid[1]), men da var det også blevet sort af alder. Så gav madam Møller sin brudekjole til dette brug. Man holdt lige godt af det gamle, for en gang skulde et barn i kirke, og så var man uenig om, hvilket man skulde bruge, det gamle

[1]) Han var præst 1840—45.

eller det nye. Men så tog en kone ordet og sagde: »Å, véd I hvad, vil I som jeg, så putter vi hende i det gamle, for det har vi alle været i.« »Ja, lad os det,« sagde de alle sammen, og så kom barnet i det gamle.

256. Begravelse. Liget lå i stuen til begravelsen, og indtil denne holdt man vågestue. Man lejede to personer, som vågede om natten ved liget. Bedeformularen lød således: »Jeg skal hilse fra N. N., om I vil komme, når klokkerne lier (ɔ: lyder), og følge liget til jorden.«

257. Døde et yngre ugift menneske, måtte en ungkarl bede til begravelsen. Ligeledes måtte ungkarlene ringe, grave og bære liget hen.

Når nogen havde sorg, blev de i kirken siddende ned, mens de andre rejste sig under gudstjenesten.

258. Ved begravelser fik man også grød og rokker med sennop til.

259. Kvinder og piger sad om vinteren og gjorde siddende gavn. En kone skulde spinde til en bolt vadmel og en bolt hvergarn og væve det. Så foruden skulde hun spinde til fem fiskegarn. I gammel tid skulde konerne være færdige med at karte og spinde til Fastelavn, ellers blev de enemenen[1]). Man enemenede konen eller pigen således: Man sneg sig ind på dem, satte en skjæppe på hovedet af dem (siden har man brugt et sold eller en udpyntet hat), slog nu dygtig på denne og sang med en græsselig röst: »Enemene, makelebene[2]) (eller malebene), su morel, kokkelebel, be be bus!« Ved »bus« slog han til skjæppen eller hatten, te den flöj langt hen, og så var det færdigt. Kvindfolkene var svært bange for dette, og når det lakkede hen på vinteren, og de havde flere tovfætte tilbage, sagde den ene til den anden: »Jeg bliver Herren hjælpe mig enemenen i år.«

---

[1]) Du skulde rigtig enemenes, siges om en, der skal have prygl. Enemeneriet var vel ikke så slemt ment. Det er et meget gammelt ord. Da ordet og skikken gik af brug hos de ældre, tog börnene det op som en leg. Enemeneriet ligger meget langt tilbage i tiden, og længe efter at det var lagt af, var det, at kvinderne sagde til hverandre: Jeg bliver enemenen i år, når de frygtede for ikke at blive færdige med deres spind. Det stod dem i hovedet fra gammel tid.

[2]) Kvindeligt hånsord.

260. Klædedragten i ældre tid.

Til helligt gik mændene i deres manskjettes tröjer med to tætte rader knapper i og kallemankes bugser med store sølvspænder på knæerne; dertil hvide hoser. Til hverdags gik de for det meste i ufarvet vadmel.

Til helligt gik koner og piger med broderede huer med røde og grönne kulører, når det var til glæde, og en glidrend sort hue til sorg. Til et sæt hovedtöj hørte foruden huen korsklædet og hagelinet, begge besatte med kniplinger. Til sorg gik de med »slet« sörgetöj. Pigerne havde en guldsnor om huen, og konerne en sølvsnor og desuden et silketörklæde bundet rundt om hovedet to gange. I tidens løb afløste silkebånd snorerne. Disse bånd blev rinkede og sat om huen til rinkebånd. Når man gik en vej, sattes en stor sjåg ovenpå det hele. Et stort spilet törklæde sad om hals og bryst, det øvrige var skjødtröje og kamelottes skjört, samt sko med spænder. Langt tilbage gik man med kåber. Töjet var både stærkt og beholdent og blev arvet og brugt gjennem flere slægtled.

Der var omtrent en væv i hvert et hus, og man vævede selv sit töj. Stribegarnet til hvergarnsskjörterne farvede man i de gule farveurter med lidt allun til, så blev garnet grönt.

261. En gammel mand fortalte en aften, at han i sin ungdom havde tre gwåffere (ɔ: bedstefædre). Disse gwåffere tillige med en anden gammel mand kom tilsammen om aftenen og talte om gamle ting, men han kan næsten ingen ting huske af det.

En anden siger, at hans moder fortalte en lang historie om en brud (eller brudgom), som blev skudt i kirken efter vielsen. Det var fremmede, som kom her i land.

En gammel kone fortalte om hendes lykkelige barndom, da hendes forældre sad i mørkningen og sang kjæmpeviser. Når man blev træt af dandsen i legestuerne, sang man også kjæmpeviser.

Bold Amm gik frem for Jens Hansens brudebord og sang en sang.

262. Min moster og min moder sang mange kjæmpeviser i min barndom. Jeg sad i mørkningen og gruede, når min moder sang: »Jeg red mig ud i kvæld«, »Lenelil«, »Hr. Rollebret« o. s. v. Men ingen nulevende kan synge kjæmpeviser.

263. Husbygning. Stolperne blev ikke satte på fodtræ, men gravede over en alen i jorden med en sten under. De var grumme svære og holdt sig længe. Når de rådnede i jorden, grov man et stykke træ ned og fæstede i stolpen over jorden. Det kaldtes en kol. Væggene blev satte med spoler eller staver op og ned og omvundne med tang eller halmbånd. Så smattede man ler på fra begge sider, til den var tyk nok. Disse lervægge var evig stærke og anderledes end dem af lersten. Skorstenen var sat af fjæl fra bjælkerne og op. Der var ingen eller kun nogle løse fjæl til loft over sålsed, så røgen gik både op af skorstenen og ved siden af under taget. I gamle huse sidder lægterne endnu kulsorte af røgen, og der går ingen orm i dem for det samme.

Mange havde to ovne, en större og en lille, som var klappet op af råt ler og kaldtes en lermunk[1]).

Hustømmeret var af vragtræ og fuldt af borehuller. Halvdöre var almindelige foruden heldören, denne lunede for kulden. Per Degn havde to heldöre for hver uddör.

264. Et fag hus kaldtes et gol (ɔ: gulv). Stuerne var små og lave. Dörene var for det meste skibsdöre. I vort hus hang for en del år siden en kahytsdör til sålsdör fra »Kristian den Syvende«, der strandede nogle og firs. Den var af teaktræ med lister. Disse gik løse forneden. Så havde vi en kat, som fandt på, når den vilde ind, at slå med foden på de løse lister, så det skralrede efter. Så blev han lukket ind. Forstuedören var også en kahytsdör fra et mig ubekjendt skib, strandet i nærheden af det tidsrum, vi kalder Engelskmandens tid. Den var med indlagte trætavler og rammer. Nok en skibsdör hang i udhuset. Søndredören var af en ligbåre fra Engelskmandens tid.

I kammeret var lergulv, og der var et skibsvindue med segs små klare ruder, samt et gammelt forflyttet stuevindue[2]) med fire dunkle ruder, i den ene en stor knast. Der inde stod to kister med töj. Den ene var medicinkisten fra »Kristian den Syvende«, den anden fra et andet skib. Et gammelt bord stod der og med vinger til at slå op. Kopper og kar var også fra strandede skibe ligefra lerkarret

---

[1]) Den almindelige ovn var af vindtörrede sten. Måske fra förste færd de var lermunke alle.

[2]) Når et vindue var blevet for dårligt til at sidde i stuen, blev det flyttet til kammeret.

til den forgyldte potte. Mange har engelske indskrifter. Tit begynder de med: Far from home. Ja, de var jo komne langt fra hjemmet.

265. I et af de gamle huse her i byen står et firestundsglas endnu i virksomhed. Det er arvet fra Sejrø for tre menneskealdre siden og har i mange år gået omkring og været de fattiges klokke.

266. Når det var knapt med foder om foråret, fik hestene svingelsygen. Køerne gik i rees (ɔ: kunde ikke rejse sig selv). Fårene fik pågen, når de kom for tidlig ud, og der var nordenvind. De blev pussen og svulne i hovedet deraf. Også mennesker kunde få pågen.

267. Henad foråret sagde man:

Tor med sit brede skjæg
lokker börnene ud fra sit væg,
men så kommer Kristoffer Billd,
jager dem ind til illd.

268. Når det stod længe med östenvind ved mikkelsdags tide, kaldtes det för mikkels-östen. Den kunde stå så lang tid, som man kunde slide en vadmels tröje op i.

269. Tre dage för Sant-Hansdag gik Swålwærred (ɔ: solhvervet). Den dag måtte man ikke have garn i hav eller töj i vand, for så rådnede det op.

De gamle så efter solen og stjærnerne, som vi nu ser efter klokken, de havde knap andet at se på, hvad tiden var. Klokker var sjeldne, man reddede sig med et timeglas. De så også, hvad vejr der vilde blive. Når der var et hjul om solen, blev der en storm om længere eller kortere tid, som hjulet var længere eller nærmere ved solen.

Når det var nytænding, så man på nyet, hang det med det nederste horn. blev det et vådt ny; rejste det, blev det tört o. s. v.

Når hundestjænn (ɔ: -stjærnen) var nær ved månen, blev der storm, helst hvis den var bagved denne.

Når træskestjænn (ɔ: tærskestjærnen) stod op, var klokken tre, og så rejste bønderne sig at tærske. »Det kan ikke gå an at ligge i sengen, når træskestjænn er oppe,« sagde de för, og så fik de og tærsket af i god tid. Stine Underfoged gik gjærne i seng efter hendes stjærne. Når hun sad og spandt, og det lakkede ud på aftenen, kastede hun öjnene af og til ud af vinduet. »Nu er min stjærne kommen

op over hylden,« sagde hun omsider, »nu er klokken ti.« Så varede det ikke længe, för hun slukkede Tranrasmus (ɔ: lampen) og gik i seng.

På himlen så man også riset, stormriset og krigsriset. »Ser I, hvordan orkanen slår krøller med hendes hale,« sagde en gang Ole Sörensen. Der blev også et fælt vejr derefter.

»Han har en lykkelig stjærne på himlen,« siger man om den, som har heldet med sig.

270. Af løg avles ikke mange. För var der nogle husmænd i den östlige del af byen, som dyrkede skalotter, men nu er det kun lidt bevendt dermed.

271. Rugen siger: Red godt under mig, men havren kan gro i en mænntå*r*e (ɔ: hård törv til at mönne med).

272. Havren skal slåes, mens han står i sin grönne kjole.

273. Rowend ska træskes po en djænn (dyne), men bi*g*ed po hoor stjænn.

274. I ældre tid var her en mængde af fugle. Flere af disse findes nu ikke mere, som horsegommeren, kaldet sådan, fordi den hvinede eller kronnede som en hest. Den byggede sin rede i mosen, hvor vandet var dybest, og sivet tættest, altså hvor ingen mannesker kunde komme. Når vandet vogsede ved heftigt regnskyl, drev dens rede omkring. En gang drev en i land, og der var 30 æg i den. Orten, en lille and, lagde æg i mængde på holmene i mosen. Når man slog høet, kunde man af og til ramme en ælling. Nede i Hewen byggede Toldpigend (vel Struntjægeren). Den forfulgte mågerne, til de gav told, og så slugte den det. Også swortenpugeren (en art edderfugle) holdt til her. Disse er her nu ikke mere.

Glotmågen er en stor måge, som lægger store æg nede mellem Sælehöjene. Æggemågen er mindre og kommer op i marken og samler orme i plöjetiden. Den holder en stærk allarm. Den kringelöjede måge sees aldrig på land. Strækhalsen er en søfugl med en lang hals. Af tærner er Hættentærnen noget större end Skjærtærnen (fordi den skjærter, har et skjærende skrig). Klibbesen (Strandskaden) kaldes sådan, fordi den siger: »Klip klip!« Man siger, at Møleren (kaldes og Tobirresen) kommer uden madpose og begynder da strags at drage hvidling, ti den siger: »Dråw hwillind, dråw hwillind!« Snespurven kaldes Snekokken.

En anden lille grå snefugl kaldes Snehönen. Fuglekongen kaldes Tregend. Den skal til Island at lægge æg, siger man. Svalen stjal Jomfru Maries sags og vil endnu lægge sig det fra, da den siger, når den sidder på gavlen: »Du skyldte mig, du skyldte mig, men jeg tog så virkelig ikke din sags.« (Se også nr. 218.) En större art svale kaldes Sydöstfuglen, den flyver kun med sydöst- og nordvestvind, med andre vinde ligger den i dvale. En ældre mand fortæller, at han en gang fandt en sådan livløs svale og tog hjem. Længe lå den på bordet, men så gik vinden om, og den blev levende, flöj mod vinduerne og vilde ud. Edderspurven har en lang spids tunge, som er blå af forgift; den stikker små spurve ihjel. Nogle folk så en gang en høg tage sådan en fugl, men lidt efter faldt de begge døde til jorden; Edderspurven havde da stukket Høgen ihjel. Gråspurvene kaldes Præstespurve, fordi en præst först har ført dem hertil. De andre spurve kaldes Syngespurve. Moskoviteren eller Vandspurven sidder mod regn og siger: »Vådt, vådt!« En större vandfugl kaldes Hiten.

275. Om viben siges:
»Forbandet er du vibe, velsignet er dit æg, forbandet dine unger små, når de af skallen kommer.«

276. Först kommer alliken, så kommer ralliken, så kommer kragen hin sorte, og så er vinteren borte.

---

277. Ser man storken flyvende förste gang, bliver man let. Ser man den siddende, bliver man tung.

278. Når man hører viben om foråret, för man ser den, kommer man til at græde det år. Ser man den vaske sig, får man stor sorg.

279. Når hanen galer, siger den: »Tyrken er død!«

280. Når man fik en kylling i byen, puttede man den i ovnen og sagde: »Tag den med, når du går.« Så kunde kyllingen ej gå tilbage uden at tage ovnen med, og det kan den jo ikke.

281. Man må ikke give et barn et lige tal af æg, det får enten 1 eller 3.

282. Hører man kukken fastende, skal man græde för aften.

283. Når man i gråvejr eller blæst får fat i en herrens höne (mariehöne), sætter man den på hånden og siger: »Herrens höne, flyv op til din fader og bed ham give solskin og godt vejr i morgen.«

284. Når det første sæt garn var heldigt, varslede det dårlig fangst for året.

285. Ser en frugtsommelig kone garnet i en væv, för vævningen af den er begyndt, er det overset og går meget i stykker.

286. Når det venstre öje kløer, får man glæde; kløer det andet, får man sorg.

287. Når man kløer om næsen, kommer der næsvise fremmede.

288. I lysene kunde der vise sig hövlspåner og ligkister, som begge betød dødsfald. Der kunde og vise sig penge, når det var mod en god fortjeneste.

Det bebudede og dødsfald, når der var en ligurt i kålene, eller sæden ikke var sået sammen på marken.

289. Når den venste hånd kløer, får man penge, kløer den anden, kommer man til at give ud.

290. Når man bagede, skulde man skjændes, ellers blev brødet ikke bagt vel. Mine forældre og min bedstemoder var de bedste venner af verden, men når de bagede, yppede de en stor trætte og skjændte og kaldte hverandre, te det var grueligt, for at få godt baget brød.

291. Når man kjærnede og fik ikke smör, fordi hegsen havde taget det, sagde man:

»Smör fra öster og smör fra vester,
og smör fra sønder og smör fra nord,
og smör fra hegsens hus.«

Så kom smörret, om det så skulde gjennem syv nåleöjne.

292. En stoppenål friede for spøgelser. Den skulde sidde op og ned.

293. Når man vendte sine klæder, fo'r man ej vild.

294. Voldborg nat red hegsene til Troms kirke. Den samme nat huggede man ild over kreaturerne.

295. Der er ni ulykker i et stjålet æg. Hegsen Mærged lagde en af sine hadebrödre med tre gange tre æg.

296. Ingen måtte nævne mus og lus, för hellig-trekonger var gået, ellers fik man huset fuldt af dem.

297. Synger man, mens der koges pølse, går de i stykker.

298. Enhver huggede sit træ til jul, for den, som huggede træ mellem jul og nytår, skulde gå og mundhugges hele året.

299. Den, som nyste, mens de åd juleaftens-nåter, han nyste en ud (ɔ: så skulde en dø).
Nyste en ung, nyste han en gammel ud, og omvendt.

300. Julenat blev maden fra aftenen stående på bordet, ellers skulde man gå sulten hele året.

301. Ingen måtte spinde mellem jul og hellig-trekonger og i særdeleshed ikke avet, for ellers vilde det gå avet om i huset hele året.

---

302. To gamle kjællinger mödtes på en vej. Så siger den ene: »Jeg tror bestemt, det er koldere nu til dags, end det var för i verden.« — »Ja, det skulde jeg vel mene, det er,« siger den anden. »Forleden år var jeg i vor ovn, og så mærkede jeg godt, at det gav tre eller fire stød, det var nok verden, som skubbede sig nord på, så vi er komne op i kulden.«

303. Jojens kone var i barnsnød og kunde ikke føde. Så rådede man hende, at hun skulde give almisse. Ja, det vilde hun da. »Og hvad vil du give?« spurgte man hende. »Et forebeest (fårelår),« svarede hun. »Hvem skal vi give det?« spurgte de igjen. »Giv Jojens det,« svarede hun. Men Jojens var jo hendes egen mand.

304. Der var en gang et par nygifte folk her. Manden var vred og ilsindet, og man spåede konen 18 ulykker, fordi hun havde befattet sig med ham. Men hun vidste at hjælpe sig. Den förste dag havde hun kogt grød. Da de skulde spise, var den ikke efter hans hoved, hvorover han skjændte dygtig, smed skeen langt hen og gik sin vej. Så spiste hun selv al grøden. Hen på eftermiddagen kom manden ind: »Hvor satte du grøden hen fra middag?« spurgte han, »jeg tror dog, at jeg nu vil spise noget af den.« — »Grøden,« svarede konen hvast, »den har jeg ædt.«

Så gik han ud igjen både sulten og skamfuld. Siden kogte hun kaffe. Den behagede ham heller ikke, og så greb han koppen med indhold og samt og slog på dören. Strags greb også konen hendes kop og kastede lige sådan på dören. Da blev manden forskrækket og sagde: »Nu tror jeg da, at kjællingen er bleven gal.« — »Nej så mænd er jeg ej,« svarede hun, »men skal det være, så skal det være, jeg vil ikke stå tilbage for dig.« Så mærkede manden, at der var ikke andet for end at give efter og fire for hende.

305. Der var en dreng, som skulde vande en kalv i marken. Kalven drak sin spand tom hver dag, og den blev fyldt i et vand lidt henne. Men i stedet for at hente vand til kalven trak drengen kalven hen til vandet og satte så spanden ned deri. Den var utæt ovenom og løb fuld, ligesom kalven drak, og da den nu var vant til at drikke spanden tom, så vilde den også nu tömme den, men så omsider revnede den.

Drengen blev ikke forknyt, men gik syngende hjem. De folk, der mödte ham, sagde: »Hvorfor synger du så höjt i dag, hvad godt er der gået dig indenhelds?« — »Jo,« sagde han, »i morges blev vor hane slagtet, og nu er vor kalv revnet, nu skal vi have suppe to gange i dag.« Så sang han igjen, men piben fik en anden lyd, da han kom hjem.

306. En mand, som havde smalhans i huset, gik en nat på stranden. Det var i de dage, da folk her for det meste levede ved at slå panden ind på en sæl. Han var også heldig og fandt en stor bams, som lå og sov. Inderlig glad udbryder han da: »Så sender Gud sine både føden og klæden, medens andre monne sødeligen sove.« Sælen vågnede nu og gik i søen, för manden fik ham slået, og han fik en lang næse at gå hjem med.

307. En munk sad en varm sommerdag og kogte suppe. Med den ene hånd rørte han i gryden, og i den anden holdt han en bönnebog, som han læste i. Der sad han nu betynget af søvn og slog nik, og så tabte han bogen ned i gryden. Men hurtig snappede han den op igjen og gik så ud og lagde den til törre i solen. Imens han nu igjen var inde at se til gryden, kom der en so og fandt bogen og åd den, da den var bleven helt fed fra gryden.

308. En gammel kone lå og skulde dø. Så lod hun præsten hente. Da han kom, sagde hun: »Trest mæ, hr.

Jens, her ligger de knui« Hermed mente hun en pengeknude, som hun vilde give ham for tröst. Men præsten svarede: »Ja, tröste jer Gud, Marenlille.«

309. Der var en gang en præst, som holdt katekisation. Så spurgte han om, hvor mange guder, der var. Da der så blev svaret: »Én«, råbte en gammel kone inde i stolene: »Bitter dei (ɔ: død) bue[1]), i min ongdom war der syv, ær di dee (døde) så nær som jend, så dejer han wal åsse.«

310. Der var en gang tre piger, der sad ved deres væve og var meget dygtige. Men de havde en fejl på snakketöjet, for de feglede og kunde ej udtale ordene ret. Nu havde moderen pålagt dem, at når der kom en frier, skulde de blot nikke, og så skulde hun gjøre resten. Frieren kom, men pigerne glemte moderens ord af glæde over ham. »Dæ bast i ænnd[2]),« sagde den ene. »Kyt en kui[3]),« svarede den anden. Den tredje, der skulde være den klogeste, vilde rette ved dem og sagde: »Moer sa: ik sak[4]).« Frieren havde nu hørt nok og gik sin vej, og da moderen kom ind, fik pigerne nogle øredask og må endnu sidde og vente på frier.

311. Der var en gang en mand, han havde en søster nede ved fyret, som havde ikke så lidt mellem hænder endda, mens han havde knapt det, han kunde hungersvale sig og sine på. Søsteren var nu ikke den, som gav store stumper hen; men manden var en gavtyv og pudsede hende en gang rigtig. Han vidste, at hun var bange af sig og frygtede især for, at verden skulde forgå. Han går så en dag hen til hende og siger: »Æd og drik, Søsterlil, det bedste du kan, for nu forgår snart verden.« — »Sikken en evig ulykke,« svarede hun. »Ja, du burde give mig noget af det mange, du har; når verden er forgået, skal du jo ikke bruge mere.« Nej, det vilde hun da ikke. Så går han ud og tager et stykke træ, går op på loftet og gjör et grueligt skrald-op dermed. Derefter kommer han ind. Søsteren sad der med et par stroot öjne af skræk. »Nu har verden begyndt med at forgå,« siger han. Så skiftede hun sin ejen-

---

[1]) Et gammelt ord, som vist ingen véd noget om. Jeg har og hørt nogle sige buestens.
[2]) Der brast en ende.
[3]) Knyt en knude.
[4]) Moder sagde: ikke snakke.

dom med ham og gav ham det halve. Det kunde han lide, han sled med at bære sin smovs hjem og lod så verden stå, så længe den vilde.

312. Der var en gang en gammel kjælling, som var ondere og værre end tjære. Hun havde både en datter og en stifdatter. Datteren var moderen op af dage og fulgte hende efter i ondskab som tråd efter nål. Plejedatteren derimod var så godt et menneske, som liv kunde ligge i. Men hvad godt hun gjorde, blev regnet hende til last, og hun fik skidne hænder og utak til lön. Bejlere kom der i snesevis; penge havde de på fikken, og alle vilde de have stifdatteren. Derover blev kjællingen vred, hun vilde jo have den ypperste til sin egen datter, men han skød hende fra sig med begge hænder. Plejedatteren vilde han have, og hun vilde have ham. Så svor kjællingen ved sit kammelottes skjört, at det skulde aldrig ske. Ude på marken var der et dybt bundløst hul, og fælt var det at se. En dag ser kjællingen sit snit og buser pigen deri. »Lig nu der, dit skrafat!« siger hun og går hjem nok så frygtelig fornöjet. Pigen troede, det var hendes sidste stund. Hun sank, og så kom hun til bunden. Derfra ser hun en lang gang og lys derinde, og så går hun efter det. Så kommer hun til en abild. Æbler lå der i en mængde under træet. »Når du vil sanke mine æbler op og lægge ind til stammen,« siger træet, »må du spise så mange, du vil.« Det gjorde hun da og gik videre. Så kom hun til en ko: »Flyt mig,« siger den, »så må du malke mig og drikke så meget, du vil.« Det gjorde hun også og gik igjen og kom nu til en herregård. »Behøver I ikke en pige?« spurgte hun. Jo, det gjorde de, og så kom hun til at tjene der. Når hun havde malket, kom kattene og vilde have lidt mælk. Det fik de også. Så havde hun da udtjent og skulde have sin lön. Der stod tre skrin på rad, et rödt, et gult og et sort. Hun måtte tage, hvilket hun vilde, det gjaldt om at ramme det rette, for kun det ene duede. Da kom en kat ind: »Mjaww mjaww mjaww! tag det sorte,« siger den. Så tog hun det sorte, og det var fuldt af guldpenge. Derefter gik hun tilbage til plejemoderen og hendes datter. De kryssede og korsede sig först over at se hende og siden over skrinet og pengene. Nu skulde datteren af sted, at hun også kunde gjøre sin lykke, og kjællingen busede hende gladelig i hullet med en vældig tryksejsten. Hun kom og

til abilden, spiste af æblerne, men sankede ingen op. Dernæst malkede hun koen og drak, men flyttede den ikke. Hun fik tjeneste på herregården, men gav kattene med en kjæp over deres nakke i steden for mælk. Så måtte de stakler slå deres mælketand af og holde syv klagemål hver nat i pine. Også hun fik tre skrin at vælge iblandt, men der kom ingen kat at råde hende. Hun tog det gule, og moderen var henrykt, da hun kom hjem, for hendes skrin var endnu det pæneste. De lukkede det op, men da sprang der en giftig snog ud og stak dem begge ihjel. Plejedatteren giftede sig nu med den bejler, hun helst vilde have, og deres bryllup var så stort, at det gik i ét råb om byen i 14 dage derefter om, hvordan man havde ædt og drukket.

313. Der kom en höne farende og råbte til hanen: »Hej, hej, kokkelok, kom, kom med mig og red dit liv, for om lidt falder hele verden ned på wos og knus wos.« — »Hwa sæjer do, hææn pææn?« siger hanen. »A gik og rev under egetræ, og så faldt en knævvelnævvel ned i min nakkepold å slog mæ helt omkold.« Så løb de og kom til en gase. »Hej, hej, gasselasse (ell. -vasse),« sagde hanen, »kom, kom mæ mæ, ellers falder hele warren nier po dæ.« — »Hwa sæjer do, kokkelok?« siger gassen. Så spurgte han hæænpææn om det, og den svarede: »A gik og rev under egetræ, og så faldt o. s. v.« Så løb de tre og kom til en gås: »Hej, hej, goseloer, kom do mæ mæ, ellers falder hele warren nier på dæ.« — »Hwa sæjer do, gassiwassi?« Gassiwassi spörger kokkelok, og kokkelok spörger hæænpææn. Den svarer: »A gik og rev o. s. v.« Så løb de alle fire og kom til en ræv. Så råbte goseloer: »Hej, hej, ræw skræw, kom do mæ mæ, eller falder warren nier på dæ.« — »Hwa sæjer do, goseloer?« Goseloer spörger gassewasse. Gassewasse spörger kokkelok. Kokkelok spörger hæænpææn. Den svarer: »A gik og rev under egetræ, så faldt en knævvernævvel nier i mi nakkepold å slow mæ helt omkold.« Ræw skræw sagde: »Ja, jeg skal nok komme, men jeg vil först æde frokost,« og så bed han hovedet af dem, og så kom de ikke længere, men så faldt verden heller ikke ned på dem.

314. To gamle folk i skoven boede, hvor ulven gik omkring og gloede, og ulven hed Ol Skrol, manden Kaperkanus, og konen Durian. De havde syv lysegrå får, som fik lam hvert år, og ulven fik halvpart for at lade dem

være. Men som ulven blev gammel, blev han grisk, og han sagde ved sig selv: »Det er dog dumt, at jeg lader manden og hans får være, jeg kunde jo få et godt måltid mad ud af dem.« Så gik han hen og spiste de syv lysegrå. Siden, da de nu var borte, gik han til hytten, hvor de gamle boede. Her sad konen og spandt, noget som et hår, andet som et lår. Hun gik i ulven, som hun var smurt i fedt, og strags efter kom manden ind. »Hvor har du gjort af min kone, som jeg holdt så meget af?« — »Hun sidder i min vom og synger didelidom, vil du med, så kom.« Dermed slugte han manden. »Der kan være trangt nok i den vide verden,« sagde manden, men han gik altid med kniv i lommen, og den fik han op i hast og skar hul på ulvens mave, så de drattede begge to ud og var i god behold. Men ulven fik mavepine og døde deraf.

315. Brudstykke af en skjæmtevise.

. . . . . .

1. »Forvar dig med din höje hat
og stød den ej på vor ronndlat[1]).
2. Pas godt på dine hvide ben
og kom ej på vor gruesten[2]).
3. I kammeret inde min seng den står,
af dyner fuld den til loftet når.«

---

316. Stander op, stander op, Simeon, og sig mig så, hvad én betyder o. s. v.

Én er Jesus Kristus for vist i himlen hist.
To mosetavler.
Tre patriarker.
Fire evangelister.
Fem mosebøger.
Segs vandkar i Kana.
Syv er de stjærner.
Otte er Guds englekor.
Ni er vor salighed.

Hvert vers begynder med: Stander op . . .

---

[1]) Ronndlægten (ranelægten) lå i sålsed til stötte for rondfjælene, som dannede skorsten. Hønsene sad på rondlatten, og når de flöj op, sagde man: De flöj i rond. De sad ikke langt fra ilden, og man sagde også, at bønderne fik aldrig en höne til middag, uden når den faldt ned i gryden.

[2]) De gik med hvide hoser, og gruen var sort.

317. Der boede en mand nede ved strand,
den rigeste udi det hele land,
og manden hedte Venere,
og han gav mig en hest, og han gav mig en ko,
han gav mig et får og så en so,
han gav mig en gås, en and og en hææn
og dertil syv dejlige ædelstjææn.
Og nu skal I høre navnene på alle mine dyr både store og små.
Stamp-i-stald hedder min hest.
Brummel-i-huen hedder min ko,
Trip-på-tå hedder mit får,
Grynt-for-dör hedder min so,
Langen-hals hedder min gås,
Snadder-i-vand hedder min and,
Skrætte-te-bææn hedder min killehææn,
Tærsk-på-lo hedder min karl,
Rag-i-aske hedder mit barn,
Sladdertaske hedder min kone.

318. Fogden op af Naroos,
der tabte han sin gamle grå hoos,
så foer han ned af den förste rende,
der måtte han mange kuldbøtter vende,
derefter han kom til fyret
og fik så lysten styret,
for da han gik hjem af Sønderstrand,
så havde han nær opgivet sin ånd,
og da han kom til Sønderhave,
så kunde han hverken gisp' eller gave.

319. Fogden udaf Søndertofte,
grød han havde i en kofte,
fogden humped, grøden dumped,
hille krit og salte pine,
der er mad for tænder mine!
sagde Lisbet, som kom efter
og åd grød af alle kræfter.
Fogden op af Dræt-hæw,
fire alen han tog af hvert skræv.
Lisbet, Lisbet, den mær du er!
hvor har du gjort af min grød så sød?
Lisbet hun stak nu i rend,
fogden han faldt ved Ellehænd,

Lisbet, du gjör mig al min men,
nu har jeg brækket mit höjre ben.
Lisbet gik hjem med vunden sag,
fogden han banded den ganske dag.

320. Der gik en stork i Søndermos'
med røde hos'.
Så mödt' han en frø.
»God dag, Snærpen-snærpe.«
— »Tak, kjære hr. Peder,
jeg efter gjæster leder.
og til mit slot dig beder.«
— »Det er vist ikke for det bedste,
at jeg skal så höj en herre gjæste.
Nej tak, jeg bliver, som jeg er,
og holder mest af moser og kjær;
ej tiden jeg dig vil gjøre lang,
nu vil jeg synge en dejlig sang.
Kom hverken, kom hvarken,
gro sæden på marken,
gro sæden på ager,
at ingen der klager,
gro sæden på enge,
at ingen skal trænge.«
— »Sludder,« sa' storken og blev gnaven,
frøen spiste han ned i maven,
der kan han længe nok sidde og tude,
hermed er denne historie ude.

321. Klappe klappe kage,
i morgen skal vi bage,
klappe klappe søde,
så dypper vi kagen i fløde,
klappe klappe lise,
hvem skal kagen spise?
det skal alle drenge små,
först skal den i ovnen stå,
marsch i ovnen, höjt op i ovnen og plat ned i asken.

322. Ride ride ranke,
hesten hedder Blanke,
hesten hedder Abildgrå,
den skal (Albert) ride på.

323. Ride ride ranke
af sted til bedstefa'r,
det falder mig i tanke,
en morsom hund han har,
han ligger under bænken
og skramler med lænken
og siger vov vov vov.

324. Ride ride ranke
til kejserens slot,
der skal det vanke
med knas og sukkergodt,
så skal vi leve
som herremand og greve,
indtil vi rider hjem.

325. Ride ride ranke
til møllerens hus,
der var ingen hjemme
uden kattepus,
som sad under bordet
og bed en grå mus.

326. Dikke dikke due,
min moder er en frue,
min fader er en herremand,
min broder er en spillemand,
han spiller ikke længe,
for strængen koster penge,
pengen' er i pungen,
pungen er i skrinet, Lommen
skrinet er i kisten,
kisten er i kjælderen,
kjælderen er i kirken,
og kirken er i Kjöbenhavn.

327. Djækkend djild,
vok op a de hilld,
fær pæl wåter brok si krown,
djild kom tomling after.

328. A ka sæjj dæ en skoos,
der er hwol po di hoos,
a vil gi dæ ed gåt ro,
do kå stap ed mæ nol å tro.

329. Karen, Maren å Mett
slowes om en gammel grohæt,
Karen drow, Maren slow,
Mæt hon wåndt et par selspænded skow.

330. Åndes kjowr te Råndes
mæ limmer å sæll,
hans tjæær blev spildt,
hans koon hed Jæp,
hun døø i en kell
å blev begrawen i en skræp.

331. Per Runk med sin dunk
og Per Rus med sit krus
holdt et hæsseligt hus,
de drak, til de sprak
og faldt ned under bord, kom i jord,
og klokkerne lød: Per Runk er død.

332. Der bli'r regn, saa Per Degn.
Kryb i skjul, saa Per Hjul.
Hvor skal jeg gå til? saa Per Hil.
Til Landskrown, saa Per Down.
Hvad skal jeg der? saa Per Hær.
Kjøbe to potter løg, saa Per Høg.
Nok, saa Per Kok.

333. Der kommer et skib fra Skåne,
ladet med stykker og spåne,
Masten er en fyrrepind,
og sejlet er af fiskeskind.
skipperen beder vi komme herind.

334. Spind, spind, datter min,
i morgen kommer bejleren din,
skjörteløs og bugseløs med tröjen udi laser.

335. Fæær i gammel daww
gower di pells i tåskens maww,
mæn no ær wærden goon såen omkring,
at no gjær di pells i ånde skend.

336. Nu ville vi regne vore frændskaber op, for en Sønderherreds smed og en skrædder-apothek. Wolle Hinng og Wolle Dinng og Svend Piber-i-Ring. Bold-Sjok og Ann-Tok og Met Rusk-ililok.

Tok: tokkefår, tosse. Rusken-tot ell. lok: uredt hår.

337. Kråndt han havde en vogn, som hed kræng,
den kjørte han med, når andre gik i seng,
men mangler du en trave rug eller to,
så skal du lede på Kråndtes lo.

---

338. Hvem er lådden forinden og glat foruden? Lys.

339. Hvem kan stikke og stå
med en rød kasket på? Tidsel.

340. Lille trilld lo po hilld,
faldt så nier å slow sæ illd,
ingen mand i vort land,
lille trilld kurere kan. Æg.

341. Hvem vender hornene til byen, når den går i marken?
Plov.

342. Hvem vinker med armene,
mens det skråler i tarmene? Mølle.

343. Hvad kan gå i et musehul og ikke vende sig i en kobås? Riveskaft.

344. Hvem lægger maven, når det går til vands?
Pudevår.

345. Hwæm hår tow hoen i panden å tow på regen?
Vædder.

346. Trepito bær wås de, som vi alle hår po, skrattekras kråser det, og strojunkeren gjör det fint.
Fåret bærer uld, karter og rok gjör den i stand.

347. Der stod en kvinnd ve en rinnd
å towed hende sort' rinng,
så kom der en slandter-i-dæwl å fåår i de sludder
å de pludder å dej sort rinng.
Hun vaskede gryde, ål sprang i den.

---

348. Han er *alle* steder ligesom de onde penge.

349. Kjællingen er værst den dag, hun *bager*.

350. Råb ikke hej, för du er over bækken (*bakken*).

351. Han er det *bedste* menneske under den kristne sol.
Når der skal roses på kraft.

352. Vandet skvulper op ad *begge* sider.

353. Gid din mund var *dobbelt* så bred.
Til den, der bringer godt nyt.

354. Koen *drömmer* om hendes klaww, og kjællingen om hendes draww.

355. Han *farer* som en vingeløs hane.

356. Der er aldrig så *fedt* et stykke kjød, der er dog en kjærtel derved.

357. Små sår og fattige forældre skal man ikke *foragte.*

358. Nu får han et *føl* med en grön hale. Får en arrig.

359. *Golend* hææn æ gu i goor, men hon mo ætte toles om (ɔ: tales om).

360. Hvem *galt* hører, han galt fører.

361. *Gravsoen* har været fader til ham.
Om den langsomme.

362. Di tår ætte *guii* (ɔ: börn) å gjær gammel folk a.

363. Klatte kloj kan blive god *hest*, og dole dreng god præst.

364. Han gjorde det hen i *hæng flæng.* Uden omtanke.

365. Når gamle börn *leger,* bliver det mod ondt vejr.

366. Han er *lige* så god speget som rå.
Om den uforbederlige.

367. Hun *ligner* godt Grim-i-skov-kat. Om den skidne.

368. *Lunden* (skoven) gik i busken.
Den velstående gik i armod.

369. *Malene* spandt den dag, rugen blev mejet.
Siges om den, som gjör noget i utide.

370. *Moden* skal felles, om huset skal stå brelles (ɔ: brødløs).

371. *Ragen* har redet vore höns. Når de fælder fjer.

372. Han gik i sin egen *rommetom.* I egne tanker.

373. Han gjör ikke mange gjæs *rædde.*
Den, som ikke har langt tilbage.

374. *Skident* vand kan og slukke en brand.

375. Der røger mangen fattigmands *skorsten* for ond madmoder. Bedre lille herre end stor tjener.

376. Det går *stort* til, når Mads ikke er hjemme.

377. Han er lige så *stærk* som syv mand i Kjöbenhavn. Den, som er vigtig af sine kræfter.

378. Han har fået sin *svøbe* for lang. Fået for stor magt. Om börn.

379. Det vil vi *trække* kat i strube om. Trækkes om.

380. Han er som *vand* i drifttrug. Om den ustadige.

381. Det pyntede på personen, sagde manden, han rykkede halen af sin kalv.

382. Kom du til mig, sagde Vorherre til Gammel-Ane.

383. Jeg vil have det, om det så skal komme fra Roms port.

384. Jøden har spyttet på din hæl. Når hosen er itu.

---

385. Nogle ord af Anholt-målet.

Balk, mjælldværk: skillerum.
Blåhat: kornblomst.
Bælsk: stormodig, grov.
Bællesow: pige, der drikker meget.
Sidde dru: sidde stille.
Være egger: være omhyggelig for en ting.
Ejserle: rigtig godt.
Forarred: forværret.
Forkuldred: forkjølet. Forkuldrelse: forkjølelse.
Ginkling: let dragt.
Gjeldklep: får uden lam.
Gjeldmilked ko: gammelmælket ko, der for længe siden har fået kalv.
Gjæssene: kopperne.
Glof: slughals.
Gnadrig: vranten.
Goer: skrantevorn.
Grottes: forædt.
Hejde sig: hæde, pynte sig.
Herrens brød: hvidklöver.
Hilde: godt kjødsat, fed.

Hjaf: løs snak.
Klomsk: sulten.
Kopatte: rød klöver.
Lebbe: tugte.
Slå lemmerdask: give hårde slag (i loen).
Londtele: lydelig.
Lowdrik: dygtig slurk.
Pransk: rank.
Sjorkenheje: sluskvorn pige.
Slåje: slöje, doven pige.
Skræmm: forkjølelse.
Troldredet: træt.
Vivengjæs eller hvidengjæs: gåseurter.

Eder elller udråb af skræk:

Å, Gus menn å marri: ak, Guds mænd og Marie!
Hilledode: hellige død!
Kristes kåss: Kristi kors.

Lokkenavne til dyr:

Bos til ko. Ejser særlig til kat. Filæ til føl. Fitter til plag. Killen, pulle til høne. Nas til gris. Seek til får. Vægos til and.